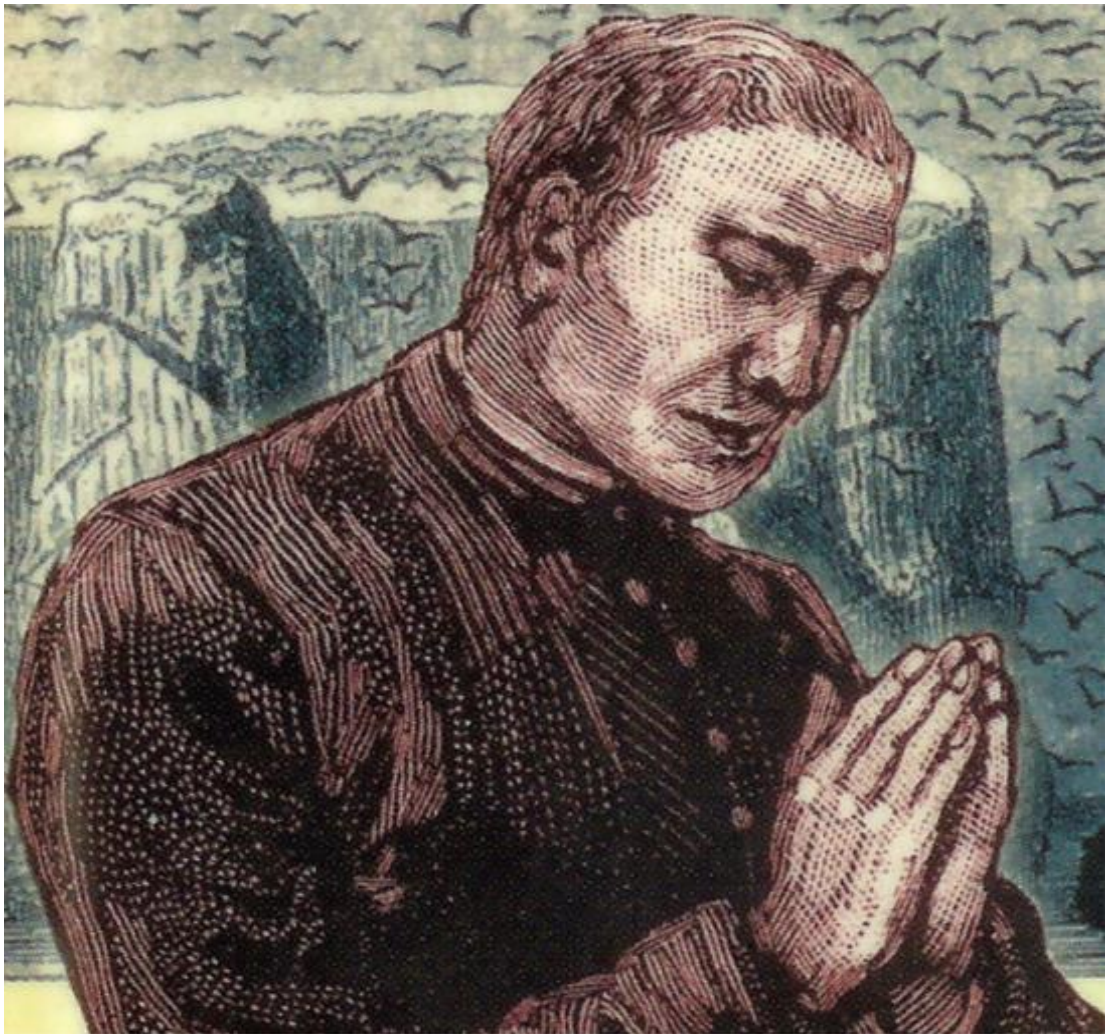

William Heinesens

Det gode håb

Upålidelighed, skepsis og historie

Speciale af: Birgitte Jensen

Vejleder: Michael Kallesøe Schmidt

Dansk på Aalborg Universitet, 2019

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	1
Problemformulering.....	1
Metode.....	2
Anden forskning på området.....	3
Teori.....	6
Genre.....	6
John Chr. Jørgensen.....	6
Janet Altman.....	11
Den upålidelige fortæller.....	13
Phelan og Martin.....	13
Nünning.....	16
Fiktion.....	19
Analyse.....	23
1. del.....	23
Baggrund.....	23
William Heinesen.....	23
Det gode håb.....	26
Gabelstiden og den historiske baggrund.....	28
2. del.....	31
Genre.....	31
Fortæller.....	44
Fiktion.....	56
Diskussion.....	70
Konklusion.....	74
Abstract.....	78
Kildeliste.....	80
Bilag 1.....	84
Bilag 2.....	86
Bilag 3.....	87
Bilag 4.....	88
Bilag 5.....	89
Bilag 6.....	90

Bilag 7 91

Indledning

”Freden i 1945 satte desværre ingen stopper for undertrykkelse og fascisme, den fortsatte i de gamle kolonilande og fortsætter på fuld kraft utallige steder på kloden” (Nielsen Brovst, 1987: 84).

Dette er baggrunden for at skrive romanen *Det gode håb*, fortæller den 87-årige William Heinesen til Bjarne Nielsen Brovst, da han i 1987 er på Færøerne for at lave et interview med den gamle forfatter til bogen *Det muntre Nord. William Heinesens Liv og Digtning*. Problemstillingerne er således stadig aktuelle, uanset om det er undertrykkelse i 1600-tallet, efter Anden Verdenskrig eller nu om dage, og det er blandt andet dette, *Det gode håb* handler om.

Romanen er skrevet som en brevroman, der består af en lang række af breve fra den fiktive præst Peder Børresen. Disse breve er vanskelige at få sendt ud af landet, og derfor hobes brevene op, hvilket bevirker, at Børresen aldrig får svar tilbage. Derved er der kun én fortæller, og dette gør, at der kan stilles spørgsmålstejn til dennes troværdighed. Dette er et vigtigt omdrejningspunkt i romanen. Det samme er valget af genren som brevroman og spørgsmålet om værkets brug af de historiske forhold og fiktion. Det sidste kan ligeledes være intrikat i forhold til den dansk-færøsk historie. Det er omdrejningspunkter som disse, der indgår i analysen af dette speciale, og dette gøres ved at undersøge, hvorledes upålidelighed og skepsis spiller ind, når romanen læses.

Problemformulering

Hvordan anvender William Heinesen historien i *Det gode håb*, og hvilke former for upålidelighed og skepsis findes på genre-, fortæller- og fiktionsniveau?

Metode

For at besvare den ovenstående problemformulering, hvori det undersøges, hvorledes Heinesen anvender historien i *Det gode håb*, og hvilke former for upålidelighed og skepsis, der findes, er fokus lagt på genre-, fortæller- og fiktionsniveauet. Denne vinkling er valgt, da områderne er interessante i forhold til romanen og forståelsen af denne, men også fordi de specifikke områder ikke har været undersøgt dybdegående tidligere.

Genreanalysen er foretaget ved hjælp af John C. Jørgensens *Om breve* fra 2006, der omhandler breve i litteraturen. Heri skildres de forskellige brevgenrekarakteristika, og her gives en redegørelse over, hvorfor breve er egnede i litteraturen. En af grundene er bl.a., at breve er med til at skabe fortrolighed. Jørgensens tilgang kobles sammen med en anden epistolær forsker, Janet Altman, der i *Epistolarity: Approaches to a Form* mener, at brevformen indeholder nogle formelle egenskaber, hvor forskellige modsætningsforhold er vigtige faktorer. I den forbindelse er tidsfaktorerne som fortælle tid og den fortalte tid vigtige elementer i en brevroman.

Fortællerforholdene om upålidelige fortællere undersøges vha. James Phelan og Mary P. Martins artikel "'Weymouth' lektioner: homodiegesis, upålidelighed, etik og *Resten af dagen*", hvor der gøres rede for graden af pålidelighed og upålidelighed hos fortælleren. I modsætning til dette har Ansgar Nünning i artiklen "But why will you say that I am mad?" fra 1997 en fundamentalt anderledes opfattelse af fænomenet. Nünning mener, der bør skelnes mellem den forudgående viden læseren har, og den ironi og det værdisæt forfatteren har, før der kan tales om upålidelighed. Det, at anvende en upålidelig fortæller, vil normalt bevirke, at læseren tager afstand fra fortælleren, men i *Det gode håb* er den upålidelige fortæller med til at gøre det modsatte, således der skabes sympati for Børresen. Derfor spiller upålidelighed og skepsis en afgørende rolle på fortællerniveau.

Fiktionalitet analyseres ud fra Dorrit Cohns tilgang til emnet i bogen *The Distinction of Fiction* fra 1999, hvor hun hævder, at der er flere forståelser af begrebet fiktionalitet. Cohn anvender begrebet i betydningen "literary nonreferential narrative". Derved mener hun, det bruges, når det ikke er refererbart til virkeligheden. Hun mener derfor ikke, at selvbiografier er fiktion, da hun mener, der er forskel på fiktion og ikke-fiktion. Cohns tilgang kobles sammen med de faktiske historiske hændelser i præsten Lucas Debes' liv, da Heinesen har anvendt Debes som baggrund for den fiktive hovedperson. Her er der anvendt sorenskriver Niels Andersens *Færøerne*

1600-1709 fra 1895 og Lucas Debes eget værk *Færoa et Færoa reserata*, der udkom i 1673.

Som afrunding på dette speciale er der i diskussionen undersøgt, hvordan anmeldelserne af *Det gode håb* delte sig i to fløje, og hvad der i hver af disse fløje vægtedes. Det er derfor ligeledes et vigtigt fokusområde, hvorledes romanen og det historiske kunne bruges og misbruges, da den udkom. Derfor er den danske historiker Bernard Eric Jensens *Historie – livsverden og fag* fra 2003 inddraget, da han mener, at historiebevidstheden anvendes til at skabe identitet og til at forklare nutiden og fremtiden.

Det er disse teoretiske tilgange, der danner grundlaget for analysen i dette speciale. For at argumentere for, hvorledes mit fokus og metodevalg skiller sig ud fra den øvrige Heinesen-forskning, vil der i det næste afsnit være en redegørelse over de mest markante Heinesen-forskere, og hvor de placerer sig i forhold til hinanden.

Anden forskning på området

Der er gennem tiden sagt og skrevet meget om Heinesen, og som en af 1900-tallets mest læste danske forfattere har han ligeledes vakt forskningens interesse. Som det vil fremgå senere, har Heinesen i sin samtid ikke været anerkendt på Færøerne på samme måde, som han er nu. Det er derfor lidt bemærkelsesværdigt, at han medens han levede, var meget læst i Danmark, men hvor hans bøger nu ikke genoptrykkes mere, hvorimod det forholder sig omvendt på Færøerne. Heinesen-forskningen falder i to dele, idet den ene gruppe er de ikke-færøske forskere, og den anden del er de færøske forskere. Den første og mest kendte Heinesen-forsker er den britiske professor i nordisk sprog og litteratur ved New Castle Universitet, W. Glyn Jones, der i 1974 udgav *Færø og kosmos*, og som i årene efter regnes som et hovedværk indenfor Heinesen-forskningen. Glyn Jones mener, at det er den kosmiske livsforståelse, der er ledetråden i forfatterskabet med det enkelte menneske placeret midt i universet og evigheden. Han hævder følgende: "de sociale og politiske motiver, der sommetider er blevet for stærkt fremhævet, fordi Heinesen efter eget udsagn er radikal i sine politiske og sociale synspunkter, er unægtelig til stede, men deres betydning kommer i anden række" (Glyn Jones, 1974: 252). Dette skyldes, at det er mennesket, der er i centrum og de kosmiske grundtanker mellem livet og døden, det gode og det onde, og det enkelte menneske i universet, det handler om. Et andet område er ifølge Glyn Jones, at det erotiske mellem mand og kvinde aldrig skildres direkte, men at der optræder en mere varig og

livslang kærlighed mellem to mennesker i hans romaner. Dette står i modsætning til Barbara-figuren i Jørgen-Frantz Jacobsens roman af samme navn (ibid.: 252-253).

Sune Auken, lektor ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab på Københavns Universitet befinder sig også i denne gruppe. På trods af, at han ikke er en egentlig Heinesen-forsker, vil jeg alligevel fremhæve hans bidrag til *Danske Studier 2001*, hvor han skrev artiklen "En luthersk helgen i et kosmisk rum. Om fortælleren og fortællingen i William Heinesens roman *Det gode håb*". I denne artikel er det især Børresens personlige udvikling som menneske, fra hans ankomst til Færøerne som døddrukken hen imod romanens slutning, hvor han som humanist er med til at sikre, at retfærdigheden sker fyldest, der er et fokusområde. Det er således "en camoufleret helt" (Auken, 2001: 132), Auken skildrer, men det er også en skildring af selve fortællingen og fortællertypen, og hvorledes dette anvendes i romanen.

Den anden gruppe af forskere består især af tre personer, der i de senere år har arbejdet intenst med Heinesens forfatterskab. Disse tre forskere har det til fælles, at de alle er færinger, men så holder lighederne også op, da de har hver deres tilgang til forfatterskabet. Her tænker jeg på Bergur Rønne Moberg, lektor ved Færøernes Universitet, der i sin ph.d-afhandling skrev om Heinesens sene forfatterskab og senere har udgivet en del værker om Heinesen og færøsk litteratur. Jeg vil især fremhæve det store værk *Resten i Vesten. Verdenslitteratur i modernismens margin* fra 2014, som jeg senere vil henvise til i dette speciale. Mobergs styrke er især hans analyse af værkerne, hvor det indholdsmæssige er i fokus, men også hvorledes Heinesens forfatterskab placeres i forhold til resten af Europa. Moberg skriver om Heinesens vej til at skildre Børresen-karakteren:

Den heinesenske antropologi peger langt ud over et snævert modernistisk karakterstudie, idet Heinesen udvikler sin helt i overensstemmelse med de emner han vil udforske og fortælle om, som kan opsummeres i det, han kalder den etiske baggrund med den ensomme helt mod magten (Moberg, 2014: 140).

Det, at en nutidig færøsk forsker vælger at forske i Heinesens værker og udgive det på dansk, har helt tydeligt den klare fordel, at Moberg på denne måde kan nå ud til ikke kun et dansk publikum,

men også de nordiske læsere. I forlængelse heraf vil jeg ligeledes fremhæve Jógvan Isaksen, der er ansat som lektor ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab på Københavns Universitet. Her er især Isaksens to værker *Mellem middelalder og modernitet* fra 2004 og det seneste værk *Færøsk litteraturs historie* fra 2017 vigtige.

Isaksens arbejde består til dels i forskning og analyse af de enkelte værker, men han går en anden vej end Moberg, der orienterer sig mod Europa og verdenslitteraturen, da Isaksen placerer Heinesen i forhold til sin samtid blandt de øvrige færøske forfattere. Her giver Isaksen en saglig redegørelse for, hvorfor den verdensberømte forfatter var ugleset blandt mange af sine landsmænd, da han levede. Isaksen er derved i lighed med Moberg en nulevende færøsk forsker, der også skriver på dansk. I modsætning til Moberg, der skriver til de danske og nordiske læsere, vurderer jeg, at især Isaksens sidste bog, på trods af den er skrevet på dansk, mest er brugbar for de færøske læsere, da de mange detaljerede oplysninger om de færøske forfattere er indforståede. Jeg har selv henvist til Isaksen i den del af dette speciale, der omhandler Heinesens liv, men jeg er også bevidst om, at en dansker ikke nødvendigvis forstår de medbetydninger, der ligger i, at faderen giftede sig med Caroline Restorff, hvis man som dansker ikke ved, hvilke konnotationer, der er knyttet til slægtsnavnet Restorff. Det samme er gældende, når der står, at slægten stammede fra Bø, hvis læseren ikke ved, hvilke medbetydninger, der er knyttet til øen Vågø, hvor bygden Bø ligger. På trods af denne indforståethed, er Isaksen utrolig nøgtern i sine skildringer. Dette vises eksempelvis ved, at Heinesen godt vidste, hvorledes mange færinger så på ham. Isaksen referer til en episode fra 1977, hvor Heinesen blev nævnt som en af fire mulige modtagere til Nobelprisen i litteratur. Heinesen skrev derfor til Artur Lundkvist, der var medlem af Det svenske Akademi, at han ville slettes af listen, fordi han skrev på dansk og ikke på færøsk (Isaksen, 2004: 19-20). Han modtog dog i 1987 Svenska Akademiens Nordiska Pris. En pris hvorom det siges, at den gives til dem, der ikke har fået Nobelprisen (ibid.).

Den tredje i gruppen af nulevende færøske forskere er den tidligere professor ved Færøernes Universitet, Malan Marnersdóttir. Hun beskrives som: "banebrydende i sin forskning i kvindelige forfattere og kvinders deltagelse i samfundsdebatten på Færøerne" (Dansk Kvindebiografisk Leksikon). Marnersdóttir har skrevet om *Det gode håb* ud fra en postkolonial vinkel, hvor fokus bl. a. har været på magtforholdene i romanen (Moberg, 2014: 145-146).

I forhold til vinklingen i mit speciale har jeg valgt at fokusere min analyse på upålidelighed og skepsis i forhold til genre, fortællerforhold og fiktion, men også hvorledes historien anvendes i romanen. Derfor ligger mine redegørelser i forlængelse med Isaksens interesse for kontekst, det narratologiske aspekt er tæt på Aukens, og min vinkling i forhold til historiebrugen trækker på Mobergs redegørelse for reception af værket.

Teori

Der vil i det følgende teori afsnit blive gennemgået de teorier, der anvendes i analysen for at påvise upålidelighed og skepsis på genre-, fortæller- og fiktionsniveau, således det vises, hvordan Heinesen anvender historien i *Det gode håb*.

Genre

Jeg vil i det følgende give et kronologisk rids af forskningen i brevromaner, støttet til Jørgensens gennemgang i *Om breve*. Dette vil blive sammenholdt med Altmans tilgang til emnet, da hun sammen med Jørgensen vil være de forskere, der trækkes på i min analyse.

John Chr. Jørgensen

Lektor emeritus ved Københavns Universitet John Chr. Jørgensen har i 2006 publiceret *Om breve*, der omhandler breve i litteraturen. Han finder, at breve som genre er interessant, da vi som brevskrivere alle er forfattere. Ikke alle kan skrive en roman, men alle, der kan skrive, kan også skrive et brev (Jørgensen, 2006: 7). Dernæst skriver Jørgensen, at vi ligeledes alle er læsere, og at vi læser breve, fordi brevene vil os noget, enten rent praktisk eller også personligt. Han skriver: "I forhold til andres breve er vi alle voyeuerer. Vi synes ikke, vi bør læse dem – straffeloven indeholder en paragraf om krænkelse af brevhemmeligheden – men vi har svært ved at lade være, hvis lejligheden byder sig" (ibid.). Jørgensen hævder sågar, at breve til tider har været skrevet med det formål også at blive læst af andre end lige den modtager, brevet var stilet til, og herved opstår der en dobbeltkommunikation. Dette kan være et åbent brev stilet til en autoritet som eksempelvis en borgmester eller minister. Når breve optræder i andre genrer, såsom i litteraturen og i journalistikken, efterlignes de typiske karakteristika fra den hverdagsgenre, de ellers optræder i. Derved bliver brevfiktion en skriftens realisme, mener Jørgensen (ibid.). Det betyder, at brevet,

der er en primær talegenre, optræder i en sekundær talegenre som en roman eller avisartikel jf. Bakhtins sondren mellem primære og sekundære talegenrer (Johansen og Klugeff, 2009: 35). Historisk set har brevromanerne deres storhedstid i 1700-tallet og i begyndelsen af 1800-tallet med Samuel Richardsons *Pamela* (1740) og *Clarissa* (1748), Jean-Jacque Rousseaus *Héloïse* (1761) og Johann Wolfgang von Goethes *Den unge Werthers Lidelser* (1774) (ibid.: 8).

Brevroman defineres i *Den danske ordbog* som: "en sammenhængende fortælling udformet som en fiktiv brevveksling eller en række fiktive breve fra en person til en anden person" (ordnet.dk) og i *Gads litteraturleksikon* som: "en roman, hvis handling gengives i form af breve" (Rasmussen, m.fl.: 2012: 59). En brevromans epistolære kunststykke er, ifølge Jørgensen, at det brev for brev er et vidnesbyrd, der bringer os nærmere en opklaring af eksempelvis en kriminalsag (Jørgensen, 2006: 116). En anden fordel ved en brevroman er ligeledes, at den tvinger læseren til at drage egne konklusioner, da der ikke er en alvidende fortæller til at fortælle læseren, hvad der menes. Derved gør brevromanen læseren til en detektiv (ibid.: 117).

I dette speciale er det fiktive privatbreve, der er i fokus, eftersom *Det gode håb* består af en række breve fra Børresen stilet til hans gode ven i Norge. Det særlige ved privatbrevet er dets intime og fortrolige karakter. I denne form for breve tillades et uformelt sprog og metakommentarer, hvor der henvises til skrivesituationen med småkommentarer såsom 'pyt med det', underforståelser eller direkte kommentarer til modtageren (ibid.: 11). Jørgensen mener, at folk skriver autentiske privatbreve enten for at fortælle, hvad de laver, eller for at glæde andre og vedligeholde kontakten (ibid.). Han henviser til Martin A. Hansen, der mente, at brevet i modsætning til dagbogen er en sund genre, eftersom der i brevformen altid er en kontrolinstans i den anden ende og som følge heraf en større grad af ansvarlighed. Dette er der ikke i en dagbog, da man her skriver til sig selv. Denne høje moral ser Jørgensen dog ikke i brevgenren (ibid.: 12). Han mener, at der mellem den skrivende og læseren ligger det emne, hvorom de henvender sig til hinanden, og des mere det har karakter af et fælles menneskeligt tema, des mere nærmer brevet sig essayet (ibid.). Dernæst skriver Jørgensen, at begrebet epistolaritet, forstået som den forbindelse, der er mellem brevindholdet og den valgte brevform, er et vigtigt fokusområde (ibid.: 15).

Essayet stammer fra den franske humanist, Montaigne, der i 1500-tallet skrev tre store værker med titlen *Essais*, der alle var skrevet som breve henvendt til læserne. Han var stærkt

inspireret af antikkens brevtradition og især Cicero (ibid.). Den amerikanske brevforsker Godfrey Singer skriver i sit klassiske værk *The epistolary novel* fra 1933, at grunden til, at breve i romaner blev interessante allerede tilbage i 1660'erne, var, at man ønskede mere realisme i indholdet (Singer, 1933: 60). Singer og øvrige forskere indenfor området mener dernæst, at brevromanen var på sit højeste op gennem 1700-tallet, hvor efter den gradvist faldt bort (Singer, 1933: 216). Breve og brevskrivning som genre har ligeledes på andre måder været i fokus historisk, da den første egentlige bog på dansk om emnet var en lærebog med en professionel vejledning i brevskrivning fra 1624 (Jørgensen, 2006: 62).

Breve har dog flere dimensioner ifølge Jørgensen. På den ene side har private breve det til fælles, at de er præget af intimitet, fortrolighed, direktehed og konkretthed. Alle positive aspekter, men breve kan også have andre funktioner end disse ædle motiver. Her henviser Jørgensen til den amerikanske forsker, Janet Altman, der i *Epistolarity Approaches to a Form* fremhæver en række dobbeltheder, der er i breve, da hun hævder, at brevskriveren både er afsender og senere bliver en modtager og omvendt, da brevvekslingen er sammensat af en række små enheder. Derfor er brevet på det tematiske plan både en brobygger og en distanceskaber, og derved en maske og et sjæleportræt (ibid.: 16). En anden amerikansk forsker, Thomas O. Beebee, hævder, at brevformens betydning for fiktionen afspejles i brugen af breve uden for fiktionen, og mener ikke, at der er en afgrænsning i formen, men at brevet og e-mailbrevet derimod hele tiden er under udvikling og under påvirkning af den sociale virkelighed, de indgår i (ibid.). Beebee er derfor repræsentant for dem, der omkring årtusindeskiftet i amerikansk brevforskning lagde vægt på den historiserende tendens (ibid.). Jørgensen mener derfor i lighed med den engelske forsker, Joe Bray, at de nyeste studier af brevromaner er inddelt i to grupperinger. På den ene side er der dem, som primært er optaget af de formelle egenskaber. Her findes Altman. Hun siger, at for brevfortælleren er valget af brevform et narrativt instrument, som kan skabe bestemte mønstre af tematiske aftryk, narrativ handling, karaktertyper og narrativ selvbevidsthed (Bray, 2003: 3). I den anden gruppering er der dem, der søger at forbinde brevromaner med en teoretisk eller politisk debat, og her befinder Thomas Beebee sig. Denne epistolære forskning, mener kønsforskere, er positiv, fordi den har skabt opmærksomhed omkring brevromaners deltagelse i romantikken. Beebee har videreført denne fremgangsmåde ved at undersøge brevet som en del af forholdene mellem individer, konflikter og magtforhold (ibid.). Han interesserer sig for et historisk og

sociopolitisk aspekt af den epistolære fiktion og har det synspunkt, at brevet ikke er en bestemt form eller et bestemt objekt, men et sæt af funktioner eller kapabiliteter (ibid.). Breve og brevfiktion skal ikke længere blot anskues i en kvindelig kontekst, hvor der kun er tale om kvindelige forfattere, men i en bredere kulturhistorisk kontekst (ibid.). Der er undersøgelser, der viser, at brevudgivelser beskæftiger sig med kulturelle og historiske temaer, der rækker ud over både intimsfæren og den følelsesverden, der normalt forbindes med det kvindelige. Derfor er der i disse år et opgør med det feminocentriske syn på brevgenren i forskningen. Når tidligere brevromanforskere er blevet ved med at fokusere på brevromangenren som kvindelig, er det ifølge Jørgensen, fordi der i 1700-tallet blev udgivet 3-4 brevromaner af kvindelige forfattere. På den anden side medgiver Jørgensen, at der også er forskning, der viser, at piger stadig i virkelighedens verden skriver flere breve end drenge (ibid.: 84).

I tillæg til den række forskere, Jørgensen nævner, vil jeg fremhæve Altman, da hun med sin forskning, hvor hun lægger vægt på det modsætningsfyldte i brevromangenren, er vigtig i min analyse af *Det gode håb*. Der er dog flere, der har forsket i genren end de ovennævnte, idet brevformen også har optaget både lingvister og antropologer. Her kan nævnes David Barton og Nigel Hall, der omkring årtusindeskiftet vægter de forskellige kommunikationsformål, brevet tjener, og peger på de forskellige former for deiksis et brev har og lægger vægt på den sociale kontekst, brevet indgår i (ibid.: 17). Dernæst er der den svenske litteraturforsker, Staffan Björck, der i 1960'erne også arbejdede med brevromaner. Han skelner mellem breve som bærere af fortællingen, breve som et led i udviklingen af handlingen og breve som instrument for bekendelse og karakteristik. Björck mener, at brevromanens tilbagegang efter 1900 skyldes, at fjernkommunikationen efterhånden flyttes over til hurtige kommunikationsformer, og brevromanen derfor kommer til at virke gammeldags. Dernæst handlede litteraturen i 1900-tallet ofte om de lavere sociale klasser, der ikke havde den samme tradition for brevskrivning, som middelklassen og de højere sociale lag i samfundet havde (ibid.: 25). Endelig har den tidligere omtalte professor Joe Bray fra Sheffield Universitet i bogen *The Epistolary Novel* fra 2003 ligeledes forsket i brevromaner. Han skriver, at brevromaner ofte har været behandlet som en parentes i den engelske litteraturhistorie i en periode på 120 år, der starter med Roger L'Estranges første engelske oversættelse af *Les Lettres portugaises* i 1678 til Jane Austens *Elinor and Marianne* i 1798, der blev omskrevet til en tredjepersonsfortælling i *Sense and Sensibility* (Bray, 2003: 1). Han

skriver, at brevromaner oftest er set som et fænomen fra 1700- og 1800-tallet og en tidlig eksperimentel romanform, der blev udfaset, da tredjepersonsfortællingen begyndte at få potentiale (ibid.). En af grundene til, at den døde ud, var ifølge Bray, at den var dårlig til at vække læserens nysgerrighed. I begyndelsen var brevromanen et forsøg på at komme ind i 'hovederne' på karaktererne på en psykologisk måde. Brevromanen er ofte en subjektiv vej til at præsentere tanker på en usofistikeret og transparent måde, skriver Bray, fordi fortælleren skriver alt ned, der går igennem hans hoved. Karaktererne taler, tænker og reflekterer med sig selv på et papir (ibid.). Dette er en af hjørnesteenene i brevromaner, da en almindelig roman ikke vil tage alt med ufiltreret. Brays tilgang er at vise, at brevromaner ikke er en parentes i udviklingen af romaner, men bærer en fundamental tilgang til romanens udvikling i dens måde af udvikle karakterernes individuelle psykologi på (ibid.: 2).

Brevromanens variationer

Jørgensen skelner overordnet mellem to former for brevromaner; de primære- og de sekundære brevromaner. De primære brevromaner er romaner i breve, hvorimod de sekundære er romaner med breve. Forskellen er derved om brevene er den eneste episke form, der er anvendt, eller om brevene indgår i en del af en større helhed (Jørgensen, 2006:88). Dernæst fortsætter Bertil Romberg, der differentierer brevromangenren yderligere, idet han hævder, der skelnes mellem to typer af brevromaner. I den første er der kun én brevskriver, og her gengives modtagerens svar ikke. Denne kategori ligger derfor tæt op ad dagbogsromanen med en førstepersonsfortæller, og både brevene og dagbogsformen kombineres ofte. Den ene afsender kan skrive til en person, men kan også skrive til flere. Denne type er derfor en slags dagbogsbrevroman/en énstrengt brevroman.

Den anden type har flere førstepersonsfortællere, og der er derfor ofte replikudvekslinger med. Det er en form for brevvekslingsroman/ to- eller flerstrengede brevroman. Denne type falder igen i tre underkategorier, hvor den første underkategori er, hvor to personer skriver med hinanden. Den næste underkategori er, hvor flere personer kommunikerer med hinanden både parallelt og diagonalt, og endelig er der den tredje underkategori, hvor en brevskriver skriver med flere personer, men hvor svarene kun stiles til denne ene brevskriver (ibid. 89). Ud over disse to kategorier mener Romberg, at der findes en

tredje form for brevroman. Her er det brevromaner med flere brevskrivere, men hvor personerne ikke udveksler breve med hinanden. Det kan også være romaner, hvor brevene ikke indgår som et led i en dialog, men blot med til at skabe en illusion af en virkelighed (ibid.).

Alle breve har dog deres personlige stil, og der er derfor visse deiksisstyper i breve, både de fiktive og de ikke-fiktive, der skal rettes fokus på, da der er ord, der peger på et tilhørsforhold til brevgenren. Det er både henvendelsesformen med modtager og afsender, datering og stedsangivelsen, men det kan ligeledes være signaler om underforståelse ('du kan godt huske...') (ibid.: 17). Disse karakteristika går igen og har endda antikke rødder:

Salutatio er den indledende hilsen.

Captatio benevolentiae er indledningen til brevets krop (corpus).

Tarratio er en beretning om en oplevelse eller en fremstilling af en sag.

Petitio er den udmunding denne fremstilling munder ud i, og hvor der evt. bedes om et godt råd.

Conclusio er brevets udgang.

Clausula er den afsluttende hilsen.

Derudover er der yderligere nogle genkendelige træk i brevformens struktur med rødder i antikkens verden:

Antecedens er, hvor der henvises til noget foregående.

Connexio er det forbindelsesled, der er mellem afsender og modtageren.

Consequens er opfølgningen, hvor afsender spørger, hvordan modtageren klarer sig.

Conclusio er, hvor afsender spørger om modtageren har brug for hjælp (ibid.).

Disse deiksis peger alle hen imod brevgenren, men det er der også andre egenskaber som fx modsætninger, der gør.

Janet Altman

Den amerikanske forsker, Janet Altman, har som tidligere beskrevet forsket i den epistolære genre, og i *Epistolarity Approaches to a Form* redegør hun for genren med udgangspunkt i den franske dekonstruktion. Hun har i sin forskning i brevromaner fundet mange fælles strukturelle træk med temaer, komposition og hændelser, der kendes fra breve. Altman hævder, at brevformen ikke blot er et fortælleteknisk kneb, hvormed forfatteren kan få viderebragt sin

fortælling, men har en afgørende betydning for det fælles, forfatteren og læseren konstruerer. Hun mener, at epistolaritet er: "the use of the letter's formal properties to create meaning" (Altman, 1982: 4). Altman undersøger derfor, hvad brevets formelle egenskaber videre kan være, og hævder, at brevet er skabt med et sæt af modsætningsforhold såsom:

Bro/barriere, hvor et brev både kan fungere som en bro fra brevskriveren hen til modtageren, men samtidig også kan optræde som en barriere. Det kan derved både være en distancebryder og en distanceskaber.

Tillid/mistillid er, hvor målet er at skabe tillid mellem brevskriveren og modtageren, men det kan også virke modsat, således der i stedet skabes mistillid.

Brevskriveren/læseren er ofte to sider af samme sag, da brevskriveren både er afsender, men senere også modtager igen. Afsenderen skriver derved også til sig selv.

Jeg/dig, her/der, nu/da er det modsætningsforhold, der er, idet brevskriveren har tendens til at fokusere på det, der sker netop nu.

Fortsættelse/afbrydelse er den turtagning, der finder sted, når brevdialogen skifter (ibid.: 186-187).

Disse modsætninger gør ifølge Altman, at brevet har mange muligheder, idet afsenderen via brevet kan vælge at maskere sig eller blotte sit ansigt. Gennem breve kan afsenderen ligeledes knytte sig til andre eller gøre det modsatte at skabe afstand. Brevskriveren optræder derfor som en form for skuespiller. Det er disse modsætninger, der gør, at brevet får sit narrative potentiale, hævder Altman (ibid.: 186-187). Hendes teori angår, hvor breve indeholder et konfliktstof, men breve kan ifølge Altman også bruges til alt muligt andet: rygtespredning, bekendelse, forførelse og som bagtalelse. På denne måde bliver brevet en form for 'våben'. (ibid.: 198). Det er også gennem sit fokus på modsætninger, Altman adskiller sig fra Jørgensen.

Afrundingsvist skriver Altman, at der er flere tilgange til at undersøge den epistolære genre, og nævner her en ekspressiv tilgang, hvor der fokuseres på den mentale tilgang forfatteren har i sit valg af formen. Dernæst en pragmatisk tilgang, der viser brevformens effekt på læseren, en semantisk og syntaktisk tilgang, hvor det er betydningen af ordene, og en historisk tilgang (ibid.: 192).

Den upålidelige fortæller

Den anden del af teorien i dette speciale tager sit udgangspunkt i upålidelige fortællere. Gorm Larsen mener, at fortælleren har en vigtig funktion: "En fortæller formidler det fortalte i en fiktionshistorie og er i fiktionens logik kilde til det fortalte i den forstand, at historien kommer fra fortælleren" (Larsen, 2012: 57). Larsen mener derved, at det er fortælleren, der som den tekstuelle afsender organiserer det fortalte både med betydning og værdier. Derfor er det vigtigt at observere, hvem der har ansvar for det sagte, hvorledes domme og refleksioner placeres i forhold til hinanden, og hvor tekststykkerne står i forhold hinanden. Fortælleren er derfor strengt taget kun en sproglig kategori, der bliver menneskeliggjort som eksempelvis hos jeg-fortællere (ibid.). En anden vigtig faktor er, om læseren tror på det, der fortælles.

Phelan og Martin

James Phelan og Mary P. Martin skriver i "Weymouth" lektioner: homodiegesis, upålidelighed, etik og *Resten af dagen*" om graden af pålidelighed og upålidelighed, hvor analyseobjektet er Kazuo Ishiguros *Resten af dagen*. Her fortæller en ældre hushovmester om de sidste højdepunkter i sit liv, og ifølge Phelan og Martin er det skellet mellem det oplevende og fortællende jeg, der er det særligt relevante (Phelan og Martin, 2004: 137). Hushovmesteren bliver så overvældet af sine følelser, at hans hjerte brister, og derfor er det fortællende jeg så komplekst, at det både er pålideligt og upålideligt. Derved har Ishiguro placeret det autoriale publikum, der står uden for, i en meget vanskelig etisk position og som følge der af, giver Ishiguro en lektion i homodiegesis og læsningen i etik (ibid.: 138). Denne lektion går ifølge Phelan og Martin ud på, at der er to retninger, idet den første er en retorisk redegørelse af upålidelighed, hvorimod den anden er en retorisk retning til den etiske kritik, der er i forhold til form og teknik, og med responsen fra modtagerne (ibid.).

Wayne C. Booth er den, der i 1961 gav navn til et af de begreber, der er blevet en af de mest udbredte sondringer i klassisk narratologi: pålidelighed/upålidelighed. Booth definerer en fortæller som pålidelighed, når fortælleren handler eller taler i overensstemmelse med værkets normer og er upålidelig, når dette ikke gøres (ibid.: 139). Dernæst anvender Booth en akse, når han redegør for om en forfatter kan være upålidelig i forhold til fakta. Dette finder sted på begivenhedernes akse, hvorimod det er på den etiske akse, når det gælder værdier og den særlige kommunikation, der foregår mellem den implicitte forfatter og læseren og som finder sted bag om ryggen på den upålidelige fortæller (ibid.). Phelan og Martin mener dog ikke, at disse to akser er

fyldestgørende nok, idet de hævder, der er en tredje akse; videns- og perceptionsaksen. Her er de tilfælde, hvor fortælleren underfortolker tingene, ikke er bevidst om eller ikke vil indrømme det over for sig selv (ibid.: 143).

På trods af det er mange år siden Booth gav denne definition af upålidelighed, finder Phelan og Martin, at det er slående, at der ikke har været en debat om brugbarheden herom og en skelnen mellem de forskellige typer af upålidelighed (ibid.: 139). De to forskere mener i lighed med Booth, at det drejer sig om relationerne mellem den implicitte forfatter, fortæller og det autoriale publikum, men de udvider Booths oprindelige definition, der blot omfatter begivenheds- og værdiakserne. De mener derfor en homodiegetisk fortæller kan defineres som upålidelig, når: "han eller hun giver en fremstilling af en eller anden begivenhed, person, tanke, ting eller andet objekt i den narrative verden, der afviger fra den fremstilling, som den implicitte forfatter ville give" (ibid.: 147). Dette gør de, da de mener, det drejer sig om, hvorvidt det autoriale publikum slutter sig til den forståelse af fortællingen, som fortælleren tilbyder og til de afvigelser, der optræder. Dernæst sker der det, når læserne først opdager, at en fortællers ord ikke er rigtige; de kan enten forkaste det eller også kan de rekonstruere en ny virkelighed. Der kan også ske det, at læseren godtager det, fortælleren siger, og supplerer fremstillingen. Idet Phelan og Martin kombinerer fortællerens og læserens aktiviteter, opstår der seks former for upålidelighed: fejlrapportering, fejlfortolkning, fejlvurdering/fejlbetragtning, underrapportering, underfortolkning og underberetning (ibid.: 148-149).

Fejlrapportering giver upålidelighed i forhold til begivenheds-/kendsgerningsaksen, da fejlrapportering ofte er vidensmangel eller værdier, der er misforståede. Denne form for rapportering optræder ofte sammen med fejlfortolkning eller fejlvurdering.

Fejlfortolkning medfører upålidelighed i forhold til videns- og perceptionsaksen og kan optræde enten alene eller sammen med andre typer upålidelighed. Fejlfortolkning er ligeledes et tegn på et forfejlet værdikodeks.

Fejlvurdering/fejlbetragtning kan i lighed med fejlfortolkning optræde alene eller sammen med andre former for upålidelighed og hører hjemme på den etiske akse. Fejlbetragtning medfører upålidelighed og kan være, når der tales usandt, eller når der finder benægtelser sted, og karakteren på et eller andet niveau ved, det er usandt.

Underrapportering hører hjemme på begivenheds- og kendsgerningsaksen og er, når fortælleren fortæller os mindre, end han ved. Det er dog ikke altid, underrapportering medfører upålidelighed, idet fortælleren kan gå ud fra, læseren allerede ved det.

Underfortolkning findes på forståelses-/perceptionsaksen og er, når fortællerens mangel på viden og opfattelsesevne medfører en utilstrækkelig fortolkning af en situation eller karakter.

Underbetragtning er på etik-/evalueringsaksen og er, når fortællerens evne ikke rækker langt nok, men hvor den etiske dømmekraft er i orden (ibid.: 150-151).

Phelan og Martin har hermed angivet, at en fortæller kan være upålidelig på flere måder i sin fortælling, og at fejlrapportering ofte er ledsaget af andre typer upålidelighed. Derved er pålidelighed og upålidelighed ikke et binært modsætningspar, og hele fortællingen er ikke suspekt, når der opdages upålidelighed (ibid.: 151-152).

Phelan og Martin kobler etik sammen med fortællingen. Her lægger de sig op ad Wayne C. Booths og Adam Newtons tilgang, da de ønsker, etikken skal rodfæste sig i fortællingen. Booth går endda så vidt som til at hævde, at "bøger er venner" (ibid.: 157) og læsningen er et møde mellem forfatter og læser. Han fortsætter med at hævde, at forståelsen af en teksts etik er vigtigere end at forstå teksten rigtigt (ibid.). Newton har undersøgt konsekvenserne af at fortælle en historie, og hvad der binder fortælleren og læseren sammen. I sit arbejde har han især lænet sig op ad Mikhail Bakhtins begreb 'indlevelse', der omhandler empati med en anden uden tab af en selv. Phelan og Martin ligner dog ikke helt hverken Booth eller Newton, da de hverken mener, at bøger er venner, eller accepterer Newtons forestilling om, at fortælling er parallel med etik, da dette ikke tager højde for, hvad en fortælling ligeledes kan være (ibid.: 157-158). Phelan og Martin går skridtet videre og ser på de signaler, der findes i teksten og læserens respons og etiske placering. De mener, at begrebet position er et vigtigt fokus, da læserens etiske position er en interaktion mellem forskellige situationer: "1) karakterernes situation i historiens verden, 2) fortællerens situation i relation til sin fortælling [...], 3) den implicitte forfatters situation i relation til det autoriale publikum og 4) kød- og blod- læserens relation til det sæt af værdier, trosforestillinger og lokaliteter, som fortællingen inviterer en til at indtage" (ibid.: 159). Phelan og Martin mener derved, at tekstens værdier påvirker vores domme, og disse domme påvirker vores følelser og omvendt (ibid.). I denne forbindelse har Ansgar Nünning ligeledes skrevet om

upålidelige fortællere i artiklen "But why will you say that I am mad?" fra 1997. Han accepterer dog ikke begrebet den implicitte forfatter og finder, det er svært at skelne mellem, hvorvidt en fortællers upålidelighed enten skyldes fejlrapportering af tekstens begivenheder eller om den skyldes fortællerens dårlige moral.

Nünning

Den anerkendte tyske professor i litteratur ved universitetet i Giessen, Ansgar Nünning, har som en central forsker indenfor området ligeledes skrevet om upålidelige fortællere i artiklen *But why will you say that I am mad?* fra 1997. Han skriver i artiklen, at hvor definitionen af en pålidelig fortæller er alment accepteret, stiller det sig ikke helt så klart, når der gælder definitionen af en upålidelig fortæller (Nünning, 1996; 83). Nünning mener, der er en kløft mellem vigtigheden, som bliver frembragt omkring pålidelighed af fortællere og de uløste problemstillinger omkring definitionen af en upålidelig fortæller (ibid.). Han henviser til Franz Stanzel, der mener, at upålidelighed er et grundelement i fortælleteori, selv om han ikke afviser, at det kan være svært at påvise, at en fortæller er pålidelig eller ej (ibid.). Nünning mener, der er visse træk, der går igen, når det drejer sig om en upålidelig fortæller. For det første skal det være en jeg-fortæller, som er protagonist i fortællingen, og som fortæller en del af sit eget liv. For det andet skal fortælleren tilhøre det, der defineres *overt narrators*, hvilket betyder, at det er fortælleren, som tydeligt regnes som forfatter eller fortæller, og som læseren kommer til at kende godt. For det tredje optræder der i denne type tekster fortællerkommentarer og -fordømmelser i måden, den adresseres på til læseren. For det fjerde er det meget monologorienteret, hvor fokus er på fortælleren selv. (ibid.: 84). Han medgiver dog, at selv om det kan virke uproblematisk at definere upålidelige fortællere, er dette ikke tilfældet. Han henviser til Rimmon-Kenan, der beskriver forskellige former for upålidelighed, særligt fortællerens begrænsede viden, hans personlige involvering og hans problematiske værdisæt, men medgiver samtidig det at påvise upålidelighed er komplekst (ibid.).

Nünning skitserer i det følgende forskellige teoretiske overvejelser over begrebet upålidelige fortællere. Han skriver, at Booth var den første til at definere upålidelige fortællere, og selvom flere har teoretiseret over begrebet, er det begrænset, hvor mange, som har udfordret Booths definition: "I have called a narrator *reliable* when he speaks for or acts in accordance with

the norms of the work (which is to say the implied author's norms), *unreliable* when he does not" (ibid.: 85). Denne definition skaber dog ifølge Nünning ikke klarhed over begrebet og danner dermed ikke basis for at kunne påvise, om en fortæller er upålidelig, da den bygger på en definition af en implicit fortæller, der heller ikke er klar. Booths definition skaber derfor ikke tilstrækkelig klarhed til at kunne anvende begrebet i praksis, ifølge Nünning.

Mange forskere har lagt sig op ad Booths definition af upålidelighed, på trods af de er bevidste om definitionens svagheder. Her nævner Nünning forskeren Tamar Yacobi o.a., der har skabt opmærksomhed på vigtigheden af problematikken omkring upålidelige fortællere (ibid.). Nünning mener, at andre definerer en upålidelig fortæller ved at stille det op imod, hvad en pålidelig fortæller er, for så må dette være modsat (ibid.86). Dette mener Nünning dog ikke, man kan, da alle disse andre definitioner er baseret på en ideatype af en pålidelig fortæller, som sættes i relation til en upålidelig fortæller. Nunnings påstand er, at definitionen af en pålidelig fortæller er upræcis og paradoksal. Denne tilgang kan derfor ikke skabe basis for at definere, hvornår en fortæller er upålidelig (ibid.86). Han foreslår, at den pålidelige fortæller fjernes helt fra de teoretiske tilgange, fordi det er umuligt at fastslå en pålidelig fortællers normer. Den pålidelige fortæller er, hverken en tilstrækkelig eller nødvendig standart for at påvise en fortællers upålidelighed. (ibid.: 87). Han mener derfor, at der er mere, der spiller ind:

The structure of unreliable narration can be explained in terms of dramatic irony or discrepant awareness. In the case of an unreliable narrator, dramatic irony results from the discrepancy between the intentions and value system of the narrator and the foreknowledge and norms of the reader (ibid.).

Derfor mener Nünning, der også bør ses på dramatisk ironi, der er skellet mellem de intentioner og værdisæt, fortælleren har, og den forudgående viden og normer læseren har. Derved mener Nünning, at for at kunne betvivle fortællerens pålidelighed skal læseren være bevidst om at opfange manglen på harmoni mellem fortællerens udsagn og læserens egen opfattelse af normalitet, som kan tyde på, at fortællerens pålidelighed kan betvivles: "For the reader, either the internal lack of harmony between the statements of the narrator or contradictions between the

narrator's perspective and the reader's own concept of normality suggest that the narrator's reliability may be suspect" (ibid.). Upålidelige fortællere kan forklares ud fra dramatisk ironi, da det involverer kontrasten mellem fortællerens syn på fiktionens og virkelighedens divergerende verdener, som læseren kan gennemskue. Læseren fortolker, hvad fortælleren/teksten siger i to forskellige kontekster: 1. Læseren er eksponeret for det fortælleren vil og har til hensigt at sige. 2. Læseren bliver bevidst om noget, der ikke var fortællerens hensigt at fortælle. Dette betyder, at fortællerens fortællinger får yderligere betydning. Uden at være bevidst om det giver den upålidelige fortæller indirekte informationer (ibid.). Upålidelige fortællere er dem, hvis perspektiver står i kontrast til de normer og værdier, som teksten og læseren besidder.

Nünning mener, at læseren ikke skal fokusere på, hvad der siges i historien, men hvorfor det siges. Sagt med andre ord skal læseren ikke fokusere på historiens forløb, men derimod fortællerens besynderlige fortællerpsykologi. Læseren skal være opmærksom på, om der er sandhed i fiktionsverdenen, eller om det er spor fra fortællerens forstyrrede bevidsthed (ibid.: 88). Han medgiver, at det er vanskeligt at fastslå upålidelighed, da det er vanskeligt at gennemskue, da læseren kun har fortællerens subjektive syn på tingene og tager udgangspunkt i disse. Nünning, der skrev dette to år tidligere end Phelan og Martins artikel, mener, at de fleste definitioner, som læner sig op ad Booths definition, mener upålidelighed kan inddeles i to. På den ene side er det moral, normer og værdier, som den pålidelige fortæller besidder, og på den anden side det, der formidles af fortælleren (ibid.: 88-89). Andre teoretikere har pointeret, at det ikke er et spørgsmål om moralske normer, men om sandheden af fortællerens version af virkeligheden (ibid.: 89). Derfor lægger han vægt på, at der skelnes mellem en upålidelig og en utroværdig fortæller, da en utroværdig fortæller er en grad skarpere end en upålidelig fortæller (ibid.). En upålidelig fortæller er en fortæller, hvis fortolkninger vi læsere har grund til betvivle. En utroværdig fortæller er derimod en, der strider mod læserens sunde fornuft.

Afrundingsvis mener Nünning, at for at kunne konkludere, hvorvidt en fortæller er upålidelig, er det ikke tilstrækkeligt udelukkende at læse mellem linjerne, som Chatman påstår. Upålidelighed kan ikke defineres ud fra læserens intuition eller fortællerens normer og værdier, men en bredere vifte af definerbare signaler. Disse signaler inkluderer tekstuelle data og læserens eksisterende kontekstuelle viden om verden. Hvorvidt en fortæller kan karakteriseres som upålidelig, afhænger ikke af afstanden mellem fortællerens normer og værdier og forfatterens

hentydninger, men derimod af afstanden mellem fortællerens syn på verden og læserens syn på verden og normalitet (ibid.: 101). Disse kontekstuelle ledetråde er dog ikke nok til at påvise, om en fortæller er upålidelig eller ej, der bør også inddrages tekstuelle ledetråde. Det bør derfor både være både strukturer, normer og læserens kendskab, psykologiske disposition samt systemer af normer og værdier, som tilsammen skaber den bedst mulige analysemodel for at kunne identificere en upålidelig fortæller.

Nünning adskiller sig derfor i forhold til Phelan og Martin ved, at han inddrager begrebet dramatisk ironi, og desuden heller ikke enig i forhold til Phelan og Martins brug af den implicite forfatter.

Fiktion

Dorrit Cohn, professor i germanske sprog og litteratur ved Harvard Universitet, har forsket i fikcionalitet og beskriver emnet i bogen *The Distinction of Fiction* fra 1999. Hun henviser til, at begrebet fikcionalitet allerede er beskrevet af Hans Vaihinger for næsten hundrede år siden, hvor han beskrev fikcionalitet som noget, der er kaotisk og mærkeligt i sprogligt brug. Selv filosoffer bruger termen i forskellige betydninger, da de mener, det er noget, der er fundet på (Cohn, 1999: 1). Cohn mener derimod, at der er fire forståelser af begrebet fikcionalitet: 1. fiktion som løgn, 2. fiktion som begrebsmæssig abstraktion, 3. fiktion som al litteratur, 4. fiktion som al fortælling (ibid.: 2). Når det i daglig tale anvendes af journalister regnes det for manipulation eller direkte løgn. Det samme ses inden for litteratur. Problemet med definitionen er, at betydningen bliver negativ. Hun mener, at nogle inddeler begrebet i sin adjektive form ved *fictional* for litteratur og *fictious* for områder relateret til livet (ibid.: 3). Det betyder, den ene er en genre og den anden er en løgn. Cohn mener derfor, fiktion betyder noget forskelligt inden for filosofi og inden for litteratur. Filosoffer bruger ordet som et koncept eller en idé, hvorimod det inden for litteraturen er en opfunden historie (ibid.: 5-6). Hun fremhæver Wallace Stevens, der taler om *supreme fiction* som en suveræn fiktion, når der er tale om oversættelse af mentale oplevelser og visioner i sproget. (ibid.: 6-7). Dette er en bred forståelse af begrebet, og der er derfor usikkerhed om, hvad begrebet egentlig betyder. Det, der gælder for denne form for forståelse, er, at den ikke kun forstår fiktion som et narrativ, men også for selvbiografi, digte og noveller (ibid.: 8). Den mest problematiske brug af begrebet i de senere år har været brugen af ordet i journalistisk, historisk og

selvbiografisk sammenhæng. Cohn fremdrager derefter en tredje tilgang, der siger, at der er en forskel mellem narrativet i en historie og i litteratur. Denne forståelse mener Cohn kun kan bruges til ikke-henvisende narrativer (ibid.: 9). Hun siger derfor, at der er mange forståelser af ordet, men vil bruge det i den form, at det anvendes i "sense of a literary nonreferentiel narrative" (ibid.: 12). Det betyder, det bruges, når narrativet ikke er referentielt. Derfor er selvbiografier og lignende ikke fiktion ifølge Cohn. Hun bruger ikke den gængse definition, da hun mener denne forståelse ekskluderer alle forståelser, der indeholder sandheder, og derudover ligeledes ekskluderer beskrivende påstande og udtryk af følelser (ibid.).

Cohn fortsætter med at beskrive det non-referentielle, som først og fremmest indebærer, at skabelsen af fiktion i sig selv skaber en verden, som den referer til. Den fiktion, der skabes, kan kun refereres til, hvis man referer til fiktionen (ibid.: 13). Hvis det non-referende skal give mening, skal det ikke forstås som fiktion aldrig må referere til den virkelige verden (ibid.: 14). Referencerne til verden behøver ikke at være nøjagtige og behøver ikke at referere til den virkelige verden. Dette ses, når der eventuelt henvises til en uægte lokalitet i ægte omgivelser, da dette er en indre ramme indpakket i en ydre ramme. Denne proces kaldes fikcionalisering (ibid.: 16). Dette kan eksempelvis vise præcise beskrivelser af en historisk tid og et geografisk sted, men med fiktive karakterer, der er placeret i ægte omgivelser. Her vil læseren hurtigt blive mødt med personens tanker og perceptioner, der betyder at en indre ramme er indlejret i ydre rammer. Det er derfor, at det non-referentielle ikke *skal* referere til en verden udenfor, men den *behøver* ikke at gøre det. Det betyder, at fiktionens referencer til den verden, der er udenfor teksten ikke behøver at være nøjagtig og den behøver heller ikke udelukkende at referere til virkelighedens verden. Fiktionens potentiale med at placere noget uvirkeligt eller referere til noget, der ikke er helt nøjagtigt, bliver derfor meget åbenlyst i denne fikcionaliseringsproces.

Hun skelner mellem to forskellige narrativer, hvor det drejer sig om noget er sandfærdigt eller opfundet:

1. Historisk arbejde, journalistiske rapporter, biografier og selvbiografier, hvor det vurderes på deres sandheder og deres usandheder.
2. Noveller, shortstories, folkeviser og digte bliver ikke vurderet på sandhed (ibid.: 15).

Cohn mener ligeledes, at de referentielle narrativer er mulige at verificere og ikke er færdige, da en ægte historie aldrig er færdig, fordi der altid kan ske mere, hvorimod et ikke-referentielt narrativ ikke kan kontrolleres og derfor er komplet (ibid.: 16). Dette er fiktionens styrke, når den præsenterer karakterer, som ikke har forbindelse til den virkelige verden uden for teksten. Måden dette vises på er, hvis det er en historie med en tredjepersonsfortæller, hvor man kan læse dennes tanker. Dette ville ikke være muligt, hvis det var en virkelig historie (ibid.: 16).

En af forskellene mellem et fiktionelt- og historisk liv er, at et fiktionelt liv kan skabe et helt sammenhængende liv i den korte fortælling, som en historie varer (ibid.: 18). Cohn inddeler derefter de forskellige former for liv i fire grupperinger:

Fiktionsgruppering:

1. Tredjepersonsfortæller, heterodiegesis, fiktionelle biografier
2. Førstepersonsfortæller, homodiegesis, fiktionelle selvbiografier

Historisk gruppering:

1. Tredjepersonsbiografi
2. Førstepersons selvbiografi (ibid.: 19)

Ved tredjepersonsfortællere, mener Cohn, at det sproglige domæne ikke behøver at referere til fortællerens egens fortid, men kan referere til andres nutid i en verden, hvor fortælleren kan referere til, hvad andre tænker og føler, selv om fortælleren ikke har oplevet det (ibid.: 25). Ved første-personsfortællere er der selvbiografiske fortællinger. Her er der noget, folk selv har oplevet, og derfor er det en refererende genre, der refererer til en fortid, der er oplevet. Det kan ligeledes være noget, der knytter sig til ens slægt. En første-personsfortælling skal derfor ligne noget, der er ægte, og dette gøres ved at være noget, der er referentielt. Disse to måder er i 'familie' med hinanden. En første-personsfortælling er ikke identisk med en første-persons selvbiografi, men den er familiær. Dette kaldes en formel efterligning og en simuleret virkelighedserklæring (ibid.: 30). Ved første-personsfiktion tror fortælleren på det, han fortæller. Når det derimod drejer sig om læseren, så kan denne være klar over, at der er en grad af misforhold (ibid.: 31). I den refererende biografi derimod kræver det et skifte fra at se på indholdet til at se på fortælleren, idet genren er defineret i forhold til virkeligheden ud fra fortællerens synsvinkel. Det er derved underordnet, om

fortælleren fortæller en sandhed eller en løgn, hvis man først har mistet tilliden til ham (ibid.). Når der skelnes mellem en fiktionaliseret- og en ægte førstepersonsfortæller, bygger det meget på den ontologiske status, fortælleren har. Med dette menes der den identitet eller ikke-identitet, som ligger i forfatterens navn, der er blevet publiceret. Det betyder, hvis læseren tror på forfatteren, tror læseren også på det, han skriver (ibid.: 31-32). Derfor er der forskel på om forfatteren bruger sit eget navn, eller om det er et andet. Dette bevirker, at læseren ved, om der tale om fiktion eller ej (ibid.: 32). Derfor har fiktiv selvbiografi en ting til fælles med en fiktiv biografi, idet begge fortæller om livet af en opdigtet person (ibid.: 33). Jeg-fortælleren i fiktive beretninger kan derfor være en upålidelig fortæller. Dette fortælles ifølge Cohn ikke direkte, men er noget læseren selv skal komme frem til. Dette kan være svært at bevise, da der er meget, der er udeladt (ibid.: 33-34). Læseren tager nemlig ofte fortællerens udsagn som sande.

Mette Pedersen Høeg har udforsket Dorrit Cohns teorier om fiktion i artiklen *Fusionen af fiktion og ikke-fiktion. Udfordring af Dorrit Cohns fiktionsteori* fra 2013. Her skriver hun, at Cohn placerer sig både i narratologien og indenfor det fiktionsteoretiske felt på denne måde: "som en markant repræsentant for en opfattelse af fiktion og ikke-fiktion som klart adskilte narrative domæner" (Høeg, 2013: 69). Høeg mener ikke, den skarpe skelnen nødvendigvis altid er gældende, da der er stærke begrænsninger og selvmodsigelser ved at inddele så markant, eftersom megen samtidslitteratur er en blanding af fiktion og ikke-fiktion, og hun nævner blandt andet Karl-Ove Knausgårds *Min kamp* (ibid.: 70). Høeg skriver, at der er en fusion mellem det fiktive og det ikke-fiktive, og at de er indbyrdes afhængig af hinanden, og at dette samspil overskrider både ikke-fiktionens og fiktionens domæner (ibid.). Hun mener dernæst, at Cohn i *The Distinction of Fiction* forsøger at genoprette grænserne mellem det fiktive og det ikke-fiktive, der er blevet undermineret af postmodernister og dekonstruktivister de senere år, og den fiktive fortælling udmærker sig ifølge Cohn ved den heterodiegetiske fortællers mulighed for at kende og skildre sine karakterer.

Det er Cohns tilgang til fiktion, der anvendes i dette speciale.

Analyse

Analysen falder i to dele, idet den første del indeholder beskrivelser af Heinesens liv, selve romanen og den historiske tid. Denne første del kommer derved til at danne baggrund for selve analysen af værket. Den anden del består af en analyse af upålidelighed og skepsis, der findes på genre-, fortæller- og fiktionsniveau, men også en analyse af, hvorledes Heinesen anvender historien i romanen.

For at undersøge værkets relation til brevromangenren er der i analysen anvendt John Chr. Jørgensens *Om breve* fra 2006 og Janet Altmans *Epistolarity Approaches to a Form*. Om fortællerforholdene om upålidelige fortællere anvendes Phelan og Martins artikel ”‘Weymouths’ lektioner: homodiegesis, upålidelighed, etik og Resten af dagen”, hvori der gøres rede for graden af upålidelighed hos fortælleren, og Nünning’s artikel ”But why will you say that I am mad?”, hvori han lægger vægt på dramatisk ironi og normalitetsbegrebet. Endelig anvendes Dorrit Cohns teorier om fiktion i bogen *The Distinction of Fiction* i analysens sidste del.

1. del

Baggrund

William Heinesen

Heinesens forfatterskab er knyttet til det mytiske tal syv, idet han har udgivet syv digtsamlinger, syv novellesamlinger og syv romaner (Nielsen Brovst, 1987: 92). I hele forfatterskabet skinner Heinesens lyst til livet, glæden og håbet igennem og på trods af, at han tager store essentielle emner op, zoomes der altid ind på det helt nære i et minikosmos på Færøerne:

Færøerne, påstår Heinesen spøgefuldt, er verdens absolutte midtpunkt. Man hører den færøske nationale stolthed bag spøgen, men i en dybere betydning skal påstanden tages alvorligt, for de er virkelig midtpunkt i den forstand, at de danner et ægte mikrokosmos, hvor der udspiller både dramatiske begivenheder og tragedier, kærlighedshistorier og djærve komedier ligesom overalt i den store verden udenom (Glyn Jones, 1974: 9).

Disse ord beskriver kernen i Heinesens forfatterskab ifølge den engelske professor, W. Glyn Jones. Han mener, at det netop er det store brede udsyn på det kulturelle plan og den dybe menneskelige indsigt, der har været med til at forme Heinesens forfatterskab til det, det er. En af grundene er uden tvivl den opvækst og det ophav, han er rundet af. På den fædrene side stammer Heinesen af ren færøsk slægt, hvorimod han på den mødrene side er rundet af et dansk ophav, idet hans mormor kom fra København og var vant til en international kultur (ibid.: 33). Det er givetvis også fra den mødrene side Heinesens kunstneriske og musikalske side stammer. I al fald udtaler Heinesen i et interview til Berlingske Tidende d. 15. januar 1970 følgende: "at hans egne musikalske interesser skyldes hende: hun var dygtig til at spille klaver, og der var altid musik i huset" (ibid.: 34).

Det fædrene ophav stammer fra Bø på Vågø, hvor faderen voksede op som bondesøn. Han var en særdeles dygtig mand. I sine unge år tog han som så mange andre unge færøske mænd ud at sejle, og sidst i 1800-tallet tog han på navigationsskole i Thorshavn, hvor han mødte den unge Caroline Restorff, som han senere blev gift med. Han overtog svigerfarens købmandsgård, og udvidede den senere med skibsfart, således han også blev skibsreder (Isaksen, 2004: 13-14).

Heinesen er født den 15. januar 1900 i Thorshavn. En by, der på dette tidspunkt havde mellem 2000 og 3000 indbyggere. Som 16-årig rejste han til København for at studere på Købmandsskolen efter faderens ønske, idet han var udset til at skulle overtage det store forretningsimperium i Thorshavn. Det var ikke et ønske hos den unge William. Købmandsskolen blev ikke en succes, og han stoppede efter et års tid, hvorefter han blev journalist på Ringsted Dagblad. En fordel ved at være i Ringsted var også den, at han på denne måde kunne være tættere på slægtingen og barndomskammeraten, Jørgen-Frantz Jacobsen, der var elev på Sorø Akademi (Glyn Jones, 1974: 41). I 1919 vendte han tilbage til København og blev indført i en kreds af danske forfattere, der senere kom til at yde indflydelse på ham. Især mødet med Otto Gelsted og senere Hans Kirk fik stor betydning for ham (ibid.: 42). Han starter i 1920'erne med at udgive sin første lyrik, der senere bliver fulgt op af en række noveller og romaner. På et tidspunkt kalder faderen ham hjem, idet han skal ind i virksomheden for at overtage den. Han vender hjem til Thorshavn i 1932 og bliver gift. Sideløbende med at skrive arbejder den unge Heinesen i familiens virksomhed, der efterhånden er blevet en af Færøernes største handelsvirksomheder, og hans udenlandske

rejseaktivitet begrænser sig til en enkelt gang om året. I 1944 dør forældrene, og han overtager nu handelsvirksomheden helt og driver den videre de næste otte år, indtil de andre medarvinger vil have deres arv udbetalt, og firmaet går konkurs. Firmaets fallit betyder, at ingen taber en øre, men at Heinesen står tilbage uden en krone. Han er dog på dette tidspunkt slået igennem med romanerne *Den sorte gryde* (1949) og *De fortabte spillemænd* (1950).

Glyn Jones mener, at på trods af Heinesens forfatterskab tager udgangspunkt i livet på Færøerne, kan han ikke kaldes en hjemstavnsforfatter (ibid.: 47). Dette skyldes Heinesens evne til at gøre det globale til noget lokalt, og det er derfor Heinesen har skrevet sig ind i rækken af internationale forfattere. Derved overskrides de nationale grænser i deres almen gyldighed, mener professoren (ibid.).

Berger Rønne Moberg har ligeledes beskæftiget sig indgående med Heinesens forfatterskab, og han skriver blandt andet om dette i bogen *Resten i Vesten*. Han skriver: "Det tokulturelle barndomsmiljø betød, at grænsen til omverdenen var brudt, før han begyndte at skrive. Stemmen var færøsk, pennen dansk og formatet europæisk" (Moberg, 2014: 137) Moberg mener, at Heinesen har haft forståelse for europæisk kultur og dette er forbundet af ham som forfatter i udkanten af Europa. Moberg mener derfor, at Heinesen er der, hvor europæisk kultur ender eller der, hvor det genstartes (ibid.: 138). Han brugte hele sin færøske kultur med kvad, myter og sagn som et svar på den modernitet og modernisme, der fandt sted i Europa i hans samtid (ibid.: 138-139).

Jógvan Isaksen skriver i *Færøsk litteraturs historie 1298-1950*, at på trods af Heinesen var på niveau blandt internationale forfattere, var han indtil for få år siden ikke særlig agtet på Færøerne:

Men indtil for få år siden var han det slet ikke i sit hjemland, og i den færøske skole var hans bøger sat uden for døren. Der er flere årsager: forfatteren var venstreorienteret, han gjorde grin med sekterne, og folk mente at kunne genkende forbillederne til hans personer. Alt sammen anstødssten i et lille konservativt og religiøst samfund. Men dertil skrev han på dansk, og det har måske været den største barriere (Isaksen, 2017:304).

I den forbindelse skal det nævnes, at der op gennem hele 1900-tallet var en meget lang kamp om at skaffe det færøske sprog indpas på alle områder. Derfor var det vanskeligt at acceptere, at den mest kendte af dem alle valgte at vedblive med at skrive på dansk. Derudover var der i samme periode ligeledes en meget følelsesladet debat på Færøerne om færøsk selvstændighed, og derfor var det let for mange at mene, at det nærmest var forræderisk at skrive på dansk (ibid.: 304).

Det gode håb

Romanen *Det gode håb* indbragte i 1965 Heinesen Nordisk Råds Litteraturpris; en pris, der blev indstiftet tre år forinden i 1962, hvor Heinesen allerede blev indstillet med novellesamlingen *Gamaliel Besættelse* (Isaksen, 2004: 124). *Det gode håb* skiller sig ud i forhold til Heinesens øvrige romaner, idet denne roman er en historisk roman, der er opbygget som en brevroman, men også i forhold til indholdet, valget af fortæller samt indholdsmæssigt. De sympatiske personer i romanen har også sider, der er knap så pæne, og der er heller ingen almoderlige kvindeskikkelser, som i Heinesens øvrige forfatterskab eksempelvis, Moritz' hustru Eliana i *De fortabte spillemænd*.

Romanen havde været længe undervejs, idet Heinesen helt tilbage i 1926 forsøgte at få den udgivet første gang (Brovst, 1987: 83). Den første udgave var i en noget kortere version og med en tredjepersonsberetning. Det var først, da den i det tredje og sidste forsøg blev ændret til en roman bestående af en række breve i dagbogsform og med en jeg-fortæller, den tog sin endelige form (Isaksen, 2004: 125). Dette skift, hvor det hele fortælles fra en synsvinkel, ændrede romanen. Det bevirker ligeledes, at jeg-fortælleren med brev- og dagbogsformen opnår en fortrolighed med læseren, hvor det hele kun høres fra en side. I et interview med Bjarne Nielsen Brovst i 1987 fortæller Heinesen følgende: "Bogen er en allegori på al slags undertrykkelse og kolonialistisk udbytning. Og det er desværre et af vor tids mest fremherskende træk" (Brovst, 1987: 83). Han siger, at det, der fik ham til at genoptage romanen, var fascismens ondskab i Tyskland, Italien og Spanien og forholdene i de gamle kolonilande (ibid.: 84). Heinesen fortæller videre, at handlingen udspiller sig under det gabelske styre, men det historiske er meget frit behandlet, og at han som inspiration har anvendt præsten Lucas Jacobsen Debes, der var bosat i Thorshavn i perioden (ibid.). Det, at de historiske fakta er frit behandlet, bevirker, at usikkerhedsmomentet spiller ind i forhold til, hvad der er autentisk, og hvad der er fiktion. I samme interview fortæller Heinesen om, hvem der ellers har dannet grundlag for romanens

fortæller, præsten Peder Børresen, og her nævner han sin gamle ven, Hans Kirk, der som Børresen besad en stærkt udviklet retsfølelse. Dog med den forskel, at Børresens retsfølelse tager udgangspunkt i Bibelen, hvorimod Kirks tog det i marxismen (ibid.: 84).

De historiske fakta passer ikke helt med virkeligheden, da den danske præst Debes ankom til Færøerne i 1651, hvorimod Børresen ankommer i 1669. I romanen brænder Tinganæs i 1670, medens det i virkeligheden var i 1673, og endelig kommer den historiske admiral, Jens Rodsten, til Færøerne i august 1670 med arveeden til Christian V og ikke som i romanen den 5. maj, hvor han desuden hedder Jørgen Balkenov. Heinesen har derved valgt at koncentrere handlingen ved at lade Børresen ankomme til Færøerne i april 1669 og lade den slutte godt et år efter i juli 1670.

Det gode håb er inddelt i 15 kapitler, hvoraf de 10 første er markeret med datering. Romanen består for det første af en række breve til Børresens ven i Norge, hr. Jonas, hvoraf det første skrives allerede på vej til Færøerne (7). For det andet henvises der i romanen ofte til den dagbog, Børresen ofte skriver i parallelt med brevene: "min diariums-feber [...] før jeg havde skriftet for mit diarium!" (7). Derudover optræder der for det tredje et brev til lensherrens landfoged, Diderik Hindskou, fra fogedens fætter, Claus Mikkelsen, som skipperen på Jomfruen, Jan Mattesen, først læser op for Børresen og dernæst overrækker ham. Skipperen siger, at han ikke vil have brevet retur, da han ligger i klammeri med Hindskou, og at Børresen blot kan sige, at det gik til i uvejret på vej til Færøerne. Brevet er et skudsmål over Børresen, der fortæller om præstens liv og levned, og brevet er stærkt compromitterende. I brevet står der blandt andet, at Børresen godt nok er vellærd, men han har en trang til at drikke: "hans overvættes genegenhed for flydende vædske, hvilken befængthed der overfalder ham som en syge, skal have forvoldt hans ringe lykke herneden" (9). Han har tidligere været både skibspræst og præceptor for gehejmeråd Holger Vinds børn, men dette mislykkedes også for ham. Dernæst kom han til Han Herred, men han røg altid uklar med folk og endte med at blive forflyttet til en lille dal oppe ved Bergen i Norge (9-10). Indholdet af dette brev citerer Børresen direkte i det første i rækken af breve til Jonas (8-9). For det fjerde er der i romanen en klage over de kummerlige forhold på Færøerne, som Børresen skriver på. Denne klage skal smugles ud af landet, men selve indholdet i klagen citeres aldrig direkte, kun at Børresen indsamler materiale til denne klage (104), og at den ender med at blive sendt ud af landet med skibet Håbet (200).

Det betyder, at på fiktionsniveau består romanen af fire tekstkilder: brevene til hr. Jonas, dagbogen, brevet med skudsmålet og klagen. På trods af at brevet med skudsmålet egentlig ikke fylder meget i omfang, er det alligevel en gennemgående beskrivelse af Børresen, der kommer til at danne grundlag for den opfattelse, der er af ham på Færøerne. Brevet er ligeledes det eneste, der ikke er forfattet af Børresen selv, idet det er en anden, der beskriver ham. Dernæst får læseren heller aldrig at vide, hvad der ordret står i klagen, kun at der gennem hele romanen igennem indsamles data, der skal bruges i klagen.

Børresens kamp for retfærdighed og mod undertrykkelsen af befolkningen forårsaget af det gabelske styre skildres gennem romanen. Dette gøres ved en lang række beskrivelser, som præsten enten selv oplever eller får fortalt af befolkningen. Børresen kommer til et fattigt og jordløst kald i Thorshavn, og hvor Færøerne beskrives som: "dette ørkenland i havet" (12). Da de ankommer til Thorshavn, fortæller skipper Jan Mattesen om byen og dens indbyggere: "Her i Havnen [...] bor kun øvrigheden og handlens folk og militæret og de fattige og spedalske og så skarnet" (12). Det bliver de sidstnævnte i skipperens optegnelse af indbyggere, Børresen danner fællesskab med i Heinesens historiske roman om Gabelstiden.

Gabelstiden og den historiske baggrund

Det gode håb udspiller sig som tidligere beskrevet i den historiske periode under en del af Gabelstiden i 1600-tallets liv på Færøerne. Christoffer von Gabel fik Færøerne som len af Frederik den Tredje i 1655 som tak for god tjeneste. En ordning, der var almindelig på denne tid, når kongen skulle belønne sine dygtige embedsmænd. Til gengæld skulle von Gabel betale kongen 100 rigsdaler om året. Dernæst var han forpligtet til at sørge for en skole og yde en begrænset fattighjælp, men også udstyre øerne med datidens form for politi og ansætte en bødde (Glyn Jones, 1974: 13-14). Christoffer von Gabel var en driftig mand, og allerede seks år efter han overtog lenet, lykkedes det ham i 1661 at få kongen til at ændre vilkårene, således at lenet skulle gå i arv til Gabels søn, men også at få eneret over øerne, så længe Gabel og sønnen levede, uden at yde noget som helst til gengæld. Året efter i 1662 lykkedes det endda for ham at få ændret vilkårene, således at han ligeledes overtog handelsmonopolet, som han straks gik i gang med at ændre, så monopolets priser blev sat i vejret, og priserne blev nedsat for de varer, bønderne

solgte (ibid.: 14). Sørenskriver, Niels Andersen fortæller i 1895 i bogen *Færøerne 1600-1709* om Gabelstiden og den bevilling, Christoffer von Gabel fik:

Bevillingen paa Enehandel af 3. April 1662, der efterfulgte Forleningsbrevene af 6. Januar 1655 og 19. Januar 1661, er ubetinget og uden Vilkaar, man seer, at den er givet til en Mand, som har Kongens fulde Tillid og Videst. Den gaaer ud paa, at Christoph Gabel og Sønnen Frederik enten alene for sig selv eller og tillige med saadan Interessenter af Indlændiske og Fremmede derom til sig tagendes vorder, fuldkommen at have al den Handel, paa bemeldte Insuler Færø og underliggende Øer falde og bruges kan, og derfor de alene at providere, tilføre og forsyne samme Insuler og Øer med alle de Fornødenheder og Varer, Indbyggerne udi alt behøver (Andersen, 1895: 69).

På samme tid begyndte udbygningen af fæstningsanlægget Skansen i Thorshavn som et værn mod fremmede kræfter. I denne periode var Danmark i krig mod svenskerne, men Skansen skulle også være et værn mod sørøvere og marodører, der ofte plyndrede øerne, og som derfor skabte en velbegrundet frygt deroppe (Glyn Jones, 1974: 14). Arbejdet med at udbygge Skansen blev udført af Thorshavns forarmede befolkning. Dette bemærkede byens præst, Lucas Debes, som harmedes over de vilkår, den forarmede befolkning blev udsat for, og omfanget af det tvangsarbejde, der fandt sted. Han delte sympati med den fattige befolkning, og dette medførte, at han indsamlede oplysninger om omfanget af denne forarmelse og sendte det til myndighederne i København (ibid.). Debes havde opbakning fra de øvrige præster deroppe (Andersen, 1895: 91). Andersen beretter om den proces, der blev sat i gang og skildres i det svar, Frederik von Gabel giver til undersøgelseskommision på vegne af sin far. Frederik von Gabels forsvar for faderen rundes af med, at det er præsten, der er skyld i det hele: "Lucas Debes, hvis 'urolige og oprørske Gemyt' Gabel tilskriver hele Bevægelsen" (Andersen, 1895: 1039). Derved blev Debes medvirkende til Christoffer von Gabels fald. Som aftalen var indgået, skulle von Gabels søn, Frederik, overtage lenet efter faderen. Efter sønnens overtagelse blev forholdene også til en vis grad forbedret, men sønnen Frederik blev alligevel den sidste lensherre på Færøerne. Da han døde i 1708 nedsatte

kongen en undersøgelseskommission, hvorefter han på baggrund af denne kommissions henstilling nu selv overtog Færøernes interesser. Handelsmonopolet blev anset af både kongen og færingerne for at være i øernes interesser og fortsatte derfor (ibid.). Dette handelsmonopol blev først ophævet i 1856 (ibid.: 17).

Tidligere var de fleste præster på Færøerne danske, og Glyn Jones skriver, at det er en kendsgerning, at mange af disse præster giftede sig ind i de færøske familier, og sammen med øernes befolkning gik imod monopoltidens misbrug (Glyn Jones, 1974: 198-199). Dette var også gældende for den danske præst, Lucas Jacobsen Debes fra Stubbekøbing. Han tog i 1651 til Thorshavn, hvor han i 1670 blev udnævnt til provst. Tre år senere udgav han sin beskrivelse af forholdene på Færøerne i *Færoæ & Færoæ Reserata* (bilag 1). Bogen er ifølge Jørgen Rischel fra Selskabet til Udgivelse af færøske Kildeskrifter og Studier tilegnet kansler Peter Reedtz, Frederik Gabel og især Griffenfeld. Reedtz var universitetspatron og derfor en naturlig modtager. Dernæst var Griffenfeld den, der i 1673 var med til at minimere gablernes magtposition, og ydermere var Debes og Griffenfeld gode bekendte fra studietiden, hvor de begge studerede teologi (Richel, 1963: 15) (bilag 1).

Debes var derved præst i Thorshavn under det gabelske styre, da det var værst. Hans gerninger under dette styre og hans klagemål har siden gjort ham til en folkehelt på Færøerne (ibid.: 199). Dette har sorenskriver, Niels Andersen skrevet om i bogen *Færøerne 1600-1709* fra 1895. Sorenskriverens beskrivelser ligger tæt op ad Heinesens roman. Det samme gør de beskrivelser, som Debes selv har udgivet om Færøernes beskrivelse *Færoe et Færoa Reserata*. Om den historiske Debes fortæller Andersen, at han i 1651 blev ordineret som præst og samme år rejste til Færøerne, hvor han skulle være kapellan hos Hans Rasmussen, men Rasmussen var død ved Debes' ankomst. Året efter blev Debes udnævnt til sognepræst og rektor i Thorshavn. Ved universitetet havde Ole Worm været hans præceptor, og de vedblev med at have forbindelse, efter han var flyttet til Færøerne. I 1652 giftede Debes sig med forgængerens enke, og hun overlevede ham, men deres ægteskab forblev barnløst (Andersen, 1895: 390-391). Andersen skriver videre, at Debes tog befolkningen i forsvar overfor fogeden og lensherren, når det gjaldt skansearbejdet, fogedens overgreb og driften af handlen. Dette medvirkede til, at han fik et anspændt forhold til magthaverne (ibid.). Derfor måtte han efterhånden begynde at passe på: "Han led under denne staaende Strid, hvor han maatte agte paa sig, at han ikke forløb sig" (ibid.).

Dette er der eksempler på i gamle tingbøger, hvor juleprædikerne i 1657 omtales (ibid.). Derudover var det småt for ham økonomisk, eftersom han havde fået 9 stedbørn at forsørge (ibid.: 394). Andersen beskriver i det hele taget Debes som en dygtig og veltalende mand, der tog parti for alle, der blev udsat for uret: "Sammen med Lærdom besad han en praktisk Evne og en Dygtighed i at fremstille en Sag, mundtlig eller skriftlig, som sikrede den et heldigt Udfald; men ved Siden heraf maa han have haft en vindende Personlighed" (Andersen, 1895: 393). Da Debes i krigsårene 1658-59 rejste til København for at opnå bedre forhold for både skolen og egen økonomi, blev han taget til fange af svenskerne og sat i fængsel i Göteborg. Under fængslingen vandt han gennem sine prædikener og lærdom den svenske kommandants gunst. Dette medførte først bedre og lempeligere forhold og senere løsladelse. Han kom tilbage til Færøerne i 1661 (ibid.).

Ildebranden i Thorshavn i 1673 beskrives ligeledes i sorenskriverens bog (ibid.: 183), og til sidst i bogen er der en redegørelse over sæder, skikke og overtroen på Færøerne i perioden (ibid.: 453). Disse beskrivelser lægger tæt op ad Debes egne beretninger i *Færoe et Færoa Reserata*. Heri er det omfattende spøgeri på Færøerne beskrevet af Debes, og hvorledes Satan har huseret hos den færøske befolkning, og at færingerne fuldt og fast tror på disse overnaturlige væsener (Debes in Richel, 1963: 51).

Dette er baggrunden for den næste del af mit analyseafsnit, hvor den egentlige analyse af værket vil følge. Her vil der først være en analyse af upålidelighed og skepsis på genreniveau, dernæst på fortællerniveau og endelig på fiktionsniveau, hvorunder relationen til realhistorien også indgår.

2. del

Genre

Genreanalysen vil have sit fokus på brevromangenren og der anvendes John Chr. Jørgensens og Janet Altmans behandlinger af emnet. Jeg vil dermed undersøge brevromanens egenskaber og karakteristika i forhold til *Det gode håb* og undersøge, hvilken betydning dette får for til min analyse.

Komposition

Romanen består af en lang række breve, som Børresen skriver til sin gamle ven i Norge, hr. Jonas, hos hvem, han har været kapellan. Det første brev er dateret d. 7. april 1669 og er skrevet ombord på skibet Jomfruen på vej til Færøerne, da han vil holde sit løfte til Jonas om at holde ham orienteret om, hvad der sker:

Jonas! Jeg har ikke glemt mit løfte om at skrive dig til fra Færø og give dig en fyldig beretning om dette fjerne ejland og hvad jeg der måtte erfare og opleve [...] Du husker nok min gamle skrive-inclination, og det, du kaldte min diariums-feber, og som ytrede sig deri, at jeg sjældent nogen nat fik fred i sindet og blund i øjet før jeg havde skriftet for mit diarium! den syge lider jeg så vist af endnu, ja den snarere tiltager end aftager med alderen (7).

Jonas bliver derved modtageren af brevene, og læseren sættes i hans sted igennem romanen. Der opstår gennem denne kobling en fortrolighed, som læseren ligeledes trækkes ind i. Det er også på andre måder et vigtigt citat fra romanens begyndelse, idet det udover at være en vigtig fortællerkommentar, også etablerer læserens forståelse for værkets kommunikationssituation. Den giver for det første Børresen ret til at forfatte en lang række af beretninger, der åbenbart er et løfte. Dernæst er Børresens karakteristik af Færøerne som et "ejland" et godt eksempel på romanens brug af arkaisk stil, hvor det at efterligne det gammeldags er med til at styrke den historiske fiktions illusionskraft. For det tredje præsenteres dagbogen som en slags bekendelsesskrift, hvori Børresen skrifter. Det sidste er en vigtig faktor, idet Børresen ikke blot lider af skrivefeber, men også af bekendelsessyge, hvilket måske også kan forklare de upålideligheder, der er hos ham og som uddybes senere.

Trangen til skriverier og trangen til at betro sig både til Jonas og til dagbogen er et vigtigt fokusområde i romanen, da han senere d. 14. april 1669 skriver endnu et brev til vennen i Norge: "Jeg har sat mig for at sende dig, men som jeg dog skriver nok så meget for min egen skyld som for din! Thi hvilken overordentlig lindring og befrielse er der ikke i dette, at kunne meddele sig helt åbenhjertelig og oprigtig til en klog og forstående ven, og hvor lærerigt for en selv!" (11).

Han fortsætter senere: ”Men, Jonas! min kære ven og tålmodige læser; du, som uskyldig, lig en syndebuk, har måttet aflaste mig for mine bekymrings mangfoldige byrde! (201). Denne række af breve, der skrives til vennen, slutter først året efter d. 8. juli 1670, hvor Børresen fortæller om, hvad der er sket efter orlogsskibet, Fredericus Tertius, ankom til Thorshavn og besatte Skansen.

Romanen er dog opbygget således, at kapitlerne 1-10 alle er markeret med datoer, men hvor der bliver længere og længere mellem de enkelte breve. Fra kapitel 11-15 er der slet ikke dateringer i brevenes begyndelse mere, men datoerne er angivet inde i de enkelte kapitler. Således er der et spring fra d. 29. januar 1670 (kapitel 9) til brevet fra d. 13. juni 1670 (kapitel 10), der handler om, hvad der er sket i løbet af foråret og hen til begyndelsen af maj måned (kapitel 11), hvor handelsskibet kommer med nyheden om tronskiftet. Dette kapitel handler om tiden omkring d. 4. maj, hvor Børresen er kaldt til møde med fogeden om en række anklager mod ham (281-282), men d. 5. maj om morgenen ankommer orlogsskibet Fredericus Tertius fra København, og en retfærdig rettergang sættes i gang, og befrielsen kommer (292). Dette finder sted i kapitel 12, der er d. 6. maj, hvorefter der er et lidt længere spring hen til kapitel 13 d. 8. juli, der handler om tiden efter Tinganæs, Handlen, Gabels tårn, fogeden og kommandanten er væk (327). Kapitel 14 er fra d. 20. juli, og her ser Børresen tilbage og fortæller om, hvad der er hændt de andre personer. Dette tilbageblik forsætter i kapitel 15, der handler om, at Fredericus Tertius d. 7. juli atter er vendt tilbage.

De tætte dateringer i begyndelsen af romanen giver den virkning på læseren, at det virker troværdigt, da Børresen som ny er vældig optaget af alt det, han oplever, og han nedskriver alt i brevene til Jonas. Efterhånden som han har været deroppe et halvt års tid, ebber det mere ud hen over vinteren. Dette skyldes dels, at det i brevet d. 18. oktober 1669 fortælles, at det er lykkedes at få smuglet klagen ud af landet og, at han i løbet af vinteren sidder fængslet og derfor ikke kan skrive breve. Dette vil læseren finde er en troværdig forklaring og derfor ikke sætte spørgsmålstejn til intensiteten i brevskrivningen. Intensiteten forklares derved af handlingsforløbet, da brevenes hyppighed er indkalkuleret i kompositionen.

Inde i brevene berettes der, som tidligere nævnt, også om et skudsmål over Børresen, skrevet af fogedens fætter (9), og senere om den klage Børresen skriver på gennem hele romanen om de dårlige forhold deroppe. Dette er et klageskrift, som magisteren indsamler oplysninger til, dels gennem hvad han selv oplever, dels hvad han får fortalt: ”De vidnesbyrd, jeg

efterhånden har fået samlet om hans færd" (77), og videre: "Jeg har da nedskrevet hvad jeg hørte fortælle og kunde få sandfærdigt bekræftet, og har besluttet at samle så mange klare og fyndige vidnesbyrd som muligt om de misligheder og forbrydelser [...] Det er da min hensigt på grundlag af disse vidnesbyrd at udarbejde et klagemål" (77-78). Denne klage lykkes det først Børresen med hjælp fra vennen, Hans Joensen, at få smuglet ud af landet, da handelsfregatten Håbet fra Det Islandske Compagnie d. 18. oktober 1669 under et frygteligt uvejr anløber Thorshavn for at tanke drikkevand (201).

Romanen består ud over rækken af breve også af den omtalte klage og skudsmål, og ligeledes af en dagbog som Børresen løbende skriver i (238). Det, at anvende breve, gør også, at der kun fortælles noget, når der sker noget nyt. I dagbogsformen fortælles der løbende noget hver dag og ikke kun, når der er noget spændende. Dette gør en forskel i handlingen, da en roman med mange breve i derfor bliver mere intens på denne måde. En anden vigtig ting er vægtningen mellem de fire skrivelser; skudsmålet, klagen, brevene og dagbogen. På trods af at skudsmålet er særdeles kort, og læseren aldrig ordret hører, hvad der står i klagen, er det faktisk disse to skrivelser, der indirekte kommer til at fylde mest i selve romanens handling og ikke brevene og dagbogen. Det er derfor en omvendt logik, der er anvendt.

Indholdet i *Det gode håb*, der består af en række breve, en klage, et skudsmål samt indholdet i en dagbog, gør, at den ifølge Jørgensen tilhører kategorien af primære brevromaner, da det er en roman, der består af breve, og brevene er det eneste læseren har adgang til, da de øvrige tekster er indlejret helt eller delvist i brevene. Dernæst er der ingen dialog med modtageren i romanen, idet modtagerens svar ikke gengives af den gode grund, at brevene ikke kan komme ud af landet, eller også fordi brevet med skudsmålet ikke når den tiltænkte modtager. Afsenderen i denne kategori af brevromaner kan både til skrive til én person eller til flere. Børresen skriver primært til Jonas, men også til kongen via klagen og sig selv gennem dagbogen. Endelig er Børresen ikke afsender af brevet med skudsmålet, da dette skudsmål er forfattet af fogedens fætter. Derved kommer brevene ikke til at indgå i en dialog med en brevveksling, men bruges til at skabe en illusion af en virkelighed, jf. Jørgensen. Det samme er gældende for dagbogen, som Børresen skriver i sideløbende med de andre breve (229).

Eftersom læseren aldrig får direkte at vide, hvad der står i klagen, kan der ikke laves en analyse af denne. Det er derfor Børresens breve til Jonas, der vil indgå i den følgende analyse.

Disse breve er privatbreve og indeholder jf. Jørgensen en række fortrolige og intime oplysninger. Det ses i følgende nedslag i romanen: "Jeg følte mig henover så nedtyngtet af harme og skam" (297) og "Ak, Jonas! Som du vel kan tænke om mig dåre, følte jeg mig i dette øjeblik så løftet og fuld af varm taknemmelighed og forventning som kun få gange i mit liv! (292). Her fortæller Børresen i al fortrolighed Jonas, hvordan han har det. De mere intime følelser, han har over for Daniella, beskrives i analysen med upålidelige fortællere, men han fortæller dog Jonas, hvad han føler overfor Rachel: "Herre min Gud! Hvorfor lod du mig være det menneske til fordærv, som jeg dog af alt på jorden har kærest?" (288). Disse fortrolige og intime oplysninger findes i privatbreve, men der er også andre ting, der ifølge Jørgensen er med til at kendetegne et privatbrev, og det er de metakommentarer, der findes i småkommentarer, underforståelser eller direkte kommentarer til modtageren. Dette findes også i Børresens breve idet: "Lad mig fortælle herom!" (230) er en småkommentar til vennen ligesom: "Jonas, min ven! nu er din plageånd atter her med sine dårlige tidenders evindelige palaver! Men hør nu dog til indledning et lidet fortrøstningens hjertesuk, nedtegnet i mit diarum for den 3die Nov." (223). Disse er direkte kommentarer til Jonas, og endelig kan der fremhæves følgende eksempel: "Svor jeg en dyr ed på at jeg i alt fald skulde gøre mit bedste for at bekæmpe den afskyelige uret, der red denne ulykkelige stads beboere, ja, heller lide stor modgang eller døden end opgive den kamp!" (69). Dette er et eksempel på den underforståelse, der ligger i, at Børresen tager kampen op mod Gabelsstyret og får sendt en klage afsted til København. I disse eksempler er en del karakteristika, hvoraf der er mange skriftsproglige træk med høj stil, apostrofer og troper.

Den mundtlighed, der er i brevene, er med til at skabe en tæthed og fortrolighed med læseren, da læseren vil opfatte det som, der tales direkte til en. Dette bevirker, at romanen bliver medrivende. Endelig mener Jørgensen, at jo mere indholdet af både fiktive og regulære privatbreve har et fælles menneskeligt tema, jo mere ligner det essayet. Jørgensen mener, at troværdigheden af privatbreve er højere end i en dagbog på grund af, at der er en modtager, der kan indgå som kontrolinstans. Dette vil jeg mene, der kan stilles spørgsmålstejn ved, da eksemplerne med Børresens tiltrækning af Daniella viser noget andet. Havde Børresen kun skrevet til sig selv i en dagbog, havde han nok været mere ærlig og ikke lagt så mange censureringer i beskrivelserne som, når han skriver til Jonas.

Deiksis

Jørgensen fremhæver ligeledes de former for deiksis, der skal rette fokus hen imod, at det er et brev. Det gælder henvendelsesformerne med modtager og afsender, men det er ligeledes dateringer og stedsangivelserne, der viser dette. Disse optræder kun delvis i *Det gode håb*, eftersom der hverken er en indledende hilsen (salutatio) med et 'Kære Jonas' eller en eksplicit markering af, at det er Børresen, der er afsender 'Med venlig hilsen'. Årsagen til, at der ikke står 'Med venlig hilsen', er, at brevene ikke sendes afsted enkeltvis, men samles sammen løbende.

Der er dog også andre former for deiksis i breve såsom en indledning til brevets corpus (captatio benevolentiae), og dette optræder i følgende eksempel: "Kun tvende dage er forløbne siden min ankomst til Færø; og dette, kære Jonas! forekommer mig ganske utroligt, thi jeg har allerede oplevet så meget, at jeg for den sags skyld godt kunde have været her en hel måned!" (7). Herefter begynder han at fortælle Jonas om de oplevelser, han har været vidne til på vej til Færøerne (tarratio): "men lad mig nu forsøge at samle mig og tage fat hvor jeg slap" (8). Dette er en beretning om en oplevelse.

Brevets udmunding (petitio) er, hvad denne fremstilling munder ud i: "men ligeså opløftet jeg er ved at have fået begyndt, ligeså bekymret er jeg dog, Jonas!" (11). Dernæst påpeger Jørgensen, at der i breve optræder antecedens, hvor der henvises til noget foregående. Dette ses ved: "Jonas! Jeg har ikke glemt mit løfte om [...] (7). Til sidst er der connexio, som er det forbindelsesled, der er mellem afsender og modtager. Dette vises allerede i begyndelsen af romanen: "Ak, Jonas, min kære ven og stalbroder [...] og sætte mig tilbords med jer som så mangen god aften tilforn, og siden Jonas! blive siddende oppe den halve nat sammen med dig i dit studereværelse, fordybet i herlig samtale" (7). Eksemplet viser, hvor tæt et forhold afsender og modtager har, og hvor godt de kender hinanden. Dette skildres allerede i romanens begyndelse og er med til at gøre brevene troværdige og viser tætheden mellem afsender og modtager.

Der er dog andre faktorer end deiksis, der er vigtige i analysen af en brevroman, der skal forestille at være skrevet i 1600-tallet, og det er ikke mindst sprog og stil, men også andre arkaiske træk.

Sproglig pastiche og andre arkaiske træk

Romanens troværdighed opnås ud over det, der er skitseret i form og indhold, også ved hjælp af en række stilistiske virkemidler i brevene. Dette ses i form af, at Heinesen prøver at efterligne et 1600-tals sprog med gamle stavemåder og brug af mange latinske udtryk, men også ved en sammenblanding af danske, tyske og færøske ord. De færøske ord anvendes især af graveren Faramod, der siger: "Være Hanselver velsignet" (20) og den færøske degn Hans Joensen, der bruger udtrykkene "hamselver" (21) og "hanselver" (23) om Børresen. Dernæst er den salme, de spedalske synger i romanens begyndelse, en blanding af dansk, latin og færøsk, hvor korets 'Amen' følger en gammel papistisk node. De færøske ord i salmen er: "okkar", "standa" og "bjarga os ur vanda" (30).

De tyske ord, der optræder i romanen, bruges derimod eksempelvis af corporal Schwenning og Cattorp: "Es ist aber gesetzwidrig ihre händen liebkosen! Also loslassen!" (267). Endelig bruger Børresen og den øvrige gejstlighed ofte latinske udtryk såsom: "diarium" (229), "spectra in natura" (17), dateringerne i brevene er på latin (53), og der indgår et "postscriptum" (175). Repræsentationen af sprogene følger derved nøje de forskellige karakterer og deres respektive nationaliteter og standsmæssige tilhørsforhold. Det er derfor velvalgt, når det er den færøske befolkning, der bruger de færøske udtryk, embedsstanden, hvoraf nogle er fra Holsten, der bruger de tyske ord og de lærde danske præster, der anvender de latinske udtryk. På trods af de latinske ord i brevene er der dog ikke tale om kancellistil, hvilket ville virke utroværdigt, når der er tale om privatbreve.

Heinesen anvender ligeledes en del gamle danske udtryk i romanen som: "sjunkning" (268) og "hin dag" (135), men også gamle stavemåder som "strax" og "eksempel" (238), "deliquenten" og "exequent" (266) og "psalme" (30). Han bruger ligeledes de gamle danske stednavnebetegnelser for byerne: "Glibre" (130), "Skielling" (134) og "Goiuw" (249). Den gamle retstavning, der blev ændret i 1948, er dog ikke helt gennemført, da der anvendes å og ikke aa i "fåreklæder" (135) eller i romanens titel, men dog stadig "skulde" (130) og "vilde" (128). Præsterne bliver ligeledes omtalt som hr. Christen (132) og hr. Rasmus (133), som det var skik og brug på denne tid. Heinesen bruger derved en sproglig pastiche, der skal ligne sproget fra 1600-tallet, og denne pastiche gør, at brevene bliver troværdige. Når denne pastiche ikke er hundrede procent gennemført, skyldes det formentligt, at den da ville være for svær at læse for nutidens

læsere. Ud over selve ordvalget er der også andre træk, der er stammer fra 1600-tallet. Dette ses eksempelvis i en episode, der finder sted nytårsmorgen i 1670: "Nytårsmorgen [...] såes et jærtegn på himmelen" ((249). Et jærtegn er ifølge *Den Store Danske*: "et overnaturligt, ofte guddommeligt varsel om kommende dramatiske hændelser. Frem til 1700-t. troede mange fx, at kometer var jærtegn, der varslede krig, hungersnød eller store katastrofer" (Aasleff). Disse episoder med overtro er træk fra 1600-tallet, men de førromtalte mange episoder med spøgelses allevegne og troen på djævlens, der er personificeret med navnet Belsebub, er typiske baroktræk. Disse baroktræk er især kendetegnet med en dualistisk verdensopfattelse, hvor virkeligheden lever side om side med overtroen (Rasmussen m.fl., 2012: 37).

Et andet baroktræk er ligeledes brugen af de mange antiteser, hvor modsætninger stilles op over hinanden. Dette ses i citatet: "at han nådig vilde lede mig ud af mine usle tankers trange kælderrum og føre mig ud under højere lofter og fylde min sjæl med værdighed til hans veje og være hans redskab" (60). Her er antitesen kælderrum og lofter. Der er dog også andre modsætninger i romanen. Børresens rejse til Færøerne er tidligere beskrevet som meget voldsom, og selve ankomsten er også modsætningsfuld: "Den morgen steg Færø påny af havet og tegnede sig med sine sorte tinger og takker mod den hvide dragning" (11). Her er det farverne sorte og hvide, der er modsætningerne. På det indholdsmæssige felt er der modsætninger i skipperens beskrivelser af Thorshavn og områderne nordpå. Han beskriver Thorshavn med: "det vældige øde", "sønderslidt", "ørkenagtige højdetræk", "hvor verden ender", "gysen", "ørkenland i havet" og "magerhed og armod" (12). Nordpå er det lige modsat: "Thi længere ude nordenude er der græsrigte dale, hvor der vanker både kvæg og heste og en tusindtallig mangfoldighed af får, og ud mod havet er der skyhøje forbjerge, hvor der ruger talløse fugle, som giver store, madrige æg" (ibid.). Modsætningerne er med til at understrege kontrasterne mellem det fattige Thorshavn og de mere velbjærgede landområder og bønder nordpå.

Den sidste typiske 1600-tals episode er hele beskrivelsen af afstraffelsen af de to stedsøskende, der anklages for blodskam. Her tales om halshugning af drengen og drukning af pigens i forhold til den straf, der er beskrevet i "Store Islandske Dom" (265) og videre om "kagen" (266), der er en kagstryger, "brændemærkning" (ibid.) og "gabestok" (ibid.), men også øen Dimon, der på denne tid blev brugt til deportation af drabsmænd (11).

Den sproglige pastiche, de mange tidstypiske 1600-tals episoder og ikke mindst den dualistiske verdensopfattelse er alle med til at gøre, at læseren lader sig opfange i den 1600-tals verden, der er i brevene. På trods af, at sproget ikke er helt korrekt 1600-talssprog, lader læseren sig alligevel rive med og godtager handlingen. Det, at sproget og stilen i romanen er velvalgt og nøje udtænkt fra Heinesens side, er der ingen tvivl om. Jógvan Isaksen skriver da også, at Heinesen har udtalt, at han har brugt Lucas Debes' optagelser fra 1673 og Leonora Christinas *Jammers Minde* fra 1673-74 som inspiration på grund af sproget og detaljerigdommen, men også Kingos salmer fra samme periode (Isaksen, 2004: 125).

Disse stilistiske virkemidler gør, at læseren finder brevene pålidelige, og de bliver troværdige, og derved godtages handlingen. Havde der ikke været den sammenhæng mellem den sproglige pastiche og de arkaiske virkemidler i forhold til indholdet, ville læseren nok stille sig mere skeptisk an. Derved kommer de til at indgå i den manipulation, der anvendes i romanen, således læseren accepterer indholdet.

Janet Altman og modsætningsforholdenes potentiale

Janet Altman mener, at brevformen ikke kun er et fortælleteknisk kneb, hvor forfatter får viderebragt fortællingen, men at det har en afgørende betydning for det fællesskab, forfatteren og læseren skaber. Hun mener ligeledes, at der er mange fællestræk mellem brevromaner og breve, når det gælder temaer, komposition og hændelser og finder det derfor vigtigt at fokusere på de modsætningsforhold, der er i breve. Derved kommer Altman til at ligge tæt op ad Jørgensens tilgang, da analysen af brevenes opbygning tidligere viste mange ligheder mellem de deiksis, der optræder i private breve, og som også findes i *Det gode håb*. Dernæst mener Altman, at det er vigtigt at fokusere på modsætningerne i brevromaner, da det er gennem disse modsætninger, brevromanen får sit narrative potentiale.

Som det tidligere er beskrevet, er der mange modsætninger i *Det gode håb*. Dels er der de sproglige antiteser med modsætninger, men der er også modsætninger mellem de usympatiske personer som fogeden og folkene fra Gabelsstyret på den ene side og de sympatiske karakterer som Børresen, Hans og Jacob Joensen, Rachel og de fattige på den anden side. Endelig er der de sproglige modsætninger mellem, hvem der taler de forskellige sprog. Disse

modsætninger mener Altman enten kan være en bro fra brevskriveren til modtageren eller en barriere. I dette tilfælde er det en bro, da det er med til at skabe troværdighed hos læseren. En anden modsætning, der er vigtig at fokusere på ifølge Altman, er tillid/mistillid. Det, at Børresen hele tiden underspiller sig selv, når han efterrationaliserer de enkelte hændelser, kunne godt bevirke, at læseren får mistillid til ham, fordi man kommer til at tænke dårligt om ham. Det får derimod den modsatte virkning, da læseren får tillid til det, han siger. Dette gør læseren, fordi de finder ham redelig, da han også fremstiller sine dårlige sider. Dette uddybes yderligere i afsnittet om upålidelige fortællere.

Endelig er der et modsætningsforhold i brevromaner i jeg/dig, nu/da og her/der, da brevskriveren har tendens til at fokusere på det, der sker lige nu. Dette ses også i denne brevroman, da brevskrivningen er mere tæt i romanens begyndelse, hvorimod der fra kapitel 10 bliver længere og længere mellem de enkelte breve, for til sidst at blive tæt igen. Dette vil læseren godtage og finde troværdigt, eftersom det er naturligt, at der er mere at fortælle lige efter Børresens ankomst, og at han desuden sidder fængslet hen over vinteren og derfor ikke kan skrive. Dette vises yderligere i afsnittet om forskellen mellem den fortalte tid og fortælletid.

Det er gennem disse modsætninger, brevet får sit potentiale, og Altman er særlig opmærksom på de steder, hvor brevene indeholder et konfliktstof. Dette gør de i høj grad i *Det gode håb*. Der er dog også andre modsætningsforhold i romanen, idet Børresen sidder på Færøerne, og Jonas sidder i et andet land. Dernæst er der modsætninger og brud i selve beskrivelsen af Børresens rejse op til Færøerne. På vejen derop er vejret ganske forfærdeligt med et uvejr, der slår skibet tilbage, således de må vende tilbage til Norge (6-7). Da de endelig når Færøerne, er alt ændret. Dette beskrives med: "men som vi nærmede os vort bestemmelsessted, steg solen rød og vældig op over de nordlige fjelde og gød sin milde og fortrøstningsfulde hæder over hav og land" (11). Ud over disse modsætninger mener Altman, at brevenes potentiale er, at afsenderen gennem brevene kan knytte sig til andre eller skabe afstand. Dette gør Børresens breve også, da hans angren, hans menneskelige fejl, hans sympati for de svage og hans menneskelige varme bevirker, at læseren knytter sig til ham. Hun mener derfor, at breve er en slags våben, der kan bruges til at skabe alliancer, rygtespredning, bekendelse og manipulering. Disse ting findes i *Det gode håb*.

I modsætning til dette er brevromanernes fordel, ifølge Bray, at det er en subjektiv måde at skildre tanker på en ufiltreret og transparent måde. Dette ses, da fortælleren skriver alt ned, der går igennem hans hoved. Dette vil jeg dog mene står i modsætning til *Det gode håb*, da Børresen ofte efterrationaliserer alting både i tanker og i drømme. Jeg mener, at en dagbog er ufiltreret, da man skriver til sig selv, hvorimod der i et brev er et filter, idet der skrives til en anden. Det er derfor, at det er vigtigt at undersøge fortælleforholdene i en brevroman.

Fortælleforhold

Brevromanens effekt er, ifølge Singer, at den bliver virkelighedsnær. Dette mener han er grunden til brevromanernes popularitet 1660'erne, da man ønskede mere realisme i indholdet: "At this time the desire for some sort of realism began to become strong in the fictional output" (Singer, 1933: 60). *Det gode håbs* handling er fra samme periode, og det at skrive en brevroman om den periode, hvor genren var på sit højeste, skaber troværdighed. En anden fordel ved brevromanerne er, som Bray siger, at alt kan skrives ned. Dette gør, at der kommer en detaljerighed, fordi der i breve er bagudsyn, da brevskriveren sidder og beskriver noget, der er sket, og som brevskriveren har nået at reflektere over. Denne detaljerighed gør også, at der skabes en fortrolighed mellem brevskriveren og læseren. Brevromanens særlige fortælleforhold er derfor, at der et mylder af fortælletider og fortalte tider. I *Det gode håb* ses dette også, men i denne roman er der derudover også mange steder med et antal fortalte tider i hver fortællesituation.

Jo kortere tid, der er fra fortælletiden, der er det tidspunkt, hvor brevskriveren skriver brevene, til den fortalte tid, jo mere kan brevskriveren huske det, der er hændt, og jo mere detaljerede bliver brevene. I forhold til *Det gode håb* er der derfor et lavt fortælletempo med en høj detaljeringsgrad, fordi Børresen skriver brevene løbende og ikke glemmer noget, undtagen når han har været stærkt beruset. Dette ses især ved, at detaljeringsgraden er højere i romanens første 9 kapitler og især i det første kapitel, hvor der både er et brev fra d. 7. april (5), 14. april (7), 15. april aften (12), 16. april aften (20), 17. april eftermiddag (31) og 18. april tidlig morgen (42). Der er derimod et langt tidsspring fra kapitel 9, der er dateret d. 29. januar 1670 (249,) hen til kapitel 10 d. 13. juni (265):

Jonas, min kære ven! Såre lang tid er nu forløben siden sidst jeg kom rejsende til dig i ånden [...] og denne gang bringer jeg et læs, mere uhåndterligt og uformeligt end nogensinde [...] Her vil jeg nu først, holdende mig til tidsfølgen, berette om en hændelse, der fandt sted sidst i Martii måned, og som førte til et nyt sammenstød [...] som siden skulde få skæbnesvangre følger (265).

Det, at der går så lang tid, gør dels, at fortælleren kan nå at reflektere og bearbejde oplevelserne, dels at alle detaljerne ikke kommer med. Dette er en måde at bruge manipulation på i en brevroman, ifølge Altman. Den lange periode med sporadisk brevskrivning hen over vinteren stopper i romanens afslutning, da kapitel 11 er fra maj måned (281), kapitel 12 d. 6. maj (313), kapitel 13 d. 8. juli (327), kapitel 14 er dateret d. 20. juli og indeholder et uddrag af Børresens optegnelser over, hvad der er hændt de enkelte personer i perioden d. 17. juni til d. 4. juli. Endelig er kapitel 15 dateret d. 7. juli (341). Dette bevirker, at Børresen kan nå at efterrationalisere begivenhederne, hvilket ses i dette eksempel: "hvad dette sendebud havde på hjerte, derom fik vi snart et manifest fingerpeg" (341), og videre: "Da var, som jeg erfarede" (342), og: "Vi havde nu en samtale, for hvis indhold jeg her skal kortelig gøre rede" (ibid.). Den samme efterrationalisering finder sted, når fortælleren ofte bruger ordene "men" (325) eller sukker "ak" (ibid.). Den tætte afstand på brevenes datering i bogens afslutning åbner mulighed for flere detaljer. Det passer godt med, at det var i majdagene, at Færøerne blev befriet, og det er derfor vigtigt for læseren at få alle detaljerne med om, hvad der reelt skete. Læseren er også interesseret i at vide, hvad der siden hen sker for de mange karakterer, der optræder i romanen. Det er derfor kapitel 14 indeholder et efterskrift: "Til dette endemål bringer jeg her først nogle uddrag af mine optegnelser" (333).

Det er tidligere i analysen beskrevet, at læseren godtager den lange afstand mellem brevene hen over vinteren, fordi klagen for det første er smuglet ud af landet, men også fordi Børresen sidder fængslet og derfor ikke kan skrive noget, uden det opdages. Dette er det indholdsmæssige aspekt, men rent fortælleteknisk er det fortælletempoet med afstanden mellem den fortalte tid og fortælletiden med det korte bagudsyn og den deraf lave fortællehastighed, der er årsagen. Det er dette, der er en af brevromanernes stærke sider. Det er derfor, den kan bruges til at manipulere med.

Et eksempel på den komplekse fortællesituation med de mange skift mellem

fortællesteder og fortalte steder ses i kapitel 5 (127), der er dateret i august: "8de Augusti A.D. 1669 & d.c." (ibid.). Kapitlet er på 49 sider. Brevet er langt, fordi det er en måned siden Børresen sidst har skrevet til Jonas: "Der er nu atter, kære Jonas! forløbet henvend en måned siden jeg sidst i et spectrums lignelse foer over havet og gæstede dig i din stue" (ibid.). Brevet er langt (127-176) og handler om alle de intriger, der finder sted, og om den tiltale, der rejses mod Børresen. En tiltale, der bevirker, at han fradømmes retten til at udøve sin præstegerning på nær hos de spedalske ude på Arge. Kapitlet er derfor et vigtigt kapitel i romanen rent indholdsmæssigt med rigtig mange detaljer, men det er også interessant, hvorledes det fortælles rent fortælleteknisk. Det er tidligere beskrevet, hvorledes fortælletiden, hvor brevskriveren skriver brevene, og den fortalte tid anvendes til at skildre detaljerigdom. I dette kapitel er der i lighed med de andre kapitler også mange spring mellem fortælletiderne og den fortalte tid.

En optælling viser, at der hele 4 skift i kapitlets fortælletid, hvor Børresen enten fortsætter brevskrivningen dagen efter eller venter lidt længere: "Der er nu atter, kære Jonas! forløbet henvend en måned" (127), "Jeg vil nu fortsætte min beretning" (155), "Ak, Jonas! Jeg kan i aften ikke skrive og berette mere" (163) og endelig det postscriptum sidst i kapitlet: "Det er i dag den 9ende søndag e. Trin." (175). Eksemplerne viser dernæst et skift i præsens og præteritum, og denne vekslen i verbernes tempus er også med til at vise et skift mellem de fortalte steder. Dette ses også i kommentaren til Jonas sidst i kapitlet, hvor Børresen pludselig begynder at fortælle om øen Dimon: "Her må jeg, Jonas! endnu engang erindre dig om at den nævnte ø, Dimon, er en meget ensom og utilgængelig ø, hvor en bonde og hans familie bor i en dalsænkning i fjeldet" (174). Udover at denne vekslen i verbernes tempus giver dynamik, giver de små indskudte fortællerkommentarer til Jonas også læseren stadige påmindelser om brevformen.

Sammenfatning

Genrevalget med en brevroman, hvor handlingen finder sted i 1669-70 er derfor en strategi, der giver visse muligheder. Dels var brevromaner på denne tid rent litteraturhistorisk meget populære, men brevformen, hvor Børresen er forfatter, har også nogle fortrin som analysen støttet til Jørgensen og Altman viste. Jørgensen fremhæver fortrinene med privatbrevenes fortrolige karakter og nævner mulighederne for småkommentarer og metakommentarer som

vigtige. Altman fremhæver de mange modsætninger og det narrative potentiale, dette giver i en brevroman, og mener, at dette kan bruges som manipulering. Disse modsætningsforhold kommer også frem i de mange skift, der er mellem den fortalte tid og fortælletiden. Den korte tid mellem handlingen finder sted, og tiden, hvor den fortælles, gør, at Børresen husker alle detaljerne. Derfor er der i romanen et lavt fortælletempo med en høj detaljeringsgrad. Dette gør, at brevromaner opfattes som realistiske, fordi de mange detaljer skaber fortrolighed til læseren.

Disse faktorer er sammen med detaljerigdommen og de stilistiske virkemidler med den sproglige pastiche i værket med til, at læseren finder skildringerne i *Det gode håb* troværdige og ikke stiller sig skeptisk an overfor indholdet på trods af, at det er upålideligt, idet det indgår i en manipulation til at få læseren til at acceptere handlingen. Det er også upålideligt, når det gælder afstanden mellem den fortalte tid og fortælletiden, da Børresen når at reflektere over sine oplevelser og dermed er med til at manipulere læseren. Dette vil læseren dog ikke stille sig skeptisk overfor for, da der gennem den høje detaljeringsgrad er opstået en fortrolighed mellem fortælleren og læseren.

Fortæller

Den næste del af min analyse drejer sig om upålidelighed på fortællerniveau, og her vil jeg anvende Phelan og Martins teori om emnet sammen med Nünning.

Romanens fortæller er den danske præst og magister, Peder Børresen, og det er gennem hans breve til vennen, Jonas, i Norge, hele handlingen skildres. Det er derfor vigtigt for fortællerens pålidelighed, at denne skildring er i overensstemmelse med de handlinger, de øvrige karakterer har, og at læseren opfatter disse skildringer som pålidelige. Er de ikke i overensstemmelse med virkeligheden, enten i kraft af at fortælleren underrapporterer eller bevidst fordrejer sandheden for egen vindings skyld, bliver beretningen upålidelig. Det kan også være, hvis fortælleren hele tiden underspiller sig selv i forhold til det skete. Det er derfor fortællerens mulige upålidelighed, der danner grundlag for denne del af analysen.

De første former for upålidelighed er, hvad Phelan og Martin kalder for en underfortolkning af det, der sker, og dette skitseres ud fra følgende beskrivelser af magisteren. Fortælleren Peder Børresen beskrives i et brev forfattet af Claus Mikkelsen, fætter til landfogeden på Færøerne, Diderik Hindskou, som: "en gammel mand på over fyrretyve år og ganske lav og bred

af vækst og med et rødt og håret og meget hæsligt vædderhoved og glubsk og ilter i blikket som en panter” (9). Dette brev skal skipperen, Jan Mattesen, overbringe landfogeden, men i stedet giver han det til Børresen. Samtidig siger Mattesen, at brevet aldrig skal komme frem og han bare skal sige, at lynet har fortæret det på vej fra Norge. Mattesen læser med stor fornøjelighed brevet op for Børresen, der bliver dybt forlegen og chokeret over indholdet. Brevet er på 27 linjer, og heri beskrives magisteren som både vellærd, men også som en mand, hvormed der går mange rygter om hans trang til alkohol i en sådan grad, at han drikker til han segner. Der står også, at han har svært ved at begå sig og i særlige klare øjeblikke har en evne til at tænke alt for stort om sig selv. Dernæst står der i brevet, at han har det med at angre, fordi han er så sønderknust, men dette står kun på indtil næste gang, han drikker sig fuld. Han er derfor blevet forflyttet mange gange og endte oppe i Norge (9-10).

Det er dette skudsmål over fortælleren, som læseren bliver mødt med i begyndelsen af romanen. Dette skudsmål kommer derfor til at ligge i baghovedet på læseren gennem hele handlingen og samtidig med, læseren præsenteres for det øvrige persongalleri og Børresens gøre og laden. Brevet er også det eneste, der ikke er skrevet af Børresen selv, men rent fortællerteknisk får læseren oplysninger som andre har udtalt om magisteren. Når magisteren beskrives som en mand med et hæsligt vædderhoved og et glubsk og iltert blik som en panter, er det ikke nødvendigvis negativt. På Færøerne har vædderen en høj status, og i det danske rigsvåben indgår vædderen også som repræsentanten for Færøerne (kongehuset.dk). Den samme dobbelthed gælder, når det drejer sig om at beskrive ham som en panter, idet en panter ifølge *Gyldendals symbolleksikon*: ”optræder [...] ofte som et fabeldyr [...]. Ejendommeligt nok er den også blevet et symbol for Kristus; dens stemme og ånde er vellugtende (!) som Jesu ord, dragen frygter den og stivner ligesom den gjorde i forbindelse med Jesus” (*Gyldendals symbolleksikon*). Tvetydigheden og den deraf følgende usikkerhed slås derved an allerede i denne indledende karakteristik af magisteren i romanens begyndelse.

Phelan og Martin definerer i forlængelse af Booth en fortæller som upålidelig såfremt: ”Han eller hun giver en fremstilling af en eller anden begivenhed, person, tanke, ting eller andet objekt i den narrative verden, der afviger fra den fremstilling den implicitte forfatter ville give” (Phelan og Martin, 2004: 147). De mener ligeledes, at det drejer sig om, hvorvidt læseren vil tilslutte sig denne fremstilling og differentierer derfor på upålideligheden. I forhold til det

føromtalte skudsmål af magisteren, hvor han både beskrives som tvær og fordrukken, accepterer Børresen beskrivelsen uden at tage til genmæle på trods af, at ordene chokerer ham. Det dårlige skudsmål følger ham romanen igennem, hvor der flere gange vendes tilbage til, hvor slet en person han er. Eksempelvis slutter det første brev, magisteren skriver til Jonas, efter han ankom til Færøerne, med ordene, hvoraf den sidste del er et bibelcitater fra Paulus' første romerbrev: "Tilslut blot et sidste ord som et hjertesuk og en nattebøn: "Jeg er både græker og barbarer, både vise og uwise en skyldner". "Amen"" (31). Inden denne afslutning har Børresen fortalt om alt, hvad han her oplevet på godt og ondt den første tid i Thorshavn. Han er blevet præsenteret for det meste af øvrigheden, og degnen, Hans Joensen, har fortalt ham om, hvor slemt det står til. Bagefter er de to taget ud til spedalskhedshospitalet på Arge lidt uden for Thorshavn for at tilse patienterne. Børresen konstaterer, at det ikke kun er på grund af spedalskhed, patienterne er her, men også fordi de er så forarmede og udsultede på grund af det hårde fæstningsarbejde (28-29). Magisteren er i det hele taget dybt rystet over alt det, han har oplevet den første dag, så at afrunde brevet med, at han både er en græker og en barbar er noget selvmodsigende, da han som præst optræder ved at have sympati for de fattige og derved kun optræder som en civiliseret græker og ikke en uciviliseret og rå barbar.

Denne form for upålidelighed er ifølge Phelan og Martin en underfortolkning af det, der sker, og denne form for upålidelighed hører hjemme på viden- og perceptionsaksen, da den vedrører forståelsen. Magisterens handlinger og sympati overfor de fattige vil vække læserens sympati for ham, men når Børresen selv beskriver sig som både en græker og en barbar, er det hans opfattelsesevne i forhold til tolkningen af hændelserne, der spiller ind. Dernæst vækker det ligeledes læserens sympati for ham, at han citerer hele brevet på trods af, at skipperen beder ham om at hemmeligholde det. Derved gengiver han (formentlig) kritikken af ham, hvilket er et udtryk for redelighed og ærlighed. I forhold til Nünning vil det være et brud på normalitetsbegrebet, da Børresen er overdreven ærlig.

Magisteren fortsætter brevskrivningen til Jonas i Norge d. 17. april 1669, hvor han fortæller om et besøg hos badskæreren (barber og kirurg) Olaus og dennes datter Salmona. Olaus har inviteret Børresen hjem, for han skal frelse den forrykte datter fra Djævelen. Datteren er i stor smerte og hyler, som om hun er ved at føde (33). Det hele udvikler sig hurtigt til en råben og skrigen inde i huset. Pludselig høres en stemme, der kommer fra Belsebub, og denne stemme

råber: "Jeg kender dig vel, du Peder Børresen, du svin, du hemmelige horebuk, du skal ikke narre mig" (ibid.). Børresen får det mærkeligt, fordi han under sine studier har hørt om besættelser og om djævl, men aldrig troet på dem. Nu er han kommet i tvivl, fordi han selv har oplevet det. Han føler det, som om han løftes op fra gulvet, og medens han kalder på Jesus Kristus, falder den unge kvinde om på gulvet, medens fråden løber hende ud af munden (34). Udenfor venter der mange af Havnens indbyggere, da de allerede har hørt om magisterens evner til djævluddrivelse. Om natten drømmer Børresen om djævl og forfølgelser, og han hører i drømmen en dæmonisk stemme, der råber med den besatte piges stemme: "Nu har vi dig, du Peder Børresen, du løgner og horkarl, du falske prophet, du kalkede grav!" (35). Da han vågner den næste dag knæler han og beder til Gud: "Knælede jeg ved min seng og gav mig hen i en inderlig anråbelse, hvorunder jeg bad den Almægtige befri mig fra det onde og rense klare mit sind og gøre mig til et redskab for sin retfærdighed, om også det mindste og usleste" (35). Denne episode finder sted to dage efter besøget på Arge, hvor Børresen skriver til Jonas: "Ak! Dette sted var dog det usleste sted og disse ulykkelige de armeste mennesker, jeg i mit ganske liv har truffet!" (30), og hvor han på vej hjem beder Vor Herre om kraft til hjælpe: "Du min God og Herre Jesu Christ! Fyld mig uværdige med din ånd og giv mig magt til at hjælpe!" (31). Disse beskrivelser af magisteren står i stærk kontrast til hinanden, da han på den ene side omtales som en horkarl, drømmer om Djævl og tror han er besat af ham, samtidig med at han på den anden side i sine gerninger er så god en mand, der vil hjælpe de fattige og syge. Han opfattes af Havnens indbyggere nærmest som en Messias, der kan frelse de syge.

Den form for upålidelighed, der optræder her, er underfortolkning, da det er fortællerens manglende viden eller opfattelsesevne, der resulterer i en utilstrækkelig fortolkning af begivenhederne. Upålideligheden er, når fortællerens forståelse og opfattelsesevne spiller ind. I dette eksempel forstår Børresen ikke selv, hvor god han i virkeligheden er, men plager sig selv med destruktive tanker. Ifølge Nünning vil det sige, at der er et skel mellem de normalitetsbegreber, der er hos fortælleren og hos læseren, og dette er med til at skabe upålidelighed, da læseren opfatter situationen på en anden måde end fortælleren.

Det næste eksempel på upålidelighed er derimod en fejlfortolkning og underrapportering af det, der sker. Det drejer sig her om det mulige ægteskab med Daniella, der er enke på det kald, han

kommer til, og som det forventes, at han gifter sig med. Den første dag på Færøerne står landprovsten hr. Christen og tager imod ham, da skibet lægger til. Efter at magisteren er kommet i land, fortæller landprovsten i al fortrolighed om denne enke:

Han talte dæmpet og så sig hyppigt om, som vilde han nødig belyttes af uvedkommende. ”Og nu betræffende Jeres forgænger Anders Laugesens enke og syv børn”, fortalte han i sine velmente råd og formaninger, ”så vil jeg i al fortrolighed råde Jer til ikke at ægte hende, skønt hun ellers er takkelig nok, da det vilde blive Jer en altfor stor byrde, men lade hende falde tilbage til den lille annexgård i Nordredal [...] Desuden står det ilde til med hendes huslige forhold [...]” (13).

Samtalen slutter, da der kommer nogen, men magisteren vil dog stadig gerne gifte sig med enken, som det hører sig til, og tilbyder hende da også tre dage senere ægteskab. Dette afslår Daniella dog, da hun mener, at hun og de mange børn er alt for stor en byrde for magisteren og fortæller, at hun vil drage til Nordredal, men at han kan beholde datteren Rachel som husholderske. Magisteren svarer, at ingen behøver at rejse væk på grund af ham og siger, at han fastholder sine forpligtelser som fader og forsørger overfor hende og hendes børn, uanset om de bliver i Havnen eller tager til Nordredal (46). Han skriver til Jonas om dette: ”Men af dette hjertesuk vil du skønne, Jonas! hvor fast tilknyttet jeg allerede på denne min anden dag i dette fremmede land følte mig til disse mennesker!” (ibid.). Senere skriver han til Jonas d. 21. april: ”Jeg havde jo næret det varmeste ønske og håb om at hun under ægteskabs auspiciu vilde forblive hos mig med samt sin elskelige børneflokk, og dette budskab om hendes afslag gjorde mig så modfalden [...]” (57). Dette afslag gør, at Børresen bliver ked af det, da han rent faktisk gerne ville indgå ægteskab med enken, fordi han godt hun lide både hende og børnene. Det vil læseren opfatte som værende, fordi han er en hæderlig mand, der påtager sig sine forpligtelser. Han beretter derfor til Jonas i et brev:

Men jeg krymper mig noget ved at betro dette til såvel det papir, jeg skriver på, som til dig, hvorvel jeg ved at du er min forstandigste og bedste ven; thi er det ikke ganske usømmeligt, at en gammel mand i sit fyrretyvende år nærer i sit hjerte sådan sanser, der ellers hører unge års troskyldige umodenhed til? [...] Ak, det er ikke

første gang i mit liv, jeg har gjort mig forestillinger om en nådig jordisk lykke under skikkelse af et samliv med en elskelig og hengiven kvinde og gæve og kærlige børn, og ikke første, men så vist sidste gang, jeg har måttet sande, at en slig timelig medførfør mit vedkommende er en chimæra! (59)

Han skriver videre i brevet, at hans kummerlige lykke ikke var god: "den kummerlige lykke, der altid har været hans lod på det her nævnte gebet, og som har sin naturlige sammenhæng med hans frastødende udvortes og beklagelige vrang og discrepante indvortes [...]" (ibid.) og fortæller derefter, at selv om Daniella ikke havde været så smuk, så havde han giftet sig med hende alligevel, da hendes skønhed er af både indre og ydre karakter (60). Læseren møder her en fortæller, der om sig selv beretter, at han har været stærkt tiltrukket af en smuk kvinde og skammer sig over dette på trods af, at han både er ugift og havde regnet med at skulle gifte sig med hende. Han omtaler sig selv som frastødende både i sit indre og ydre, men det er ikke denne opfattelse læseren sidder med efter den lange beskrivelse, hvor han fastholder sine løfter om ægteskab, selv om han er blevet frarådet det af landprovsten. Læseren vil godt kunne forstå, at en ugift mand på 42, der kommer til et fremmed land, gerne vil have en familie at knytte sig til, og de finder ham derfor ikke frastødende. Der er derved en kløft i det modsætningsforhold, hvor magisterens opfattelse af sig selv står i kontrast til læserens opfattelse. Her er Nünning's begreb om 'standards of normality' vigtig, da der ifølge ham er tale om upålidelighed, eftersom der er en afstand mellem fortællerens syn på verden og en antagelse om læserens syn på, hvad der er normalt. Phelan og Martin vil kalde dette for en fejlfortolkning, der hører hjemme på videns-og perceptionsaksen, idet det er en fejlfortolkning i den måde magisteren opfatter hele situationen på og derefter efterfortolker det hele.

Endelig er der også i episoden et eksempel på underrapportering, hvor det kommer frem, at Børresen simpelthen ikke fortæller Jonas alt:

Men nu, da jeg skriver dette, Jonas! og beflikt mig at gøre min fremstilling så ærlig og redelig som jeg formår, nu frygter jeg alligevel at du dog ikke tilfulde kan begribe min hele hæftigheds inderste årsag, og det kommer af at jeg har fortiet noget.

Nemlig dette, at mine affecter er af ganske særlig kvalitet hvad angår denne kvinde Daniella (59).

Denne censurering i brevene fortsætter lidt senere i brevet med: "for du ikke skal tro, det er oxne og uterlige tanker" (59). Denne form, der vises her med underrapportering i forhold til, hvad der reelt finder sted, gør, at der holdes noget skjult for læseren, og denne underrapportering finder ifølge Phelan og Martin sted på begivenheds- og kendsgerningsaksen. Nünning derimod vil mene, at der her ikke kun er tale om en upålidelig fortæller, men en utroværdig fortæller, der er en grad værre, da det her drejer sig om sandheden af fortællerens version af virkeligheden.

Det sidste eksempel på upålidelighed er, når der er tale om fejlfortolkning og underfortolkning og vises i nogle episoder, der finder sted sidst d. 29. juni og de følgende dage. Børresen skriver atter til Jonas efter at have været tavs i næsten en måned. Der er sket meget i den seneste tid og magisterens skrivelser har efterhånden grebet om sig, så de fylder meget. Hans Joensen foreslår derfor magisteren, at han skal gemme både brevene, dagbogen og klagen under gulvbrædderne neden under dragkisten i magisterens studerekammer, så de ikke ses (105). Senere lokkes han hen til et besøg hos landfogeden, under påskud af at få lønforhøjelse, hvis han vil samarbejde med ham. I virkeligheden er det fordi, der skal laves en razzia i præstegården. Lønforhøjelsen er tiltrængt, da det er et fattigt kald præsten er kommet til, og det er dyrt at føre hus i Reinegården, fordi han hver dag bespiser de fattige: "Men det var efterhånden ikke få fattige og hungrende Havnens folk, der hver dag kom til Reinegårdens dør [...]" (106). Landfogeden er slesk og udfritter magisteren alt, imens han prøver at drikke ham fuld. Det ender dog med, at det er landfogeden, der først segner om. På vej ud derfra møder den efterhånden temmelig berusede magister nogle af de øvrige embedsfolk, der ligeledes er fulde. De går sammen ud til beværtningen Gylde Kobbe (112). Skøjerne derude får dog Børresen gemt af vejen og får fat i Hans Joensen, der får ham hjem. Næste dag angrer magisteren og er: "dybt beskæmmet og vildrådig" (113), men Rachel passer ham og sidder som en datter hos ham i kammeret (ibid.). Hun fortæller, at der om natten har været indbrud i hans hus, og at hun hørte en soldat på vej op ad trappen på vej ind i hendes loftskammer. Hårdt presset fortæller hun, at det er Claus Cattorp, og at han havde voldtaget

hende (114.). Dette ryster magisteren, og han fortæller til Jonas herom: ”men de tanker, som herefter opstod i mit hjerte, var, må jeg bekende, så uværdige og plat uchristelige, at jeg siden måtte krøge mig af skam derover [...] af had og djævelsk hævntørst, hvori jeg var nedsunken [...]” (114). Magisteren fortsætter selvførdømmelsen: ”Ja, således var jeg tilmode og følte mig som en utro tjener, der er kommen under en retfærdig herres tugt, og som har mere retfærdig straf i vente” (115.) og fortsætter de følgende dage med at angre: ”Men i de følgende dage var mit sind dog bestandig fuldt af angers og ruselses tusmørke [...] (118).

Eksemplerne her viser, hvor slemt magisteren har det, og hvor meget han angre. Hans forbrydelser består i, at han er blevet fuld og fulgt med de andre embedsmænd ud i Gylde Kobbe, hvor han i øvrigt ikke foretog sig noget, og bagefter føler hævn og had overfor Cattorp, fordi han havde voldtaget Rachel. Dette viser i lighed med de tidligere omtalte eksempler den kontrast, der er mellem de gerninger, magisteren har udført, og den anger og deraf selvførdømmelse, det vækker i ham.

I forlængelse af Nünning vil dette være et brud på normerne internt i miljøet. Herud fra kan det formodes, at læseren ikke vil opfatte det, at magisteren lader sig lokke til at drikke, som noget slemt. Det kan ligeledes formodes, at nutidens læser også vil synes, at det er naturligt, at magisteren føler had og hævn til Cattorp, efter han har voldtaget Rachel. Derfor er der et stort modsætningsforhold imellem den hårde dom, fortælleren giver sig selv, og den dom læseren giver ham. Der er derfor ifølge Phelan og Martin tale om upålidelighed i forhold til fejlfortolkning og underfortolkning, der hører hjemme på videns- og perceptionsaksen, da hans forståelse og opfattelse af det skete og hans egne efterfølgende refleksioner ikke stemmer overens med de antagende standarder for normalitet.

Phelan og Martins definition af upålidelighed udfyldes derved i disse tilfælde, da fortælleren giver en fremstilling af nogle begivenheder, der afviger fra den fremstilling, den implicitte forfatter formodentlig vil give. Her gælder det også dette, som vist i de ovenstående eksempler, at det autoriale publikum skal slutte sig til en forståelse af fortællingen, der er forskellig fra den, fortælleren giver læseren. Dette finder sted i *Det gode håb*. De fremfører derfor, at læserens etiske position er vigtig, når der er tale om upålidelighed. De mener, at denne position er et samspil mellem karakterernes situation i historien, fortællerens situation i relation med sin fortælling, den implicitte forfatters relation til det autoritære publikum og den egentlige læsers

værdisæt. Sættes denne definition op imod Booths definition, der definerer en fortæller som pålidelig, når han taler for og handler i overensstemmelse med værkets og den implicitte forfatters normer og upålidelig, når han ikke gør, står det ikke helt så enkelt til. Booth mener derfor, at det drejer sig om, hvorvidt fortælleren udtrykker sig i strid med de øvrige oplysninger, læseren har til rådighed, eller om, hvorvidt fortælleren har et tvivlsomt moralkodeks set i relation til den implicitte forfatters normer. I *Det gode håb* skildres begivenhederne tilsyneladende i overensstemmelse med det, der sker, da læseren har tillid til magisteren, da han fremstår som troværdig, fordi han også skildrer sine dårlige sider og sin tvivl. Det, der er galt, er den måde Børresen selv opfatter og forstår tingene på. Det er hans fortolkninger og selvforståelse, hvor han hele tiden underspiller sig selv, det drejer sig om, og som bevirker, at læseren får sympati for ham. Dette tager Booth ikke højde for i sin definition, der kun tager højde for sandhed og moral, når det gælder upålidelighed.

Nünning mener derfor, der skal ses på andre faktorer, når det drejer sig om upålidelige fortællere. For det første mener han, at der skal være en jeg-fortæller, der er protagonist i fortællingen, og som skildrer dele af sit eget liv. Det er der i *Det gode håb*, da det er Børresen, der er den jeg-fortæller, der med fuldt engagement skildrer det hele. Her er han ikke så forskellig fra Phelan og Martin, der tager udgangspunkt i homodiegetiske fortællere. For det andet skal fortælleren tilhøre det, der kaldes overt narrators, der betyder, at det er fortælleren, der tydeligt regnes som forfatter eller fortæller, og som læseren derved kommer til at kende godt. Dette finder også sted i romanen, da magisteren helt tydeligt regnes som fortælleren, idet det er ham, der skriver brevene, og det er derfor ham, læseren kommer til at kende godt. For det tredje skal der ifølge Nünning optræde fortællerkommentarer og -fordømmelser i den måde, hvorpå der adresseres til læseren. Dette er der også i høj grad i de ovenstående eksempler, hvilket ses i citatet med landprovsten, hvor Børresen frarådes ægteskabet med Daniella: "Han talte dæmpet og så sig hyppigt om, som vilde han nødig belyttes af uvedkommende" (13) og forsætter med at give ham: "velmente råd og formaninger" (13). For det fjerde skal det være meget monologorienteret, hvor fokus er på fortælleren selv. Dette finder til dels også sted i denne roman, for på trods af det ikke er direkte monologer, så er det hele dog skildret gennem brevskriveren, og alle hændelser og samtaler gengivet af magisteren. Når det er til dels, er det fordi der ofte optræder replikker af andre, der er gengivet med direkte tale som Cattorps kommentar til magisteren, da skibet Lala

Rookh pludselig efter et frygteligt uvejr anløber Havnen: "Holde han sine sliksøde meninger for sig selv og sine fruentimmere!" (231). Et andet eksempel på den direkte tale er Arianes kommentar, da magisteren dukker op nede i Gylde Kobbe: "Hanselver her? Så har Rakker-Pauline haft bud efter ham! Men gå Hanselver blot rolig tilbage til Reinegård, her sker ingen tabernakel, thi lieutenanten var alt gået da Ole kom, så han sidder nu alene derinde og svaler af sig" (235). Senere skildres et krydsforhør af Hans Joensen og magisteren, der foretages af fogeden i Det blå Kammer (238-239), og her gengives den direkte tale mellem fogeden, Hans Joensen, kommandanten og Sr. From. Magisteren skriver om dette efterfølgende i et brev til Jonas: "Det drejede sig om en slags gudsjammerlig fixerende krydsforhør, som jeg strax efter nedskrev hovedindholdet af i mit diar. for 5te Decbr., for således at kunne give dig, Jonas! et talende eksempel på disse gabelske mænds vankundighed og barbari! Hør blot:" (238). Derved er romanen ikke rendyrket monologorienteret, men der optræder også replikker i direkte tale, som andre giver. Der er også andre steder i romanen, der ikke er monologorienteret, og hvor Børresen enten gengiver andres beretninger, eller hvor han ikke selv har været til stede. Dette ses eksempelvis der, hvor Anna Løwe fortæller om en episode, hun har haft med Rachel, da Børresen ikke var hjemme:

Anna Løwe, som i den tid boede hos os, og som jeg havde betroet at passe på hende under min fraværelse, sagde mig, at hun havde haft et hyr med hende, da Rachel var bleven frasig og havde villet rømme, så Anna havde måttet holde hende tilbage, først med overtalelse, men tilsidst med magt (258).

Dette er ikke noget Børresen selv har oplevet, men blot noget han får fortalt. Derved er der ifølge Nünning ikke hundrede procent tale om upålidelighed hos fortælleren, selv om fortælleren, ifølge Phelan og Martin, kan vælge at undlade at fortælle alt eller fordreje sandhederne i disse replikker. Nünning mener dog heller ikke, at der så er tale om en pålidelig fortæller, da han ikke mener, at pålidelighed og upålidelighed er hinandens modsætninger. Han mener derfor, at der tale om en upålidelig fortæller, fordi der forekommer dramatisk ironi i romanen, da der er uoverensstemmelse mellem fortællerens hensigter og værdier i forhold til læserens forudsætninger og normer. Dette indebærer en kontrast mellem fortællerens opfattelse af den fiktive verden og den divergerende tilstand, læseren kan forstå. Læseren fortolker, hvad

fortælleren siger i to forskellige sammenhænge. På den ene side, hvad fortælleren ønsker at sige, og på den anden side, hvad fortælleren ikke har til hensigt at sige. I dette tilfælde sidder læseren med et brev, der dækker et skudsmål over magisteren, som præsenteres for læseren allerede ombord på skibet på vej til Færøerne. Dette skudsmål er særdeles dårligt, som det tidligere er beskrevet, men det er denne karakteristik af magisteren, der sidenhen ligger i baghovedet af læseren hele romanen igennem, og som magisteren også selv mener, han besidder ved hele tiden at tænke dårligt om sig selv. Der bliver derved et skel mellem den forudgående viden og de normer, læseren har, i forholdet mellem de intentioner fortælleren har med at skildre grusomhederne under Gabelsstyret, og det værdisæt læseren har, der ifølge Nünning giver upålidelighed. Nok synes magisteren, at det er forfærdeligt, det der sker, og hans værdisæt, når det gælder retfærdighed og hæderlighed, er også i orden, når det gælder andre. Det er derimod hans egen selvopfattelse, der er gal, idet han dømmes sig selv hårdt. Nünning mener derfor, at der skal forekomme mangel på harmoni mellem fortællerens udsagn og læserens opfattelse af normalitet, når der er tale om upålidelighed. Denne manglende harmoni er der i høj grad i romanen, da fortællerens udsagn om, hvad han mener han gør, ikke opfattes på samme måde af læseren, idet han ikke er så dårlig, som han selv fremstiller sig og derved bliver der tale om upålidelighed. Det, at han hele tiden underspiller sig selv, gør, at læseren får sympati med ham, da vi ud fra vores værdisæt ikke mener, at han skal angre og klandre sig selv, når han har forsøgt eller gjort nogle gode gerninger. Læseren vil her med Nünnings ord blive bevidst om noget, der ikke var fortællerens hensigt at fortælle, da fortælleren giver os indirekte informationer. Ifølge Nünning skal læseren ikke fokusere på, hvad der siges i en tekst, men hvorfor det siges. Derfor er det vigtigt at have fokus på den måde, magisteren hele tiden underspiller sig selv på, og hvilken virkning dette giver læseren. Dette vil ifølge Nünning betyde, at det at underspille sig selv bevirker, at læseren får sympati med fortælleren. Det er derved en upålidelig fortæller, det drejer sig om, da det er fortællerens fortolkninger, læseren har grund til at betvivle.

Sammenfatning

Sammenfattende på analysen om upålidelighed hos fortælleren, er der vist forskellige tilgange til, hvorledes upålidelighed kan fremvises. Ud fra Phelan og Martins definition vil der være tale om upålidelighed i romanen, da de mener, at der er afvigelser imellem den beretning, fortælleren

giver, og den beretning, den implicitte forfatter vil give. Upålideligheden finder sted på den akse med viden og perception, der vedrører forståelsen, idet fortælleren simpelthen enten fejlfortolker eller underfortolker tingene, men også sted på begivenheds- og kendsgerningsaksen, da Børresen i forhold til Daniella ikke fortæller alt. Dette tager Booths definition ikke fuld højde for, da den kun omhandler begivenhederne og det etiske og derved ikke selve forståelsen af det, der sker. Nünning kommer også frem til, at der er tale om upålidelighed og et enkelt sted utroværdighed, men han har en tredje tilgang til definitionen af upålidelighed, da han mener, at det er forholdene mellem fortæller og læser, der spiller ind. Han mener, at jeg-fortælleren skal være protagonist i fortællingen, og læseren skal opfatte denne som forfatteren, men også at der skal optræde fortællerkommentarer og -fordømmelser i fortællingen. Det er der i romanen, men den er ikke altid kun monologorienteret hele vejen igennem, som er Nünnings fjerde parameter. Han mener, der er dramatisk ironi, da der er et skel mellem fortællerens intentioner og værdisæt sat op imod den forudgående viden og de normer, læseren har. Derved bliver der alligevel tale om en upålidelig fortæller i romanen.

Upålideligheden er i det hele taget et gennemgående træk gennem hele romanen, da den er med til at vække læserens sympati med Børresen. Det, at han hele tiden underspiller sig selv, gør, at læseren får sympati med ham og ikke bliver skeptisk overfor, hvad han siger og finder ham utroværdig. Dette gør også, at læseren kommer til at tage endnu mere afstand til dem, Børresen ikke kan lide. Dette er et stilistisk kneb, der er med til at drive handlingen frem.

Sune Auken fra Københavns Universitet skriver om denne upålidelighed i artiklen "En luthersk helgen i et kosmisk rum. Om fortælleren og fortællingen i William Heinesens roman *Det gode håb*" i *Danske studier* fra 2001. Han kommer ligeledes frem til, at Børresen er en upålidelig fortæller, da læseren ikke kan tage fortællerens ord for pålydende, da Børresen vurdering af sig selv er alt for lav set ud fra et menneskeligt perspektiv. Auken mener, at Børresen vurderer sig i forhold til en norm intet menneske kan leve op til (ibid.). Han skriver:

Peder Børresens upålidelighed som fortæller er altså af en særlig type. Han er meget bedre, end han selv vil vide af. Dermed bliver Børresens upålidelighed paradoksalt

nok tillidsskabende, fordi en mand, der så konsekvent forsøger at fremstille selv være, end han er, ikke samtidig vil forsøge at hykle sig bedre (137).

Derved kommer Aukens syn på Børresens upålidelighed som fortæller til at stemme overens med analysen i dette speciale på trods af, at min analyse inddrog flere facetter af upålidelighed end Aukens.

Fiktion

Den tredje og sidste del af analysen tager udgangspunkt i, hvorledes Heinesen anvender historien i *Det gode håb* og om upålidelighed og skepsis på fiktionsniveau. For at analysere dette er Dorrit Cohns tilgang til fiktion anvendt, da hun mener, det er for snævert blot at betegne fiktion som noget usandt. Hun inddeler derfor den non-referentielle fortælling i to dele, hvor en fortælling er en serie af udsagn, der er kausalt forbundne. Det non-referentielle i en fiktionsfortælling skaber derimod den verden, den refererer til, ved at fiktionsverdenen refererer til den. Den bliver derved selvreferentiel. Det betyder ikke, at den ikke må referere til verden udenfor, men den behøver ikke at gøre det. Hun mener dernæst, at der kan være fiktionisering i en tekst, hvor der er en indre ramme af opfundne karakterer, der er placeret i en ydre ramme på et geografisk sted og i en historisk tid, men at disse referencer heller ikke behøver at være helt nøjagtige. Med hensyn til de opfundne karakterer, der er placeret i de virkelige omgivelser, vil der ofte meget hurtigt være en beskrivelse af karakterens omstændigheder, og hvorfor han er placeret netop der, og hvad hans tanker, følelser og perceptioner i det hele taget er. Med dette udgangspunkt i Cohns tilgang til fiktion vil jeg derfor se, hvorledes Heinesen bruger fiktionen i *Det gode håb* i forhold til de historiske fakta. For at undersøge dette tages der udgangspunkt i Lucas Debes' *Færoe et Færoa reserata* (1673) og sorenskriveren N. Andersens *Færøerne 1600-1709* (1895). Dernæst vil jeg undersøge, om dette skaber upålidelighed og vækker skepsis hos læseren.

Som det fremgik af afsnittet "Gabelstiden og den historiske baggrund", er der i romanen mange lighedspunkter mellem den fiktive Peder Børresen og den historiske Lucas Debes. Dernæst er der også mange ligheder med den fiktive historiske tid i romanen og de faktiske historiske begivenheder. Det er dog ikke alle steder, der har disse lighedstræk, da Heinesen ikke holder sig hundrede procent til virkeligheden, men bruger sin kunstneriske frihed til at placere en fiktiv karakter, der godt nok minder særdeles meget om en historisk person på et geografisk sted,

der er genkendeligt, i en historisk tid, der også er genkendelig, men alligevel ikke passer helt sammen med de faktuelle årstal og derfor ikke er referentiel rent historisk. Heinesen laver dermed fiktion, hvor historien er en forudsætning for romanens fortælling. Det er således velvalgt, når Heinesen bruger en førstepersonsfortæller i fiktionen til at skildre noget, der ligner den historiske virkelighed, da fortælleren skal tro på det, han fortæller, således læseren også kommer til at tro på det, der fortælles. I *Det gode håb* vil læseren opfatte det, som det er Børresen, der er forfatteren, og derved tilhører romanen den kategori, Cohn betegner som en fiktiv selvbiografi.

Hovedkarakteren i romanen er jeg-fortælleren Peder Børresen, der som tidligere nævnt ankommer til Færøerne d. 14. april 1669 for at bestride hvervet som præst og magister i Thorshavn. Han er 42 år, og som ugift har han tænkt sig at gifte sig med den enke, der er på det kald, han skal overtage. Enken Daniella har 7 børn, men han frarådes at ægte hende af landprovsten: "Desuden står det ilde til med hendes huslige forhold; nuvel, det vil I siden erfare, og det vil jeg ej heller blande mig i" (13). Den virkelige Lucas Debes ankom godt nok til Færøerne som ugift, men ifølge sorenskriver Andersen var det i 1651 (Andersen, 1895: 343). Denne sorenskriver har bl.a. sin viden fra gamle tingbøger (ibid.: 1), men han skriver, at Debes giftede sig med enken på kaldet året efter i 1652 og blev stedfar for hendes 9 børn: "Smaat var det i Hjemmet; ved at ægte Formandens Enke havde han faaet 9 Stifbørn at forsørge" (ibid.: 394). Romanens udlægning med, at han ikke gifter sig med enken på kaldet, stemmer derfor ikke overens med den historiske Debes. Det, at præsterne ikke altid ønskede at overtage forgængerens enke, foranledigede d. 13. august 1669 et brev fra præstestanden til kongen (ibid.: 357), hvori de ønsker, der kan ansøges om at blive fritaget fra denne ordning:

Det var i hin Tid det almindelige, at Eftermanden i Embedet giftede sig med Formandens Enke, der saaledes blev "forsynet i Embedet." Ansøgningen skjelner, som det vil sees, mellem, om Enken er ung og derfor burde "forsynes i Ægteskab igjen," men vrages af Eftermanden, — i saa Fald skal hun have den fulde Indtægt af Annexgaarden —, eller hun er gammel og bedaget og af den Grund ikke med Urette vrages; hun skal da have ikkun den halve Part af Indtægten (ibid.: 358).

Det er nok med denne passus i baghovedet, at Heinesen har skrevet landprovstens råd om ikke at gifte sig med enken. Den historiske enke hedder Anna, men hendes første ægtemand hed Hans og havde et svageligt helbred og døde som 48-årig (ibid.: 389).

Der er også andre lighedstræk mellem den fiktive Børresen og den historiske Debes. Som det er fremgået tidligere, er embedsstanden og det gabelske styre i *Det gode håb* godt trætte af Børresen (310) og utrygge ved ham, da det er ham, der fører an i modstanden. Derfor ønsker landfogeden at gøre Børresen til sin fortrolige (106) og senere lokke Hans Joensen til at udlevere magisterens klageskrift (183). Andersen kommenterer også denne modstand mod Debes:

Ved at Lucas Debes optraadte for Befolkningen lige overfor Fogden og Lensherren, baade med Hensyn til Skandsearbejdet, Fogdens Overgreb og Handelens Drift, kom han til at staa i et spændt Forhold til Magthaverne. Hvilken fremskudt Stilling han indtog, hvorledes han var Befolkningens Talsmand, og med hvilken Dygtighed han talte og førte dens Sag, derom bærer Færøernes Historie i de Aar, han var Præst paa Syd Strømmø, rigt Vidnesbyrd. Som Talsmand stod han med en Uforfærdethed, man ikkun kan beundre; han var den eneste, der lagde Ryg til og turde træde offentlig frem (391)

I det hele taget beskrives præstestanden ofte med en vis ironi af Heinesen. Dette ses eksempelvis i beskrivelsen af landprovsten, der har gamle mennesker boende hos sig, således han kan arve dem. Han er desuden særdeles udspekuleret, når det drejer sig om mageskifter og handel, og han holder sig dernæst altid gode venner med Gabels mænd (13). Hertil har sorenskriveren en ikke særlig flatterende beskrivelse af mange af datidens præster på Færøerne: "Noget godt Exempel til Efterfølgelse i Lovlydighed gave Præsterne ikke; de gjorde sig ligesaa godt som andre skyldige i ulovlig Handel med fremmede" (365) og videre: "Det Liv, nogle af Præsterne førte, kunde ej heller være andet end til Forargelse for deres Menighed" (366). Der er således paralleller mellem den historiske tid og det geografiske sted i romanen og sorenskriverens optegnelser. Dette ses også i andre eksempler i romanen ved personer og hændelser.

Hele beskrivelsen af romanens Rachel, der bliver voldtaget af kommandanten, er ligeledes parallel til den historiske steddatter. I romanen opsøger den døddrukne Cattorp Rachel under Olai-festen et stykke tid efter, han har voldtaget hende. Han er på vej ind i hendes kammer, da Børresen opdager det. Cattorp siger til Børresen, at han og Rachel nu er trolovede: "Jomfru Rachel Andersdatter og jeg har os kærligen trolovet!" (142). Da han derefter vil ind til Rachel, skynder Børresen at forhindre ham i dette, og det udvikler sig til en kamp, der beskrives således: "da jeg skyndte mig ud i forvejen og stillede mig an i trappen for at forhindre ham i at komme op på loftet, blev han balstyrisk og truede mig først med sin kårde, men kastede så denne og overfaldt mig med de bare næver" (ibid.). Senere sidder Rachel ved kommandantens side og trøster ham: "Men Rachel blev siddende [...] nærede virkelig hengivenhed for denne sin forfører og plageånd!" (143). Denne episode er parallel med den historiske steddatter, blot i 1668:

Stifdatteren, Rakel Hansdatter, tilføjede Hr. Lucas en endnu større Sorg og gav Anledning til, at han kom i Strid med Lieutn. Claus Becker, Kommandant paa Skandserne. Rakel var trolovet med Knud Jacobsøn, men, medens hendes Fæstemand var fraværende fra Øerne, blev hun Juli 1668 besvangret af Claus Becker. Hun paastod vel, at hun var krænket mod sin Villie, og at hendes Skjørt var sønderrevet, men hun havde ikke, saasnart hun var kommen i sin Frelse, klaget over den Vold, som var overgaaet hende, og Claus Becker paastod ogsaa, at hendes Villie var saa god som hans i den Gjerning. Trolovelsen mellem Rakel og Fæstemand blev hævet ved Provstemodets Dom (Andersen, 1895: 395-396)

Dernæst er der et sammenfald mellem Hans Joensens søn, Jacob, der bliver fængslet: "Men disse enfoldige trusler havde Jacob ladet hånt om [...] Mørkestuens værste straf" (47) og den historiske Debes' stedsøn:

Af Stifbørnene forvoldtes der ham megen Sorg. Christen Hansen, der var i Johan Heidemans Tjeneste, forlod denne uden Fogdens Minde [...]. Stifsønnen synes at være bleven fængslet (Andersen, 1895: 395).

Der er andre steder, hvor den fiktive handling ikke helt svarer til den historiske virkelighed. I romanen er det den afdøde præst hr. Anders, der har nægtet Cattorp sakramentet, fordi han har efterstræbt Rachel:

Cattorp var kommen derind for at gantes med præstens ældste datter Rachel, som han også tidligere havde efterstræbt. Af disse årsager var der opstået et fjendskab mellem præsten og commandanten, og hr. Anders havde da på den 5te søndag i fasten negtet liutenanten alterets sacramento om han ikke først angrende vilde skrifte sine synder (23).

I Andersens beretning er det Debes, der nægter Becker sakramentet, men senere frikendes i tinget:

Provsterettens Dom frifandt Hr. Lucas, idet den gav ham Medhold i, at da Claus meget groveligen havde forseet sig mod ham, hans Embede, Person og ganske Hus og dog ingen Ydmygheds Tegn vilde lade til Syne, sin grove Forseelse udi egen Person at afbede, ikke heller selv havde begjært Absolution, men gjennem andre, var det med Rette, at Hr. Lucas havde holdt ham fra Sakramentet. Ligesaa lidt fandt Provsteretten, at Hr. Lucas havde udvist Claus af Kirken ved at betyde ham, at han skulde sætte sig længere ned i Kirken (Andersen, 1895: 398).

Der er heller ikke noget i Andersens beretning, der tyder på, at Debes har siddet fængslet, sådan som han gør det i romanen, men hele episoden omkring det unge søskendepar, der dømmes for blodskam, er i Heinesens roman identisk med en virkelig episode, der er beskrevet af sorenskriveren. I romanen er det to stedsøskende fra Vestmanhavn:

Se, der var ved den tid til Havnen ankommet et ungt par fra Westmannahavn, nemlig en sekstenårig yngling ved navn Dunald og en ikke fuldt femtemårig pige, Ada, som af det stedlig tinglag i Kollefjord var blevet dømt for blodskam og nu skulde gå ind under en strafs afsoning. Dog må jeg strax anmærke, at om blodskams forbrydelse i

vitterlig forstand var der realiter ikke tale, da pigen var datter af drengens stifmoders første ægteskab, og parterne således ikke blodbeslægtede; desuden var deres lejemål uden frugt, og sagen vilde næppe heller være indkommen for retten om ikke pigens morbroder, som var en meget nidkær og nøjeseende mand [...] havde klaget til sysselmanen og påstået det unge par hjemfaldet til den for blodskam ifølge Store islandske Dom foreskrevne straf, der var døden ved halshugning for den mandlige parts vedkommende og ved drukning for den kvindelige [...] for pigen gabestok og kage i Havnen samt brændemærkning, dog ikke i ansigtet, men på arm eller ryg (265-266).

I Andersens optegnelser fra 1600-tallet beskrives også straffen for blodskam, men hvor Heinesens eksempel betoner uretfærdigheden i, at de to unge dømmes for blodskam på trods af, at de ikke er blodbeslægtede, står der intet om dette i sorenskriverens bog:

Efter store islandske Dom, som fastsætter Straf for Blodskam, Hor, Frillelevnet og Skjørlevnet, var der altid dømt [...]. Da 1645 to Personer i Mygledal paa Kalsøen havde gjort sig skyldige i Blodskam [...] De Straffe, der idømtes forinden Christian den Femtes Lov, vare Livsstraf, Kagstrygning, Brændemærken paa Kinden, Fængsel og Bøder. Livsstraffen var Hængning, Halshugning og Drukning. Efter store islandske Dom blev Manden halshugget, Kvinden druknet. I 1664 straffedes efter den Thomas Trondesen og Anna Isaksdatter fra St. Dimon for Blodskam, og 1679 to Sødskende fra Vaag paa Suderø for samme Forseelse (200-201)

Der er heller ikke helt overensstemmelse mellem den dato, hvor romanens admiral Balkenov kommer til Færøerne for at modtage klager, da dette i romanen er d. 7. juli 1670, hvorimod den historiske admiral Rodsten ankommer i august måned:

Da Admiral Jens Rodsten i August Maaned 1670 kom til Øerne for at modtage Arveeden og med Bemyndigelse til at modtage Klager og Ansøgninger, indleverede Gejstligheden ved Lucas Debes følgende Besværing over Fr. af 1669, samtidig med at

der ansøgt om en Forandring med Hensyn til Annexgaardene og Præsteenernes Pension (Andersen, 1895: 355).

Denne arveed modtager færingerne allerede i begyndelsen af maj måned af Balkenov (281), og endelig er ildebranden på Skansen i romanen den 13. maj 1670 (327) til forskel fra den historiske kilde: "Ved Ildebranden 1673, der opstod i Handelens Bygninger, sprang Krudttaarnet i Skandsen i Luften, og ved samme Lejlighed brændte Vaabenkamret med Beholdningen af Bøsser (100 Stkr.), Stykgranater, Haandgranater m.m." (ibid.:283).

Der er dog også andre steder, hvor romanens hændelser ikke svarer til de historiske kilder. Når Børresen smugler en klage ud af landet i al hemmelighed, er dette ikke helt i overensstemmelse med den historiske virkelighed, da Debes sammen med to andre rejste ned til kongen i København med en klage:

Saa at intet Klagemaal mod Magthaverne paa Øerne kunde faaes frem, uden at det først kom til disses Kundskab. Til at klage udfordredes der en større Selvstændighed, end man kunde vente i et saa lille Samfund som det færøske, saa ved Forordningen af 1661 var der i Virkeligheden slaaet en Dom for ethvert offentligt Klagemaal, naar det ikke kunde bringes frem personligt for Kongen. Det var om disse bundraadne Tilstande ikke aldeles uden Føje, dog noget overdrevent, at de 3 færøske Udsendinge med Præsten Lucas Debes i Spidsen senere, nemlig i December 1672, da de forebringe Øernes Klagemaal for den i Kjøbenhavn nedsatte Kommission (Andersen, 1895: 82-83)

Citatet viser, at der har været svært at udarbejde en klage mod magthaverne deroppe, faktisk ulovligt, men alligevel er det lykket for den historiske Debes at få udarbejdet en klageskrivelse. Sørenskriveren beretter senere om Debes: "Det var et godt Resultat, Lucas Debes opnaaede paa sin Sendefærd til Kjøbenhavn, saavel for de gejstlige Sager som med Hensyn til, hvad der iøvrigt ansøgt om" (ibid.:363). På baggrund af denne klage over forholdene på Færøerne blev der i 1673 nedsat en undersøgelseskommision (ibid.: 70). Dette bevirkede, at Griffenfeld nu begyndte at modarbejde Gabel og Gabelsstyrets dage var derefter talte (Rischel, 1963: 13).

Debes udgav to skrifter under opholdet i København, hvoraf det ene er en hyldest til kongen og omhandler Debes' prædiken i kirken i Thorshavn d. 16. august 1670 i forbindelse med hyldningseden. Det andet skrift er *Færoæ et Færoa reserata* og er tilegnet kansler Peter Reedtz, Frederik Gabel og Griffenfeld. Begge værker er fra 1673 (ibid.: 15). Det sidstnævnte er en beskrivelse af Færøerne og omhandler øernes geografi, frugtbarhed, sygdomme, befolkning, kultur, sprog, lovgivning, kirkelige forhold, historie og spøgeri.

Der er ingen tvivl om, at Heinesen har læst i denne bog på Det kongelige Bibliotek, da han som ung skrev første version af romanen og boede i Danmark. Der er optegnelser i Debes' bog, som sorenskriveren ikke har med, og det er eksempelvis Debes' interesse for at kunne helbrede sygdomme og kende årsagen til dem, idet han vidste, hvilke urter, der skulle bruges. I romanen helbreder Børresen hr. Christens sår: "Jeg løsne da forbindingen, rensede forsigtigt med koldt vand brudsåret for den sorte, surt lugtende salve, badskæreren havde tilsmurt det med, hvorefter jeg fugtede en linnedlap med lunken tjære og lagde den på såret" (57). Debes beskriver flere steder, hvorledes der kan anvendes urter til at helbrede:

Landet [...] men end oc atskillige Urter til Menniskens nytte [...] De effterdi Færøe aff fin Natur som tilforn er meldt medfører megen Skiørbug: Saa hafver Gud igien ofverflødeligen velsignet Landet med Skiørbugs Urter som ere; Nafturtium karse/Cocleria Stee-Urt/ (hvilcke Færingerne kalde Eriks-Græk.) (Debes in Richel, 1963: 111). (bilag 2).

Dernæst beskriver han: "Den farlige Siugdom Skiørbug [...] For det Fierde / effterdi saadan Lufft forarsaaasager Skiørburg [...] den ulægelige Siugdomm Spedalskhed" (ibid.: 102-103) (bilag 3). Der er også andre ting, som Heinesen har hentet inspiration fra i Debes' bog, som ikke er med hos sorenskriveren. Den unge dreng fra Gjogv, der tror, han er Guds udsendte, og der som vækkelsesprædikant samler en skare omkring sig, har Debes også skrevet om. Hos Heinesen står der om denne dreng: "Giouwer-drengen som et Herrens redskab" (252) og videre om denne dreng, hvorledes han fremturede: "Nu angående Giouwer-drengen og hans tilhængere fra de nordlige bygder [...] fremturede bestandigt i denne tid i fangetårnet med deres gebræklige sang og

skrigen, og besvarede intet spørgsmål, der rettedes til dem, undtagen i tunger" (261). I romanen hedder han Jacob Olufsen og er fra bygden Gjogv i det nordlige Østerø (249). I Debes' bog står han ligeledes omtalt, da Debes skriver meget om spøgeri. Han fortæller således om, hvorledes en ånd i 1667 viste sig for en ung mand og fik ham til, at tro at han var udsendt af Gud: "Thi det haffver sig her i Landet tildraget Anno 1667 med en person ved Navn Jacob Olesøn / da værende ved Giow udi Østersøe" (Debes in Richel, 1963: 346) (bilag 4). Dette førte til en religiøs vækkelse, som Debes senere får stoppet. Han skriver således:

Paa det den enfoldige Læsere icke skulde giøre sig nogle vrang præjudicia, eller her effter være saa let / at troe nogen saadan Spøgeri /Løgn oc trafftig Vildfarelse /om Satan enten her eller paa andre Stæder / enten udi slig eller anden maade /vilde paa ny practicere: Eftersom dette Eksempel er icke det første oc blifver icke heller det sidste / oc den hvide Diefvel er værre at rage sig vare for / end for den sorte" (ibid.: 353) (bilag 5).

Der er også andre interessante ting i Debes' bog, der har paralleller til Heinesens karakterer. Blandt andet fremgår det flere steder, at Debes må have skrevet meget af bogen allerede, mens han var på Færøerne. Der fremgår blandt andet ved: "Der jeg først kom hjd til Landet" (Debes in Richel, 1963: 100) (bilag 6), men det fremgår ligeledes i den afrunding, han har i sin indledning til bogen: "Udaff min Pathmo udi Thorshaun paa Færøe Anno 1670 den 12. Martii" (ibid.: linje 5-6) (bilag 7). At han skriver Udaff min Pathmo, der betyder 'langt fra mit hjemland' viser, at han måske ikke følte sig helt hjemme på Færøerne. Dette skriver Heinesen dog ikke noget om i sin roman, og det ville da også ville være mærkeligt, hvis en nationalhelt og et ikon egentlig ikke følte sig rigtig hjemme deroppe! Han sammenligner derimod, som det tidligere fremgik, Børresen med en vædder, der er symbolet på Færøerne i Rigsvåbnet. Derved gør Heinesen Børresen til 'en af deres egne'.

Der er dog andre ting i romanen, der er ren fiktion fra Heinesens side, men som alligevel er med til at lægge en indre ramme ind i handlingen og den ydre historiske ramme. Her tænkes på episoden efter Børresens første besøg hos de spedalske og fattige ude på Arge. På vej

hjem herfra beslutter Børresen sig for at hjælpe disse stakkels mennesker og beder Gud om hjælp hertil:

Det anede mig ikke, at det var en sådan Hinnoms dal, jeg var kommen til, og jeg må tilstå for dig, Hans Joensen! at jeg i dette øjeblik føler mig så ringe som næppe nogengang tidligere i mit liv. Thi hvad er jeg? En nådelig menneskelig ham, fuld af synd og skrøbelighed og alle slags fejl, fuld af vaklende tro, fuld af dyb angst [...] Men efter denne bekendelse, hvorunder jeg i angst og bæven udtømte mit hjerte, følte jeg en ny fortrøstning spire frem i mit sind, og jeg foldede mine hænder der i mørket, hvor vi stod, og bad: ”- Du min Gud og Herre Jesu Christ! Fyld mig uværdige med din ånd og giv magt til at hjælpe!” (31).

Hinnoms dal er i biblen et sted uden for Jerusalem, der blev betegnet som Helvede (Müller, 1980: 187). Dette er noget, den fiktive Børresen tænker og beslutter sig for, men det fremgår ikke af de historiske kilder om Debes også netop lige på denne baggrund tog beslutningen om at hjælpe. Hele romanen igennem beskrives denne kamp om at hjælpe, og på romanens sidste side fremgår det, hvorledes dette er lykket:

Men at den Herre, der råder vor skæbne, miskundeligen havde meddelt alle ting en aura af ny fortrøstning [...] Derfor glæder sig mit hjerte og min tunge jubler, ja, også mit kød skal bo tryggelig i håb! [...] Jeg måtte da i taknemmelighed sande med mig selv, at som jeg her stod, på en liden klippe midt i et overmægtigt hav og midt i en forkommen flok af skibbrudne sjæle, med hvilke jeg delte både forknyttelse og håb, var mig min skæbne rettelig sket fyldest; thi her var jeg omsider efter megen frugtesløs omflakken kommen til mit bestemmelsessted (346).

Bogen slutter dermed af med en reference til den beslutning, Børresen tog i romanens begyndelse på side 31. Der er også andre direkte referencer i bogens slutning i forhold til den geografiske placering: ”på en liden klippe midt i et overmægtigt hav og midt i en forkommen flok af skibbrudne sjæle” (346). Denne geografiske beskrivelse passer direkte med den geografiske

placering i romanens første linje: "Det umådelige hav er fuldt af underlige syner, som forvirrer øje og sind" (5). Romanen refererer derfor til sig selv og ikke kun til det historiske område, men også geografisk.

Der er dog andre måder, hvor romanen også er referentiel, og her kan især tænkes på de bibelske tråde, hvorpå romanen også knyttes sammen. Det er tidligere beskrevet, hvorledes Paulus er brugt, og Hinnoms dal bruges til at beskrive Helvedet ude på Arge. Romanen igennem optræder de to ord *tvivl* og *håb* flere gange, som det også fremgår af de ovenstående citater. Tvivl og håb er to nøglebegreber i kristendommen, og når disse to ord knyttes til Børresen, er det med til at give associationer til Jesus. Flugt og fordrivelse er ligeledes temaer fra biblen, og dette optræder også i romanen, da hele Børresens arbejdsliv har været fordrivelse fra det ene kald til det næste. Af andre bibelske træk er Børresens omgang med skøger og fattige. Både sorenskriveren og Debes skriver om de fattige i Thorshavn, men de skriver ikke noget om skøger eller om, at Debes skulle have færdedes blandt disse. Når Heinesens romanfigur gør det, er det ligeledes en parallel til Bibelen, hvor Jesus færdes blandt skøger. Dernæst forblev Børresen ugift i lighed med Jesus.

Endelig har Heinesen ligeledes gjort kraftig brug af bibelske navne til sin fiktive karakterer. Der er således sammenfald mellem hovedkarakteren Peder Børresen, hvis fornavn Peder refererer til Peter, der er den mest fremtrædende af de tolv apostle, og som på aramæisk betyder klippe (Müller, 1980: 356). Efternavnet Børresen indeholder imperativet 'bør', altså hvordan man bør opføre sig. Dernæst er der landprovsten, der er den øverste af alle præsterne på Færøerne. Han hedder hr. Christen, men navnet udtales som 'kristen'. Her kommer Heinesens ironi overfor den øvrige hykleriske præstestand i romanen til udtryk, da landprovsten, som det også tidligere er beskrevet, langt fra opfører sig som en god kristen.

Af andre bibelske navne er Jonas, der ifølge Biblen er Peters far, men der optræder også en Jonas i fortællingen om Jonas i hvalens bug. Her er budskabet at fremhæve, at Guds barmhjertighed rækker lige så langt, som der bliver rakt efter. Denne Jonas bruges også til at forudse opstandelsen (ibid.: 228). Dette passer meget godt med, at Jonas er som en slags fader for Peder Børresen, og til hvem han betror sig (53).

Navnet Hans er en afledning af det bibelske navn Johannes, der var en af Jesus' første disciple og en særligt fortrolig (ibid.: 222). Dette passer med, at det var Hans Joensen, som

er en af de første, der møder Børresen efter hans ankomst, og som fra starten er hans særligt fortrolige ven: "Hans Joensen, min degn og famulus" (20).

Jacob henviser ligeledes til et bibelsk navn, hvor biblens Jacob gifter sig med en Rakel, men navnet Jacob optræder ligeledes i biblen med tilnavnet 'den retfærdige', som leder af en fraktion i urmenigheden (ibid.: 207). Der er derfor slående lighed mellem romanens Jacob, der har planlagt bryllup med Rachel og er en slags leder for de optøjer, der har været imod Gabelsstyret (41). Dernæst er der en Salmone, der dansede i biblen: "dansede for gæsterne ved Herodes Antipas' fødselsdag [...], der var tilstede ved Jesu korsfæstelse, og som påskemorgen var blandt de tre, der gik ud til graven for at salve den døde" (ibid.: 392). Romanens Salmona er den første Børresen helbreder (33), men hun bliver senere drevet ud i religiøst vanvid og slutter sig til den sekt, Giouwer-drengen har. En dag springer hun op på et tag og danser rundt deroppe, inden hun kaster sig i havet (255).

Der er ligeledes en parallel mellem Bibelens Anna, der var Jomfru Marias moder (Müller, 1980: 28), og den hjælpsomme Anna Løwe, der i romanens begyndelse nedkommer med et barn, hvor Børresen bistår under fødslen (65).

Til sidst er der præsten hr. Nicodemus, der hjælper med at forsvare Børresen, da han stilles overfor lagrettesmændene, lagmanden og sorenskriveren og sidst i romanen hjælper magisteren: "Men nu rejste sig en af præsterne og bad om ordet, nemlig hr. Nicodemus af Quivig; han sagde, at det dog var vitterligt for alle, at Havnens præst aldrig havde opviglet nogen til ufred" (310). I biblen optræder der få gange en Nikodemus, der var farisæer og en af jødernes rådsherrer, dvs. medlem af den jødiske domstol Synedriet, hvor han gik i brechen for Jesus (Müller, 1980: 323). Derved er der endnu en gang parallel mellem romanen og biblens figurer og myter.

Der er andre træk i romanen end de bibelske referencer, hvor navnene er med til at fremhæve karakterernes personlighedstræk. De sympatiske karakterer har således ofte bibelske navne, hvorimod de usympatiske karakterer ofte har tyske navne som: Cattorp, Schwenning og Stolser (267).

Hele episoden med afstraffelsen af de to stedsøskende er også meget subjektivt beskrevet: "Men nu råbte bodsforvalteren Stolser til hende: "Hvor ofte har hanen galet mellem jer?" (267). Dette fortsætter med: "Denne Cattorps beretning, hvorunder ham kom i megen affect" (268). Den opstemte Cattorp henvender sig derefter til Børresen: "Han var nu temmelig

drukken og rød i øjnene og betroede mig, at han følte sig herlig frisk og var bleven fuldt fertil igen, ja aldrig stindere end nu, men havde også drukken i snesevis af rå æg, så nu havde han genvundet sin gamle kamphane-kraft" (269). Denne episode i romanen er fiktion, da selve episoden ikke er beskrevet i de historiske kilder, men sat ind i Heinesens roman for at gøre Cattorp endnu værre end Becker var. Heinesen har derved skabt en fiktiv fortælling, men har trukket på de historiske fakta og de geografiske steder til at styre læserens sympatier og antipatier.

Selve handlingen i fortællingen er kausalt forbunden med hændelser, der starter med at Børresen ankommer til Færøerne og kort inde i handlingen tager beslutningen om at hjælpe de svage. Dernæst er der en række beskrivelser af, hvad der sker undervejs, indtil romanen slutter med, at Børresens løfte om at hjælpe er sket, og retfærdigheden har sejret, men også at det er her, han endelig har fundet sig til rette. Det, at Børresen præsenteres ret hurtigt i romanen, er ifølge Cohn et kendetegn i fiktionen. Det samme er de omstændigheder, der bragte ham til Færøerne.

Cohn fremhæver, at fiktionsværker er fyldt med beskrivelser af steder, ting og karakterer, fordi disse oplysninger har en beskrivende funktion. Dette er der også i særdeles høj grad i *Det gode håb*, da romanen som tidligere beskrevet har en høj detaljeringsgrad. Når det drejer sig om, hvorvidt en fortælling er ikke-referentiell betyder det ikke, at fortællingen ikke må referere til verden uden for, men den behøver ikke at gøre det. En fiktionsfortælling kan referere til sin egen fortælling som vist med eksemplet med Børresens løfte om at hjælpe de fattige, men også om Børresens løfte om at skrive til Jonas. Den refererer også til noget i naturen, der er genkendeligt såsom hav, brand, aske og frisk brise (5).

Fiktionen refererer ligeledes til historiske hændelser og geografiske steder, men med fiktive hændelser. Cohn siger derfor, at fiktionen skal være underlagt to forbundne træk. For det første er dens referencer til verden uden for teksten ikke helt forpligtiget på nøjagtighed, og for det andet skal den heller ikke udelukkende referere til den virkelige verden (Cohn, 1998: 16). Dette gælder i *Det gode håb*, da dens referencer dels ikke er helt nøjagtige, dels ikke udelukkende refererer til den virkelige verden uden for romanen. Cohn mener, at fiktionens potentiale er, når den refererer unøjagtigt til den virkelige verden udenfor, og hvor uvirkelige lokaliteter placeres i de virkelige omgivelser. Potentialet er, at læseren lader sig glide ind i fortællingen, fordi man begynder at tro, at det er virkelige hændelser og ikke fiktion. I romanen bruger Heinesen de

virkelige omgivelser og til dels også de virkelige lokaliteter som Reinegården, Skansen og sygehuset ude på Arge, men han ved jo reelt ikke, om Debes har gemt sine dagbøger, breve og klagen under gulvbrædderne i sit arbejdsværelse. Dette er blot med til at øge spændingen, og de historiske rammer gør historien mere troværdig. Det samme gælder med den indre ramme med Børresens løfte til de fattige og til Jonas, der lægges ind i en ydre historisk ramme. Her er de ydre referencer ikke helt nøjagtige, men det behøves de heller ikke være, når de indgår i fiktion, ifølge Cohn. Den ydre ramme bruges ikke kun til at gøre fortællingen bedre, men også til at skrive en historisk fortælling. Det er derfor, at fiktionen ikke kan stilles til ansvar for, om den er sand eller falsk, da referentielle fortællinger er verificerbare og fuldstændige, mens ikke-referentielle fortællinger er uverificerbare, men også ufuldstændige.

Sammenfatning

Heinesen har derved brugt fiktionen med den fiktive romanfigur Børresen, der skriver til en anden fiktiv figur, nemlig præsten Jonas i Norge, til at skabe en handling gennem breve. Han har lagt den fiktive handling ind i nogle geografiske og historiske rammer, der til dels passer med den virkelige verden, men også kun til dels, da han har manipuleret kraftigt med historien, således at den passer til hans fortælling. Dels er romanens handling klemmt sammen på lidt over et år og ikke fra Debes' ankomst i 1651, dels får færingerne beskeden om tronskiftet og arveeden i romanen d. 4. og 5. maj 1670 og ikke i august 1670, som de rent faktisk fik. Dels brændte Skansen i 1673 i virkeligheden og ikke d. 13. maj 1760 som i romanen. Disse fortælletekniske kneb er sammen med de tyske navne hos de usympatiske Gabels-folk med til at drage paralleller til befrielsen efter anden verdenskrig, men det tjener også et andet formål i romanen, da en handling, der varer lidt over et år, er mere intens end en periode fra 1651- 1673.

Dette forklares ifølge Cohn med, at fiktionen i *Det gode håb* er underlagt to ting, da dens referencer uden for teksten ikke helt er forpligtiget på nøjagtighed, og for det andet skal den heller ikke udelukkende referere til den virkelige verden. Dette, mener hun, er et af fiktionens potentialer, idet den derved kan referere unøjagtigt til den virkelige verden udenfor, og hvor uvirkelige lokaliteter placeres i de virkelige omgivelser.

Det, at Heinesen bruger en førstepersonsfortæller i romanen, er ligeledes velvalgt, da en førstepersonsfortæller i fiktion skal skildre noget, der ligner det virkelige liv, da fortælleren

skal tro på det, han selv fortæller, således læseren tror på det, der fortælles. Dette gør fortælleren i *Det gode håb*, da læseren vil opfatte det, som det er Børresen, der er forfatteren. Derved hører romanen hjemme i den kategori Cohn betegner som en fiktiv selvbiografi. Denne hovedperson og baggrunden for, hvorfor han befinder sig det pågældende sted, skal ligeledes ifølge Cohn ske i begyndelsen af en fiktionsfortælling. Dette gøres i *Det gode håb* vha. det skudsmål Jan Mattesen læser op for Børresen på vej til Færøerne. Dernæst er det et effektivt fortælleteknisk kneb at skrive en fiktionsfortælling i 1964, der handler om undertrykkelse og kampen for retfærdighed, og placere den 300 år tidligere og ikke under anden verdenskrig. Ved at placere den flere hundrede år tidligere, kan en forfatter lettere manipulere med fakta og klemme forskellige fiktive personer ind i handlingen og omskrive virkelige historiske personer og hændelser. Læseren har ikke de historiske fakta så klart i erindringen, og kildematerialet er ligeledes mere begrænset, når det er 300 år gammelt, end hvis det er noget, der er hændt 20 år tidligere. Det vækker således ikke *skepsis* hos læseren på trods af, at det er *upålideligt*, at hverken de fiktive karakterer Cattorp eller Børresen foretager sig noget, som de historiske personer Becker eller Debes ikke har gjort.

Som opsamling på mine tre delanalyser optræder der upålidelighed på både genre-, fortæller- og fiktionsniveau, men det er en upålidelighed, der ikke nødvendigvis vækker *skepsis* hos læseren, da upålideligheden ikke bevirker, at læseren finder Børresen utroværdig eller ikke tager indholdet i hans breve til Jonas for gode varer. Det virker heller ikke upålideligt med den måde, de historiske fakta er anvendt på i fiktionen, på trods af de historiske kendsgerninger ikke stemmer helt overens med indholdet i romanen.

Diskussion

Diskussionen tager fat i de problemstillinger, der var i forhold til romanens reception, det historiske og hvorledes en roman som denne kunne bruges/misbruges politisk.

Det gode håb er som nævnt den roman af Heinesen, der skiller sig mest ud. Det gælder både i forhold til dens form og indhold, men det er også den roman, hvis anmeldelser er mest delte. Dette er på trods af, at Heinesen året efter udgivelsen modtog Nordisk Råds Litteraturpris for den.

Bergur Rønne Moberg skriver i bogen *Resten i Vesten. Verdenslitteratur i*

modernismens margin om modtagelsen af *Det gode håb*. Her i fortæller han om denne blandede modtagelse (Moberg, 2014: 146). Datidens anmeldelser gik ifølge Moberg ikke så meget på det politiske og det postkoloniale, men derimod på den æstetisk-formelle tilgang og konflikten mellem høj og lav. De positive anmeldelser kom fra Hakon Stangerup, Ole Hyltoft m.fl. Denne fløj lagde vægt på fortælleglæden og den store fortællekunst i romanen. På den modsatte side optrådte Svend Aage Madsen. Han fandt romanen overfladisk og betragtede den som folkelig underholdning. Der var også andre på denne fløj, der mente, at den gammeldags stil med de latinske udtryk gjorde, at den var utilgængelig for de fleste læsere, men også at karaktererne nærmest var banale (146-147). Heinesen havde selv i et lanceringsinterview til romanen udtalt: "Han skriver både for Kong Salomon og Jørgen Hattemager" (146). Dermed havde han forudsagt den splittede modtagelse, bogen ville få.

Anmeldelserne i de danske aviser gik derved mest på den æstetisk-formelle tilgang og ikke på det politiske og postkoloniale ifølge Moberg. Der er derved en konflikt mellem romanens politiske potentiale og Heinesens holdninger, der er bemærkelsesværdig, da romanen, ud over den sprogligt er utrolig gennembearbejdet, også indeholder tematikker, der op gennem 1900-tallet var særdeles sprængfarlige i forhold til de løsrivelsesmekanismer, der eksisterede i perioden. Det, at Heinesen indirekte skriver om en historisk person, der nærmest har heltestatus på Færøerne, er måske ikke så mærkeligt. Det, der derimod er mærkeligt, er, at romanens fortæller kan tolkes som en præst, der kæmper for de svages rettigheder og kæmper mod de onde magter fra kolonistytet og undertrykkelsen, og som ender med at vinde kampen, fordi han allierer sig med de fattige undertrykte færingar. Denne tolkning ville kunne bruges politisk hos de løsrivelsespartier, der var i samtiden. Dette er tankevækkende, at Heinesen tager op, da han på ingen måde støttede disse partier på Færøerne.

Blandt datidens anmeldelser er der dog nogle, der er værd at fremhæve, idet der var nogle blandt de danske anmeldere, der rent faktisk så allegorien og potentialet i *Det gode håb*. Dette kommer især til udtryk i Ole Storms anmeldelse i Politiken d. 18/9 1964, hvor han som den eneste af de danske anmeldere opfanger det potentielle løsrivelsestema i romanen. Han skriver: "Den læser, der trækker på smilebåndet ad løsrivelsesbevægelsen, vil pludselig og overrumplende blive konfronteret med kendsgerninger af så stærk virkning, at smilet stivner". Det, at Storm

anvender ordet 'kendsgerninger', viser, at han er klar over brugen af fakta i fiktionen. Han fortsætter med at skildre romanens handling i tiden under Gabelsstyret og skriver:

Men før vi går dybere ind i [...] må det understreges, at denne roman ikke er skrevet på gammelt danskerhad; den handler om uret og undertrykkelse, magtmisbrug og menneskelig elendighed til hver en tid, og hvad der foregår i den, er ikke bundet til en bestemt tidsepoke og et bestemt land, Den kan, hvad der selvfølgelig ikke er smigrende for vort nationale anegalleri, lige så godt handle om det nazistiske rædselsregime i vort eget 20. århundrede (ibid.).

Storm har derfor opfanget den hensigt Heinesen havde med at skrive en allegori, hvor historien bruges til at skildre samtidens undertrykkelse. Han er ligeledes klar over de løsrivelsesmekanismer, dette kan vække, men han ved også, at det ikke har været Heinesens hensigt at vække et danskerhad. Ud over dette er Storm positiv stemt overfor romanen og kalder det en stor kunstnerisk bedrift og mener, at den er Nobelprisværdig. Han runder i øvrigt sin anmeldelse af med at fremhæve de psykologiske skildringer hos karaktererne som psykologiske pletsrud (ibid.). Den næste anmelder, der er værd at bemærke, er Sven Holm fra Information. Han skriver således: "Det er svært at læse en historisk roman uden at sidde og bladere i facitlisten, at - i nogen grad - opfatte den som en parafrase over nutiden" (Holm, 1964). Dette mener Holm er synd for det historiske, men fortsætter med: "på en eller anden led er en historisk roman alligevel mere nutidig end historisk, spørgsmålet er blot hvor klart, hvor bevidst og præcis spillet mellem "tiderne" er udnyttet af forfatteren" (Holm, 1964). Den tredje i rækken af anmeldere er Peder Hesselaa fra Aalborg Stiftstidende, der i sin anmeldelse skriver, at Børresen ligeså godt kunne være fra vores tid: "Det ikke er historiske påklædningsdukker, men levende mennesker" (Hesselaa, 1964). Han mener, at Cattorp ligeså godt kunne være kommandant i Hitlers koncentrationslejre som i historiens Thorshavn (ibid.). Alle tre anmeldelser har derved forstået Heinesens hensigt med at skrive en historisk roman med en allegori på al undertrykkelse, og hvor især en af disse anmeldere så løsrivelsespotentialitet i værket.

Det, at bruge fortiden i nutiden, er ikke et nyt fænomen. Lektor ved Aarhus Universitet Bernard Eric Jensen skriver i bogen *Historie – livsverden og fag* fra 2003, at historien kan bruges til meget og er noget, mennesker har et brugsforhold til (Jensen, 2003: 66). Han mener derfor, at opmærksomheden skal rettes hen imod, hvorledes historien frembringes (ibid.: 58), men også at historiebevidstheden kan opfattes som et forrådskammer med erfaringer, og med nogle nutidige erfaringer og interesser på den modsatte side. Der er ydermere et andet syn på historien, hvor interessen er en antikvarisk historie (ibid.: 67), hvor det at samle på gamle ting skaber en aura og bliver et mål i sig selv. Derved bliver der to former for historieinteresse; en pragmatisk og en antikvarisk (ibid.).

Det er derfor interessant om *Det gode håb* læses som nogle historiske erfaringer, det færøske folk har gjort i forhold til kolonistyrer, og hvorvidt de kan bruges i nutiden, eller om den læses som en gammel antikvarisk historie. Læses den som nogle historiske erfaringer i forbindelse med et oprør mod kolonistyrer, kan den bruges politisk i løsrivelsessammenhæng. Læses den derimod som en gammel antikvarisk historie, vil læseren ikke skelne mellem fiktionens hovedperson Børresen og den historiske Debes.

Jensen mener dernæst, at historiebevidstheden kan opfattes som et samspil mellem folks fortidsfortolkning, samtidsforståelse og fremtidsforventninger. Derved kan det også ses, om det er det fortidige, nutidige eller fremtidige, der er det fremherskende i skildringen (ibid. 68). Såfremt det er det fortidsfortolkende, der er det fremherskende, er det den erindrende historiebevidsthed, der er tale om. Dette kan forenes med både den pragmatiske og antikvariske historieinteresse. Er det derimod en forklaring på en foreliggende situation, der ønskes, er det den diagnosticerende funktion, hvor det er en samtidsanalyse. Endelig er der den anticiperende funktion, hvor mennesker anvender historien til at skabe fremtidsforventninger (ibid.: 68). Disse tre vinklinger på fortolkningen af romanen gør også, at den bliver ved med at kunne læses, da den åbner op for, at den enkelte læser kan tolke romanen i forskellige retninger. Selv om Heinesen skrev en roman, der bygger på den historiske Debes (fortidsfortolkning), har han selv udtalt i et senere interview, at romanen er en allegori over alle former for undertrykkelse ude i kolonierne. Denne tolkning har en diagnosticerende funktion, hvor det er en samtidsanalyse koblet med en fortidsfortolkning. Her er historien brugt som en ramme til at forklare samtidens problemer. Har tolkningen derimod en anticiperende funktion, vil læseren opfatte handlingen således, at

retfærdigheden sker fyldest, hvis man kæmper længe nok og sætte dette ind i en fremtidsforventning.

Historiebevidstheden indgår derfor som en del af menneskets identitet både på det personlige og det kollektive plan med, hvem man er. Historiebevidstheden anvendes derved til at skabe identitet og til at forklare nutiden og fremtiden. Jensen hævder derfor, at både livshistorien og erindringsfællesskabet er vigtige elementer, når det drejer sig om en narrativ forståelse af historien (ibid.: 71). Ifølge Jensen bruger mennesker ikke blot historier til at skabe en mening og en sammenhæng i deres eget liv, men også i omgangen med andre (ibid.: 72). Dette gør ligeledes, at den historiske Debes er blevet helt på Færøerne, og romanen kan læses som en heltebog. Det er derfor, romanen *Det gode håb* er interessant som analyseobjekt i Dansk. Det er ligeledes interessant, hvorledes den læses og opfattes af læsere ikke kun i Danmark, men også på Færøerne. Her spiller den tidsalder ind, hvor romanen læses, da romanen nok blev opfattet anderledes, da den udkom 19 år efter krigens afslutning i forhold til om den læses nu. Tidsalderen spiller ligeledes ind på den måde, at Heinesen placerer en historisk roman flere hundrede år tilbage i tiden, hvis handling er en allegori over nutidens undertrykkelse. Det, at placere handlingen tilbage i tiden, er et fortælleteknisk kneb, der er brugt i andre sammenhænge, og som godt kan være farligt. Her tænker jeg på DR's film *1864*, hvor den nutidige tolkning var med til at dele befolkningen (Lindberg, 2014). Dernæst var der også *Historien om Danmark*, der ligeledes skabte en del debat, og hvor kritikken tog mere og mere fat, jo nærmere man kom nutiden. Her var det især det sidste afsnit om Anden Verdenskrig og perioden derefter, der var delte meninger om (Kristensen, 2017).

Konklusion

Jeg har gennem dette speciale undersøgt, hvorledes Heinesen anvender historien i *Det gode håb*, og hvilke former for upålidelighed og skepsis, der findes på genre-, fortæller- og fiktionsniveau.

Baggrunden for at skrive romanen var ifølge Heinesen selv, at *Det gode håb* skulle være en allegori på al slags undertrykkelse og kolonialistisk udbytning. Han nævner ligeledes, at det historiske er frit behandlet, og at han som inspiration har anvendt Lucas Debes. Jeg har derfor undersøgt upålidelighed og skepsis på genre-, fortæller- og fiktionsniveau og fremhævet de steder, hvor historien er inddraget enten som et stilistisk virkemiddel eller i selve indholdet. Til sidst har

jeg i min diskussion belyst anmeldelserne af *Det gode håb*, og hvorledes en historisk roman kan anvendes i samtiden.

Jeg fandt gennem Jørgensen og Altmans tilgange til brevromaner frem til, at upålidelighed spiller ind i forhold til genren, men at denne upålidelighed ikke bevirker, at læseren stiller sig skeptisk i forhold til det, der læses, da romanen virker troværdig. Dette skyldes flere ting, der begrundes i det følgende.

Indholdet i *Det gode håb* består af en række breve, en klage, et skudsmål samt indholdet i en dagbog. Romanen tilhører derfor ifølge Jørgensen kategorien af primære brevromaner. Derfor er der ingen dialog med modtageren i romanen. Dette bevirker, at brevene med en førstepersonsfortæller er med til at skabe en illusion af en virkelighed, jf. Jørgensen. Dernæst er den mundtlighed, der er i brevene med mange småkommentarer, med til at skabe en fortrolighed med læseren, da læseren vil opfatte det som om, der tales direkte til en. Dette gør også, at læseren ikke bliver skeptisk over for indholdet.

Det gode håb er en roman, der skal forestille at udspille sig i 1600-tallet, og den indeholder derfor nogle vigtige karakteristika. Det gælder sprog, stil og arkaiske træk fra perioden, som Heinesen prøver at efterligne for at gøre romanen troværdig, således læseren accepterer indholdet. Dette lykkedes ret godt, da læseren lader sig glide ind i handlingen i den tro, at man vitterligt befinder sig flere hundrede år tidligere. I forlængelse af Jørgensen, mener Altman, at det er vigtigt at fokusere på de modsætningsforhold, der er i breve og brevromaner. Disse modsætninger findes der mange af i romanen både på det sproglige niveau med antiteser, tilstedeværelsen af flerheden af sprog, mellem personer og mellem landene. Dette mener Altman er med til at skabe tillid/mistillid, men modsætningsforholdene rummer ligeledes et konfliktstof, der udgør et narrativt potentiale. Endelig er der modsætningsforhold i forhold til tiden, da der er mange skift mellem den fortalte tid og fortælletiden i romanen. De mange skift gør, at Børresen kan nå at efterrationalisere det, han fortæller. Dette er en måde at manipulere på. I *Det gode håb* er der et lavt fortælletempo, men med en høj detaljeringsgrad, da Børresen skriver brevene løbende og derfor husker mere, end hvis der var gået længere tid imellem brevene. De mange detaljer bevirker, at romanen kommer til at virke mere troværdig og fortrolig, da læseren får begrundelserne for de enkelte handlinger fortalt. Derved kommer *upålideligheden* til at spille ind på genreniveauet, men det er gjort på en sådan måde, at der ikke vækkes *skepsis*

hos læseren. Når det ikke vækker skepsis hos læseren skyldes det, at samspillet mellem brugen af brevgenre, sprog, stil, modsætninger og de arkaiske træk sammen med fremstillingen af det historiske miljø er så velintegrerede i romanen, at *Det gode håb* bliver troværdig.

På fortællerniveauet er upålidelighed undersøgt vha. Phelan og Martins teori sammen med Nünning. I forhold til Phelan og Martin er der *upålidelighed* i romanen, da der er afvigelser imellem den beretning, fortælleren giver, og den beretning den implicitte forfatter vil give, da Børresen hele tiden underkender sig selv. Ifølge Phelan og Martins kategorier findes der upålidelighed sted på viden- og perceptionsaksen, der vedrører forståelsen, idet fortælleren simpelthen enten fejlfortolker eller underfortolker tingene, men også på begivenheds- og kendsgerningsaksen, da Børresen ikke fortæller alt i forhold til Daniella eller også er stærk beruset. Ifølge Nünning er der også tale om *upålidelighed*, men dette forklares ud fra dramatisk ironi, idet der er et skel mellem fortællerens intentioner og værdisæt sat op imod den forudgående viden og de normer, læseren har. Dette er der i høj grad i romanen, da Børresens høje krav til sig selv ses i forhold til det, der finder sted, og hans høje krav ikke er til at leve op til. Disse høje krav vises i eksemplet med, hvor meget Børresen angrer, fordi han føler vrede overfor Cattrup, efter han har voldtaget Rachel, og ikke kan tilgive kommandanten. Dette vil læseren heller ikke have forventninger om, at han skulle i forhold til et normalitetsbegreb. Det, at Børresen hele tiden underspiller sig selv, gør, at læseren får sympati for ham, på trods af han er en upålidelig fortæller, da læseren ikke har grund til at stille sig *skeptisk* an over for de forklaringer, han kommer med, men i stedet godtager hans forklaringer pga. sympatien for ham.

Det tredje område, der er undersøgt i specialet, er, hvorledes upålidelighed og skepsis findes på fiktionsniveau, og hvorledes Heinesen har brugt historien i romanen. Her har Heinesen brugt fiktionen med den fiktive romanfigur Børresen, der skriver til en anden fiktiv figur, Jonas, til at skabe en handling gennem breve. Den fiktive handling er lagt ind i en historisk ramme, der på nogle punkter ligner den historiske virkelighed, men Heinesen har manipuleret kraftigt med historien, således den passer til hans fortælling. Disse manipulationer med historien viser sig især ved, at handlingen er klemmt sammen til over et år og dels ved, at de usympatiske personer ofte har tyske navne og de sympatiske personer bibelske navne. Ifølge Cohn forklares dette med, at fiktionen er underlagt to ting, idet dens referencer ikke er helt forpligtiget på nøjagtighed, men at den heller ikke behøver at referere til den virkelige verden. Den kan derfor referere unøjagtigt til

den virkelige verden udenfor, hvor uvirkelige lokaliteter placeres i de virkelige omgivelser. Dette gør Heinesen i fiktionsverdenen. Dette ses, ud over i de førnævnte eksempler, også ved, at Heinesen anvender en førstepersonsfortæller i romanen, da en sådan fortæller i fiktionen kan skildre noget, der ligner det virkelige liv. I *Det gode håb* vil læseren opfatte det, som det er Børresen, der er forfatteren, og derfor hører romanen hjemme i den kategori Cohn kalder en fiktiv selvbiografi. Dernæst er det ligeledes et effektivt kneb at skrive en fiktionsfortælling og placere den 300 år tidligere. Derved kan forfatteren lettere manipulere med fakta, idet læseren godtager handlingen på en anden måde end, hvis handlingen fandt sted i nutiden. Dette bevirker, at historien bliver et redskab, der er brugt i selve fiktionen, men også som manipulation til at få budskabet frem. Dette skyldes den nære forbindelse til Debes, at der kan vækkes en (falsk) forventning om, at romanen er loyal over for historiske fakta. På trods af dette er upålideligt, er det i *Det gode håb* gjort så godt, at det ikke vil vække skepsis hos læseren, da det kan antages, at læseren vil godtage den fiktive handling på grund af de mange historiske og geografiske beskrivelser, der er i romanen, men også fordi der er en indre ramme lagt ind i en ydre ramme. Den indre ramme med den fiktive handling og fiktive personer refererer til sig selv, men den indre ramme trækker også på den ydre ramme, den er lagt ind i, når det gælder den historiske tid og geografiske beskrivelser. Dette er medvirkende til, at læseren formentlig ikke stiller sig *skeptisk* an, på trods af det er *upålideligt*.

Upålideligheden kommer derved til at spille ind på alle tre niveauer, men på en sådan måde, at læseren ikke bliver skeptisk. Her har den historiske tidsalder med den sproglige pastiche og de andre 1600-tals karakteristika, men også den historiske Debes, været et hjælpemiddel til at nå disse mål. Det, at bruge en relativ historisk korrekthed i en roman, der skal være en allegori over fascisme og undertrykkelse, kan godt være sprængfarligt. Dels tilskrives den historiske Debes indirekte motiver, han måske ikke havde, og dels er baggrunden for de enkelte handlinger måske heller ikke helt parallelle med nutidens fortolkninger. Ifølge Bernard Eric Jensen bruges historien derved i en samtidsanalyse. Dette gør, at en roman som denne kan være farlig i hænderne på dem, den ikke var tiltænkt. Dette kom også frem i romanens reception. Anmeldelserne var meget delte, da de enten vægtede fortælleglæden og -kunsten i romanen, eller også anså den som overfladisk og folkelig underholdning. Der var dog nogle anmeldere, der læste den som en allegori over al slags undertrykkelse og godt kunne se de

løsrivelsesmekanismer, romanen kunne vække. Allegorien med undertrykkelse, der var Heinesens formål med at skrive *Det gode håb*, lykkedes dermed til en vis grad.

Abstract

This thesis contains an analysis of Heinesen's novel *Det gode håb* (*The good hope*) from 1964. *Det gode håb* stands out in three respects to Heinesen's other novels: 1) this novel is a historical novel, 2) as it is built up upon an epistolary novel, but 3) also in relation to the content, choice of narrative and the level of the content. The novel was written in the course of 38 years, and in 1926 Heinesen attempted to publish it for the first time. The first draft version was notably shorter than the published edition and was narrated in the third person. It finally took on its form in the third and last version when it was changed to an epistolary novel and narrated in the first person. This change, where all is told from one perspective, changed the novel. This also has the effect that the first person narrator and the combination with letters gains the confidence of the reader, as everything is only heard from one side of the story.

Det gode håb has 15 chapters of which the first 10 are dated. The novel consists firstly of letters written to the main character Børresen's friend in Norway, Mr. Jonas. The first letter is already written on the way to the Faroe Islands. Secondly, Børresen often refers to the diary he simultaneously keeps. In addition, a third letter addressed to the administrative officer in the Faroe Islands appears. This letter is an assessment of Børresen who tells about the priest's life in a highly compromising manner. Fourthly, Børresen is writing a letter of complaint regarding about the bad conditions in the Faroe Islands where Børresen is writing. This complaint is to be smuggled out of the country but the contents of the complaint are never directly quoted. It just tells that Børresen collects sources for this complaint, and it ends up being sent out of the country with the ship *Håbet* (Hope). This means that on a fictional level the novel consists of four textual sources: the letters to Mr. Jonas, the diary, the letter with the assessment and the complaint. Even though the letter with the assessment does not take up much space, it is the foundation of the description of Børresen and the understanding of him on the Faroe Islands. The letter is the only one that is not written by Børresen himself, but by someone describing him. Finally the reader never finds out what the complaint actually says, only that data which is to be written in the complaint is collected throughout the whole novel.

I have therefore investigated how Heinesen uses the history in *Det gode håb*, and which forms of unreliability and scepticism there are at the level of genre, narrator and fictionality respectively. In order to investigate the epistolary genre I have used Jørgensen's *Om breve* (About letters), which is a monograph on letters in literature. He illustrates the different characteristics within the epistolary genre is here illustrated and there is an explanation on why letters are suitable in literature. His accession is linked to another researcher within the epistolary genre, Altman, who in *Epistolarity Approaches to a form* writes that the epistolary genre contains some formal characteristics, of which contrasts are important factors.

In order to investigate the conditions surrounding the potential unreliability of the narrator Phelan and Martin's article "The Lessons of "Weymouth": Homodiegesis, Unreliability, Ethic and *Remains of the Day*" have been used. Here the nature of Børresen's unreliability is analysed. After this Nünning writes in his article "But why will you say I am mad?" that the definition of reliability and unreliability is not so simple. According to Nünning unreliability is a question of how much preceding knowledge the reader has and the irony and the values of the writer before one can speak about reliability.

The question of fiction is analysed by Cohn's *The distinction of fiction*. Here she writes about several ways to understand the term fiction. Cohn uses the term as a reference to designate "a literary nonreferential narrative". Thereby she means that it is used when the story cannot be referred to in reality. Cohn's access is linked to the factual historic events in the life of the priest Lucas Debe, whom Heinesen has chosen as background for the fictional Børresen.

To round off this thesis, in my discussion I have seen how the reviews of *Det gode håb* are divided into two sides when the novel came out and what is weighed upon in these two sides. It is also an area of focus how novel and the history can be used and abused when it was published. Therefore the Danish historian Jensen's *Historie – livsverden og fag* (History - life world and subjects) is used, as he thinks that the knowledge and history are used to create identity and to explain the present and the future.

The conclusion is that Heinesen used history as an allegory of oppression and unreliability which plays on both genre, narrator and fictional levels but the reader's scepticism is not aroused.

Kildeliste

Auken, Sune (2001): "En luthersk helgen i et kosmisk rum. Om fortælleren og fortællingen i William Heinesens roman *Det gode håb*" i Kjær, Ivar og Lundgreen- Nielsen, Flemming: *Danske studier 2001*. C.A. Reitzels Forlag. København.

Altman, Janet Gurkin (1982): *Epistolarity. Approches to a Form*. Ohio State University Press. Columbus.

Andersen, N. (1895): *Færøerne 1600-1709*. Gad. København

Bray, Joe (2003): *The Epistolary Novel. Representations of consciousness*. Routledge. London.

Cohn, Dorrit (1998): *The Distinction of Fiction*. The John Hopkins University Press. Baltimore.

Debes, Lucas Jacobsen: "Færoa et Færoa reserata" i Rischel, Jørgen (1963): *Færøernes beskrivelse I. Facsimileudgave*. Udgivet for Selskabet til Udgivelse af færøske Kildeskrifter og Studier. Munksgaard. København.

Debes, Lucas Jacobsen: "Færoa et Færoa reserata" i Rischel, Jørgen (1963): *Færøernes beskrivelse II. Indledning og noter*. Udgivet for Selskabet til Udgivelse af færøske Kildeskrifter og Studier. Munksgaard. København.

Glyn Jones, W. (1974): *Færø og kosmos. En indføring i William Heinesens forfatterskab*. Gyldendal. København.

Heinesen, William (1964): *Det gode håb*. 2. udgave. 2. oplag. Gyldendals Tranebøger. København.

Hesselaa, Peder (1964): *Håbets hanegal*. Anmeldelse i Aalborg Stiftstidende d. 10/10 1964.

Holm, Sven (1964): *Appelsin i Jørgen Hattemagers hat*. Anmeldelse i Information d. 18/9 1964.

Høeg, Mette Pedersen (2013): "Fusionen af fiktion og ikke-fiktion. Udfordring af Dorrit Cohns fiktionsteori" i *K&K, Kultur & Klasse*, 115, vol. 1 s. 69-87. Aarhus universitetsforlag. Aarhus.

Isaksen, Jógvan (2004): *Mellem middelalder og modernitet. Omkring William Heinesens prosa*. Almaldus. Thorshavn.

Isaksen, Jógvan (2017): *Færøsk litteraturs historie 1298-1950*. Marselius. Nivå.

Jensen, Bernard Eric (2006): *Historie – Livsverden og fag*, 1. udgave, 1. oplag. Gyldendal. København.

Johansen, Jørgen Dines og Klugeff (red.) (2009): *Genre*. Aarhus universitetsforlag. Aarhus.

Jørgensen, John Chr. (2006): *Om breve. Ni essays om brevformen i hverdagen, litteraturen og journalistikken*. Museum Tusculanums Forlag. Københavns Universitet. København.

Kristensen, Kim (2017): 'Historien om Danmark'-afsnit skal fjernes fra dr.dk, mener DF. I strid med grundloven, mener venstrefløjen. Information d. 27/10 2017.

Larsen, Gorm (2012): "Fortæller" i Kjældgaard, Lasse Horne m.fl. (red.): *Litteratur. Introduktion til teori og analyse*. Aarhus universitetsforlag. Aarhus.

Lindberg, Kristian (2014): *Bornedal om "1864"-kritik: »Det har været meget hård»*. Berlingske Tidende, d. 2/12 2015

Müller, Lisbet og Mogens (1980): *Bibelens kulturhistorie*, bind 4. Politikens Forlag. København.

Nielsen Brovst, Bjarne (1987): *Det muntre Nord. William Heinesens Liv og Digtning*. Centrum. Herning.

Nünning, Ansgar (1997): "But why will you say that I am mad?" On the Theory, History, and Signals of Unreliable Narration in British Fiction Author(s) i AAA: *Arbeiten aus Anglistik und Amerikanistik*, Vol. 22, No. 1 (1997), pp. 83-105 Published by: Narr Francke Attempto Verlag GmbH Co.KG

Phelan, James og Martin, Mary Patricia, uddrag fra "The Lessons of Weymouth: Homodiegesis, Unreliability, Ethics, and Remains of the Day, i David Herman (Red.) (1999), *Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis*, Columbus: Ohio State University s. 89-104, (1999), "Weymouths" lektioner: *Homodiegesis, upålidelighed, etik og Resten af dagen*" in Iversen, Stefan og Nielsen, Henrik Skov, (Red), (2004), *Narratologi*, Aarhus Universitetsforlag. Aarhus.

Rasmussen, Henrik, Jakobsen, Kamilla Hygum og Berman, Jeanne (2012): *Gads litteraturleksikon*. 1. udgave, 1. oplag. Gads Forlag. København.

Rønne Moberg, Bergur (2014): *Resten i Vesten. Verdenslitteratur i modernismens margin*. Forlaget Spring. Hellerup.

Singer, Godfrey Frank (1933): *The epistolary novel*. University of Pennsylvania press. Philadelphia

Storm, Ole (1964): *Nobelprisværdig*. Anmeldelse fra Politiken, d. 18/9 1964.

Webadresser:

Aarsleff, Klaus: "Jærtegn" i *Gyldendal Den Store Danske*. Tilgået d. 21.05.19:

[http://denstoredanske.dk/Sprog%2C religion og filosofi/Religion og mystik/Overtro%2C hekse væsen og satanisme/jærtegn](http://denstoredanske.dk/Sprog%2C%20religion%20og%20filosofi/Religion%20og%20mystik/Overtro%2C%20hekse%20væsen%20og%20satanisme/jærtegn)

Bibelselskabet: "Paulus' første romerbrev". Tilgået d. 21.05.19:

https://www.bibelselskabet.dk/brugbibelen/sog-i-bibelen?q=jeg%20er%20b%C3%A5de%20gr%C3%A6ker%20og%20barbarer&sort-asc=ChapterOrder&form_build_id=form-WgbGgsZx0kesdYERkrqTe1w9kpvHXw7KyQFa7vmYtrc&form_id=bibelselskabet_bible_search_for_m

"Brevroman" i *Den danske ordbog*. Tilgået d. 21.05.19:

<https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=brevroman>

"Glyn" Jones i *Dedalus Books*. Tilgået d. 21.05.19:

<http://www.dedalusbooks.com/our-authors-and-translators-details.php?id=00000108&fr=r>

Kongehuset: "Det kongelige våben" Tilgået d. 21.05.19:

<http://kongehuset.dk/monarkiet-i-danmark/de-kongelige-symboler/det-kongelige-vaben/det-kongelige-vaben>

Sigurðardóttir, Turið: "Marnarsdóttir, Malan" i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*. Tilgået d. 21.05.19:

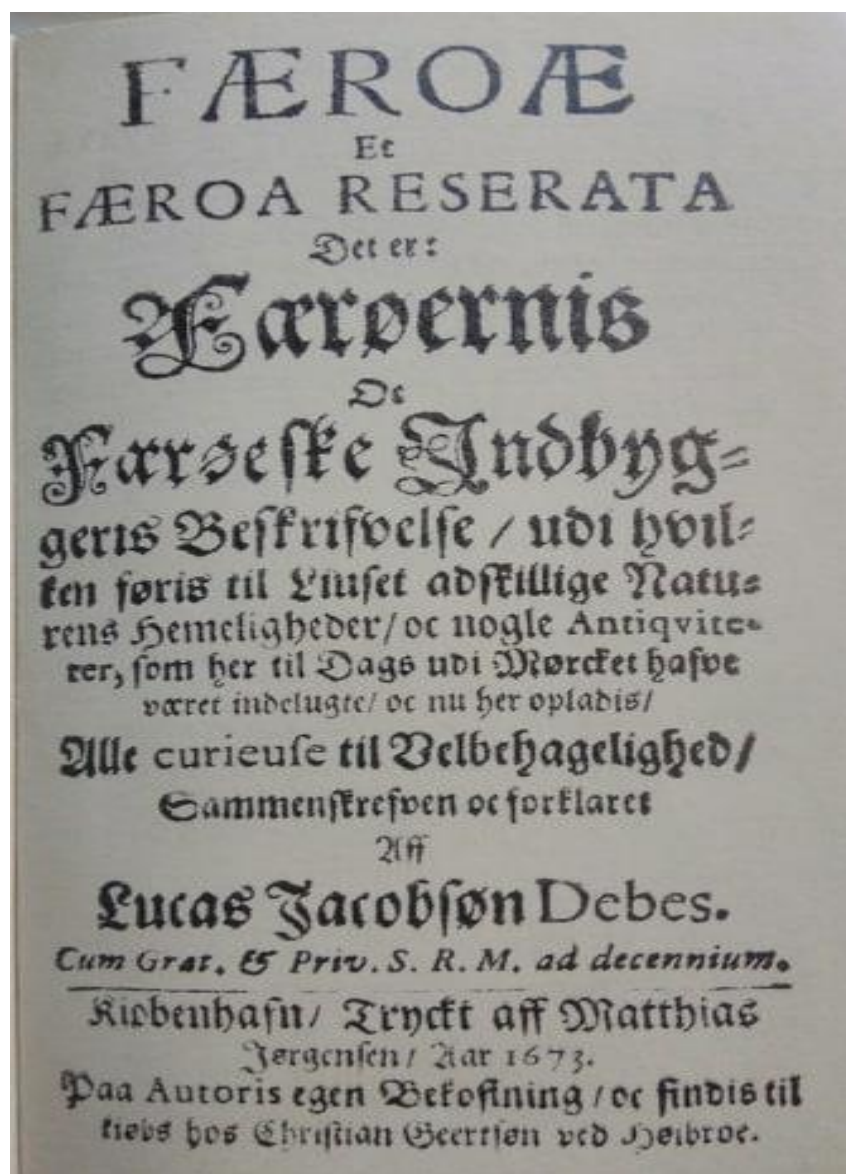
<http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/1410/origin/170/>

Stefánsson, Finn: "Panter" i *Gyldendals symbolleksikon*. Tilgået d. 21.05.19:

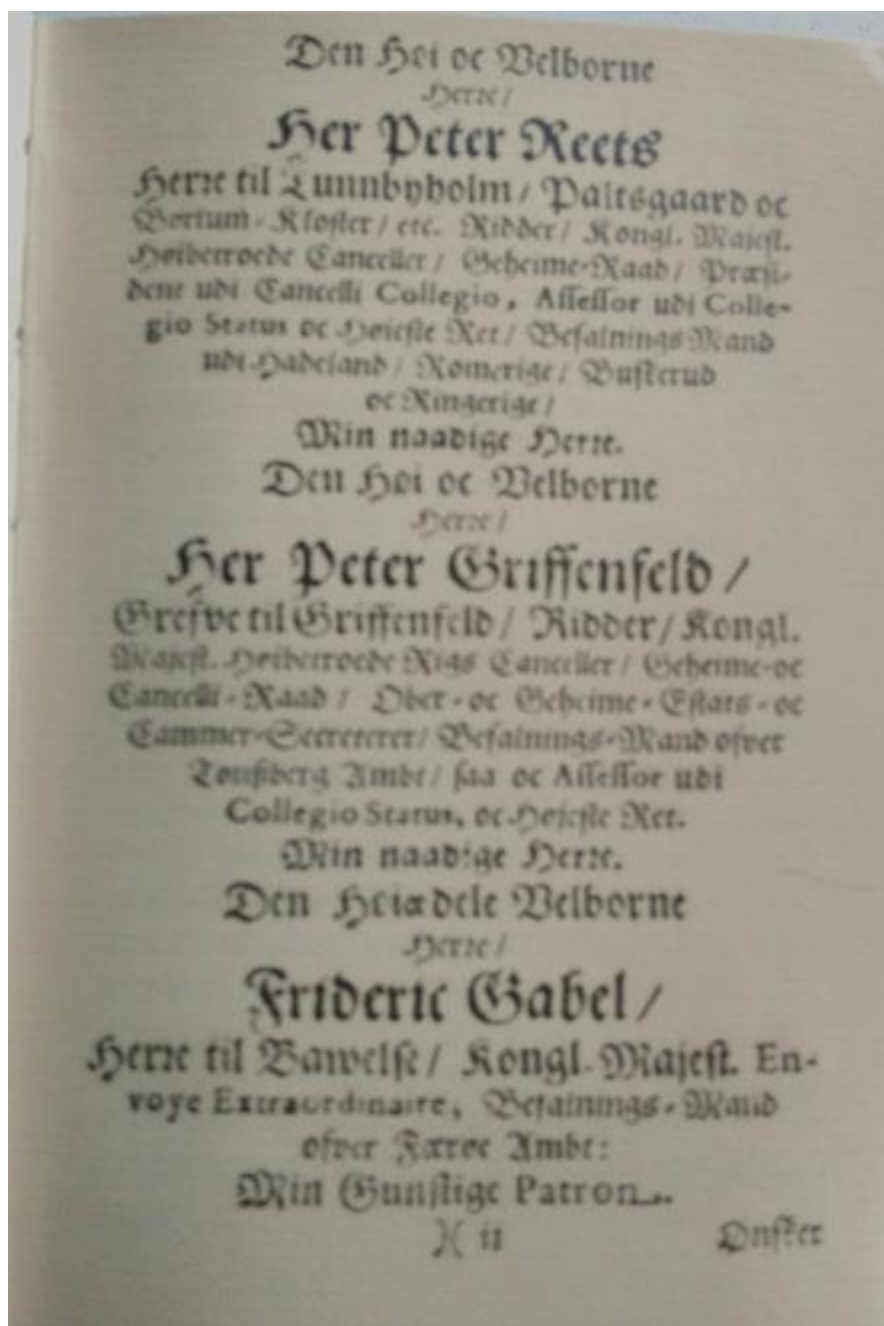
<http://denstoredanske.dk/Symbolleksikon/Dyr/panter>

Bilag 1

Forside i Lucas Jacobsøn Debes' *Færoæ et Færoa reserata*. Det er: *Færøernis oc Færøeske et Færøeske Indbyggeris Beskrivelse* (1673).

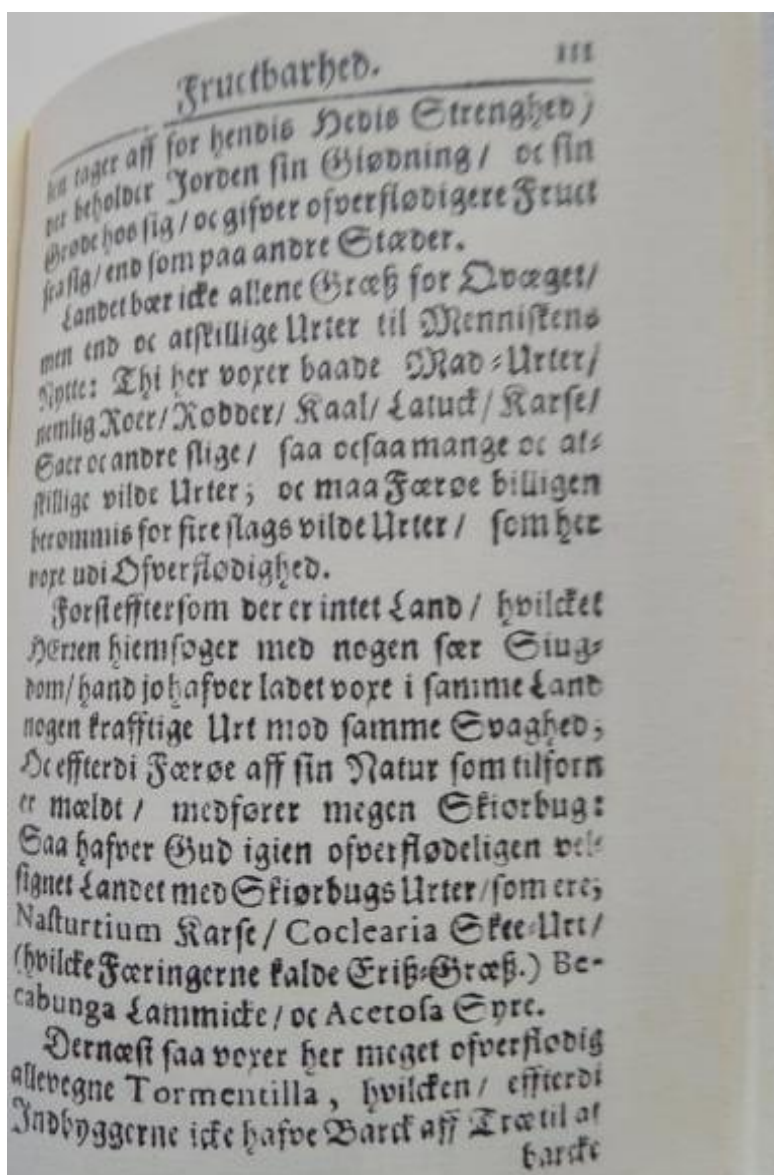
Første side i Lucas Jacobsøn Debes' *Færoæ et Færoa reserata*. Det er: *Færøernis oc Færøeske et Færøeske Indbyggeris Beskrivelse*, (1673), hvor der står, at skrivelsen er tilegnet Peter Reets, Peter Griffenfeld og Frederic Gabel:

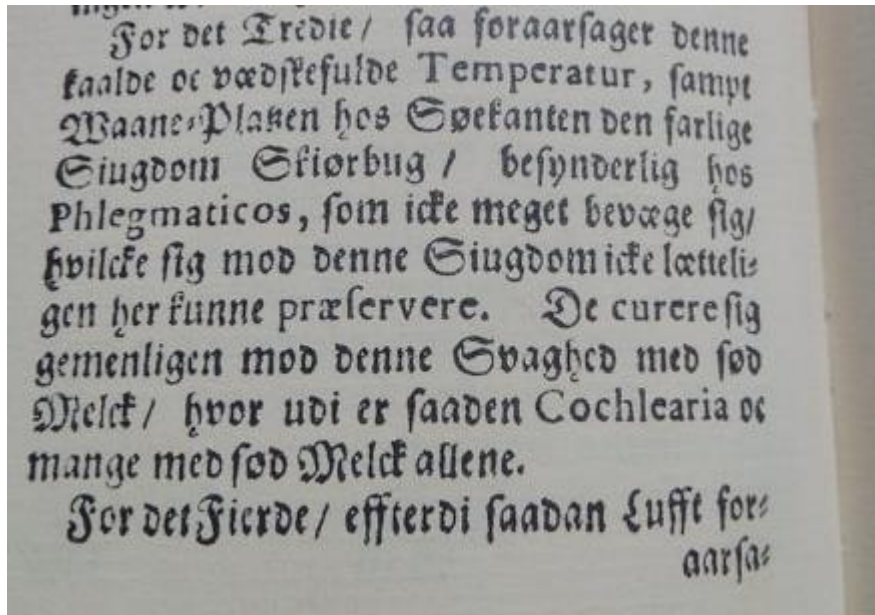
Bilag 2

Citat: "Landet [...] men end oc atskillige Urter til Menniskens nytte [...] De effterdi Færøe aff sin Natur som tilforn er meldt medfører megen Skiørbug: Saa hafver Gud igien ofverflødeligen velsignet Landet med Skiørbugs Urter som ere; Nafturtium karse/Cocleria Stee-Urt/ (hvilcke Færingerne kalde Eriks-Græk (ibid.: 111, linje 5-7 og 16-21):

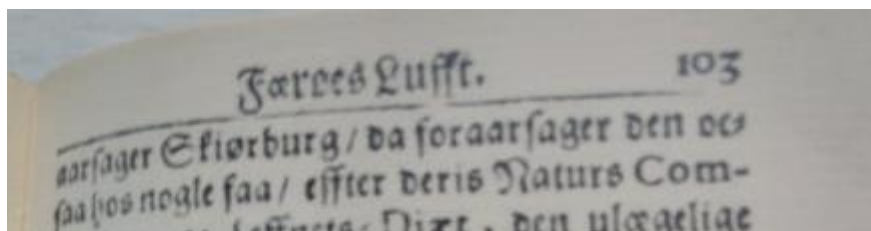

Bilag 3

Citat: "Den farlige Siugdom Skiørbug [...] For det Fierde / effterdi saadan Lufft foraarsaaasager Skiørburg [...] den ulægelige Siugdom Spedalskhed" (ibid.: 102, linje 19-20):

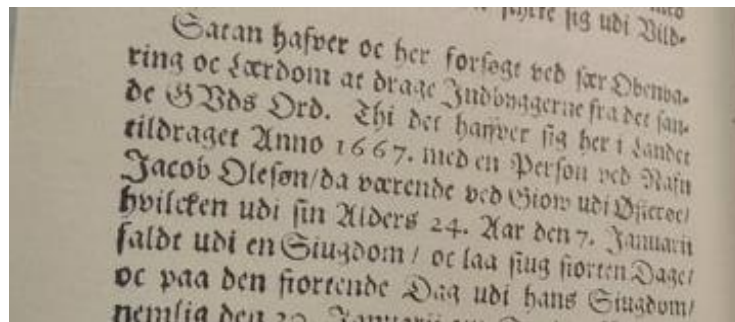

og (ibid.: linje 28- side 103 linje 1):

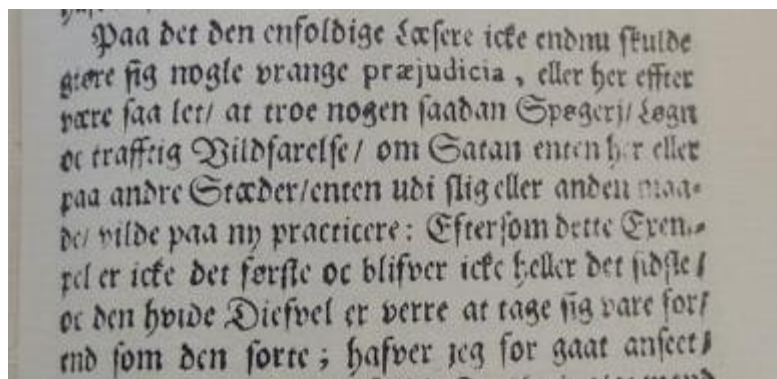
Bilag 4

Citat: "Thi det haffver sig her i Landet tildraget Anno 1667 med en person ved Navn Jacob Olesøn / da værende ved Giow udi Østersøe" (ibid.: 346 linje 9-11):

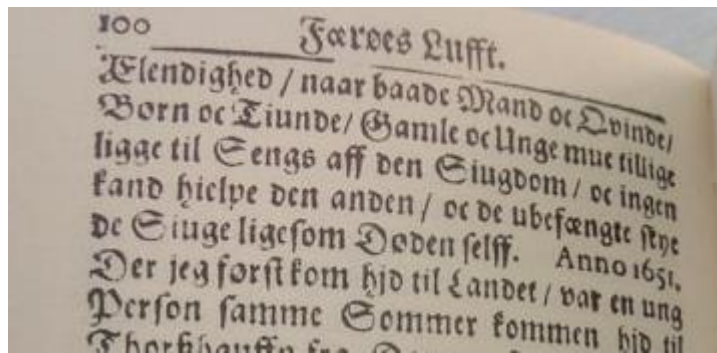
Bilag 5

Citat: " Paa det den enfoldige Læsere icke skulde giøre sig nogle vrang præjudicia, eller her effter være saa let / at troe nogen saadan Spøgeri / Løgn oc trafftig Vildfarelse / om Satan enten her eller paa andre Stæder / enten udi slig eller anden maade / vilde paa ny practicere: Eftersom dette Eksempel er icke det første oc blifver icke heller det sidste / oc den hvide Diefvel er værre at rage sig vare for / end for den sorte" (ibid.: 353 linje 16-24):

Bilag 6

Citat: "Der jeg først kom hjd til Landet" (ibid: 100, linje 6):

Bilag 7

Citat: "Udaff min Pathmo udi Thorshaun paa Færøe Anno 1670 den 12. Martii" (ibid.: linje 5-6):

